

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
AVRUPA SİYASETİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AVRUPA SİYASETİNDE İSLAM ALGISI: AVUSTURYA ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Tuğba TOPCU

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
AVRUPA SİYASETİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AVRUPA SİYASETİNDE İSLAM ALGISI: AVUSTURYA ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Tuğba TOPCU

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Zekeriya TÜZEN

İstanbul, 2019

TEZ ONAY SAYFASI

Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğüne

Enstitünüz, Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Türkçe / İngilizce Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Tuğba Özbilek**, tarafından hazırlanan, “**Avrupa Siyasetinde İslam Algısı: Avusturya Örneği**” başlıklı bu çalışma, 05.11.2019 tarihin de yapılan savunma sınavı sonucunda OY BİRLİĞİ / -OY **ÇOKLUĞUYA BAŞARILI** bulunarak aşağıda isimleri yazılı jüri üyeleri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

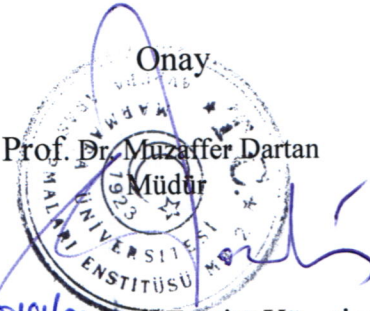
Dr. Öğr. Üy. Zekeriya TÜZEN Danışman

Dr. Öğr. Üy. N. Aslı ŞİRİN ÖNER Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üy. H. Deniz GENÇ Jüri Üyesi

Onay

Prof. Dr. Muzaffer Dardan
Müdür

13/11/2019 tarih ve 2019/23 sayılı Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

ÖZET

İslam'ın Avrupa siyasetindeki yeri ve etkisi yeni bir olgu değildir. Buna karşın son dönemlerde yaşanan terör saldırıları, savaş mağdurlarının ülkelerinden kaçıp Avrupa'ya sığınma talepleri ve hâlihazırda Avrupa'da yaşayan Müslüman nüfusun görünürlüğünün artması Avrupa siyasetinde İslam'dan sıkça söz edilmesine neden olmuştur. Öte yandan, 1960'lara ve 1970'lere kadar, Müslümanların Avrupa'daki varlığının geçici olduğu düşüncesiyle Avrupa ile entegrasyonlarını sağlayacak herhangi bir yenilik veya düzenleme öngörülmemiştir. Dahası Avrupa'daki Müslümanlar İslamofobik söylemler ile ötekileştirilmiştir.

Avrupa'da Müslüman nüfusun artması onlara yönelik entegrasyon sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Avrupa ülkeleri Müslümanların entegrasyonlarını sağlamak için Avrupa değerlerine uygun, laik, demokratik bir Avrupa İslamı oluşturmaya çalışmaktadır. 2015 İslam Yasası ile birlikte Avusturya'daki İslam algısı da değişim içerisindedir. Söz konusu yasa Avusturya İslamı algısı oluştururken, Avusturyalı Müslümanların entegrasyonlarını zorlaştırmaktadır. Çalışmanın amacı İslam'ın teolojik vurgusunun dışında Avrupa siyasetinde hangi şekilde yer bulduğunun ve hangi aşamalarda dönüşüm ve değişime tabi olduğunun açıklanmaya çalışılmasıdır.

Anahtar Sözcükler: Avrupa, İslam, Öteki, Avusturya, Avrupa İslamı, Müslümanlar, İslamofobi

ABSTRACT

The place and influence of Islam in European politics are not a new phenomenon. However, the recent terrorist attacks, victims of war which are escaping from their countries and demanding asylum in Europe, increased the visibility of the Muslim population which are already living in Europe and this has led to frequent mention of Islam in the European politics. On the other hand, until 1960s and 1970s any innovation or regulation that would enable the integration of Muslims in Europe was not predicted because of the assumption that their presence in Europe is temporary. Moreover, Muslims in Europe have been othered by the Islamophobic approaches.

The increase of Muslim population in Europe has brought integration problems with them. European countries try to create secular democratic European Islam compatible with the European values in order to ensure integration of Muslims. With the Islam Law of 2015, the perception of Islam in Austria has changed. This law creates the perception of Austrian Islam, while it makes the integration of Austrian Muslims more difficult. The aim of the study is to explain how Islam has found a place in European politics apart from its theological emphasis and at what stages it is subject to transformation and change.

Key Words: Europe, Islam, Other, Austria, European Islam, Muslims, Islamophobia

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında teolojik bir çerçevenin dışına çıkılarak Avrupa’da yaşayan Müslümanların Avrupa siyasetine ne gibi konularla dahil olduğu değerlendirilirken, Avrupa’daki İslam algısının geçirdiği değişim ve dönüşümler İslamofobi ve Avrupa İslamı kavramları ile incelenmiştir.

Çalışmanın her aşamasında desteğini esirgemeyen ve çözümler üretmek yolunu aydınlatan başta tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya TÜZEN’e, değerli yönlendirmeleri ile tezimin şekillenmesine katkı sağlayan Sayın Dr. Öğr. Üyesi Nedime Aslı ŞİRİN ÖNER ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hatice Deniz GENÇ’e ilgileri ve destekleri için çok teşekkür ederim.

Tez yazma sürecimde akademik yoğunluğuna rağmen desteğini ve yardımlarını hiç esirgemeyen dostum Gülşah KONUK’a, desteğini her zaman yanımda hissettiğim abim Burak ÖZBİLEK’e, konuşmaları ve yardımlarıyla tez yazım sürecimde beni motive eden ve yanımda olan dostlarım Aslı ÇİÇEK TOPCU ve Hatice BAYKAN’a çok teşekkür ederim.

Enstitüye ilk kayıt günümden tez savunma gününe kadar sabrı, anlayışı ve desteğiyle yoluma ışık olan sevgili eşim Abdulkadir TOPCU’ya, duaları ve destekleri ile eğitim hayatım boyunca yanımda olan, inanç ve güvenlerini her an hissettiğim kıymetli anne ve babama, beni evlatları gibi görüp desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili TOPCU ailesine şükranlarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamı dünyadaki ilk dakikalarından itibaren bu zorlu süreçte benimle birlikte büyüyen, hayata dair umutlarımı ve neşemi daim kılan ve bana mücadele gücü veren canım kızım Betül TOPCU’ya ithaf ederim.

Tuğba TOPCU

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
TABLO VE ŞEKİL LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	2
BİRİNCİ BÖLÜM	10
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	10
1.1. “ÖTEKİ”NİN KAVRAMSAL ANALİZİ	10
1.1.1. Öteki'nin Tanımı	10
1.1.2. Öteki'nin Kimlik Üzerinden Algılanması	12
1.2. “ÖTEKİ” VE KİMLİK'İN KURAMSAL ANALİZİ.....	14
1.2.1. Sosyal İnşacılık Kuramına Göre Öteki ve Kimlik	14
1.3. KARŞILIKLI BİRER ÖTEKİ OLARAK İSLAM VE HİRİSTİYANLIK	17
1.3.1. İslam ve Hıristiyanlık'ın Doğuşu ve Temasları	17
1.3.2. Doğu – Batı ve İslam – Hıristiyan Karmaşası.....	19
1.3.3. Birer Öteki Olarak İslam ve Batı Medeniyetleri	21
1.3.3.1. İki Medeniyetin Birbirlerini Algılaması.....	21
1.3.3.2. Benzerlikler ve Farklılıklar	23
1.3.3.3. Haçlı Seferleri	25
1.3.3.4. Cihad Kavramı ve Anlayışı.....	27
1.3.4. Batı'nın Doğu'ya Olan İlgisi: Oryantalizm.....	29
İKİNCİ BÖLÜM	32
AVRUPA SİYASETİNDE İSLAM ALGISI	32
2.1. AVRUPA SİYASETİNİN “ÖTEKİ” ALGISI: İSLAMOFOBİ.....	32
2.1.1. İslamofobi Kavramının Tanımı.....	32
2.1.2. İslamofobinin Sosyal İnşacılık Kuramına Göre Analizi	33
2.1.3. Avrupa'da İslamofobinin Tarihi	35
2.1.4. İslamofobinin Nedenleri.....	39
2.1.5. Avrupa'da Yayınlanan İslamofobi Raporları	42
2.1.5.1. <i>Runnymede Trust</i> 'ın 1997, 2013 ve 2017 Tarihli Raporları.....	42

2.1.5.2. Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (<i>European Commission Against Racism and Intolerance</i>) (ECRI) Yıllık Raporları	45
2.1.5.3. Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi (<i>European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia EUMC</i>).....	47
2.1.6. Avrupa İçin Bir Güvenlik Meselesi Olarak İslamofobi	48
2.1.6.1. Ulusal ve İç Güvenlik Bağlamında İslamofobi	49
2.1.6.2. Ekonomik Güvenlik Bağlamında İslamofobi.....	51
2.1.6.3. Kültürel Güvenlik Bağlamında İslamofobi	52
2.1.7. Avrupa Siyasetinde Seçim Unsuru Olarak İslamofobi	53
2.1.7.1. Aşırı Sağ Partilerin Yükselişi Sonrası Avrupa Siyasetinde İslamofobi	54
2.2. AVRUPA SİYASETİNDE İSLAM'IN DÖNÜŞÜMÜ: AVRUPA İSLAMI	56
2.2.1. Avrupa İslamı Kavramı.....	58
2.2.2. Avrupa İslamı'nın Sosyal İnşacılık Kuramı Bağlamında Analizi.....	59
2.2.3. Avrupa İslamı Kavramının İlkeleri	60
2.2.4. Entegrasyon Projesi Olarak Avrupa İslamı	62
2.2.5. Avrupa İslamı Projesine Getirilen Eleştiriler	63
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	66
AVUSTURYA'DA İSLAM ALGISI	66
3.1. Avusturya'ya Genel Bir Bakış.....	66
3.1.1. Avusturya'da Din	69
3.1.1.1. Avusturya'da Dini İnanç Toplulukları ve Dini Cemaatler	70
3.1.2. Avusturya'da İslam	71
3.1.2.1. 1912 İslam Kanunu	73
3.1.2.2. Avusturya'da Müslümanların Temsili: Avusturya İslam Cemiyetleri Birliği (<i>Die Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich İGGiÖ</i>).....	74
3.1.3. Avusturya'da İslam'ın Ötekileştirilmesi: İslamofobi.....	75
3.1.3.1. Avusturya'da İslamofobinin Sosyal Hayata Yansımaları	77
3.1.3.2. Raporlarla Avusturya'da İslamofobi.....	78
3.1.4. Avusturya'da İslamofobinin Siyasi Yansımaları	81
3.1.4.1. Avusturya'da Aşırı Sağın Temelleri ve Avusturya Özgürlük Partisi (<i>Freiheitliche Partei Österreichs FPÖ</i>).....	82
3.1.4.1.1. Jörg Haider Dönemi ve Avusturya'da Aşırı Sağın Yükselişi.....	83
3.1.4.1.2. Heinz-Christian Strache Dönemi.....	85
3.1.4.2. Avusturya'da Aşırı Sağ Parti Liderlerinin Söylemleri ve Seçim Propagandaları	86

3.1.5. Avusturya’da Yeni İslam Modeli İnşa Etme Çabaları: 2015 Yeni İslam Yasası ve Avusturya İslamı	88
3.1.5.1. 2015 Yeni İslam Yasası’nın Oluşum Süreci	88
3.1.5.2. 2015 İslam Yasası’nın İslam Topluluklarına Getirdiği Yenilikler.....	92
3.1.5.3. 2015 İslam Yasası’nın Müslüman Topluluklar Tarafından Olumsuz Algılanma Nedenleri.....	94
3.1.5.4. 2015 İslam Yasası ve Avusturya İslamı	98
SONUÇ	103
EKLER	111
EK 1: 1912 Avusturya İslam Kanunu	111
Ek 2: İslâm Din Topluluklarının Harici Hukuk İlişkileri Hakkında Federal Yasa – İslâm Yasası 2015	113
KAYNAKÇA.....	125

TABLO VE ŞEKİL LİSTESİ

Tablo 1: 2016 yılı itibariyle Avrupa'daki Müslüman Nüfus ve Oranları.....	42
Tablo 2: 1971- 2016 Yılları Arasında Avusturya'daki Müslümanların Nüfus İçinde Payı.....	67
Tablo 3 FPÖ'nün 1990 - 2019 Yılları Arasındaki Oy Oranları.....	84

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AMIF	Association Musulmane pour Islam de France
BM	Birleşmiş Milletler
BNP	The British National Party
DVU	Deutsche Volkspartei
ECRI	European Commission Against Racism and Intolerance
EU	European Union
EUMC	European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia
FPÖ	Freiheitliche Partei Österreichs
IGGiÖ	Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich
ISIS	Islamic State of Iraq and the Levant
ÖVP	Österreichische Volkspartei
PVV	Partij Voor de Vrijheid
SPÖ	Sozialdemokratische Partei Österreichs
STTG	Staatsgrundgesetz über die Allgemeinen Rechte der Staatsbürger
ZARA	Zivilcourage & Anti – Rassismus Arbeit

GİRİŞ

Ötekiyi yaratma fikri tarih boyunca medeniyetler tarafından kullanılmış bir olgudur. Medeniyetler kendi kimliğini tanımlamak, milli birlik ve bilincini geliştirmek, diğer medeniyetler üzerindeki amaçlarını gerçekleştirmek için kendilerinden farklı olanı yani “öteki”yi kullanırlar. “Öteki”, toplumlarda ortak benlik, bilinç ve hareket sağlamak için negatif yönlü çağrışımlarla desteklenmektedir. “Öteki”nin zayıf, kötü, güçsüz ve olumsuz gösterimi direkt olarak medeniyetlerin kendisini güçlü, iyi, olumlu yönde algılamasına neden olur. Genel kanıda öteki temsil edilen ya da dahil edilen değil temsil edilmeye muhtaç dışlanandır.

Batı ya da Avrupa Medeniyeti de kendi kimliğini oluştururken öteki imgesinden yararlanmıştı. Edward Said’in Şarkiyatçılık adlı kitabında değindiği gibi Batı ile Doğu sadece komşu iki medeniyet değildir. Batı için Doğu; dillerinin kaynağı, kültürel rakibi ve sürekli başvurduğu öteki imgesidir.¹ Medeniyetler arasında etkileşim olması kaçınılmazdır ancak Batı ve Doğu Medeniyetleri arasındaki etkileşim farklıdır. Batı, Doğu üzerinden kendini tanımlamış, değerlerini ilkelerini bu düzlemde ortaya çıkarmıştır. Doğu Bilimi olarak tanımlayabileceğimiz Oryantalizm ile birlikte Doğu hakkında yeterince bilgi sahibi olan Batı bu bilgiyi kendini inşa etmekte kullanırken aslında diğer yandan Batı gözündeki Doğu’yu da inşa etmiştir. Böylelikle sanattan edebiyata, siyasetten askeriyeye Doğu’ya istediği imajı yükleyebilen Batı kendi kimliğini de sağlamlaştırmış aynı zamanda Doğu’ya da bilgi vasıtasıyla sahip olmak istemiştir.

Değişen siyasi konjonktür sonucu Avrupa farklı kültür, ideoloji, din, medeniyet ya da ülkeleri kendisine öteki olarak belirlemiştir. Soğuk Savaş’ın sona erip Sovyetler Birliği’nin yıkılması ile “kızıl tehlike” olarak görülen komünizm Avrupa için öteki olmaktan çıkmış, yerini “yeşil tehlike” olarak İslam ve Müslümanlar almıştır. Avrupa’daki Müslümanların nüfusunun ve görünürlüğüne artması ile birlikte özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında Londra ve Madrid saldırıları ile İslam, Avrupa

¹ Edward W. Said, **Şarkiyatçılık**, Berna Yıldırım (çev), İstanbul: Metis Yayınları, 2016.

siyasetinde çok farklı bir zemine oturtulmuştur.² Artık onu inşa etmekten ziyade Avrupalı kimliğini sağlamlaştırmak, devamlılığını sağlamak ve korumak için İslam'ı ötekiliği kullanılmaya başlanmıştır. Bu anlamda İslam'ın Avrupa'daki varlığını sadece dini zeminde incelemek mevcut konjonktürü eksik çözümlenmek anlamına gelmektedir. Avrupa'da siyaset, güvenlik, sosyal hayat, eğitim ve gündelik yaşam gibi birçok alanda İslam'ın varlığı görülmektedir.

İslamofobi kelime anlamı olarak “İslam korkusu, İslam'dan korkma” anlamına gelmektedir. Fobi kelimesi genel olarak “bir şeyden duyulan yersiz korku” olarak tanımlandığından, bu kavramın bir din ismi ile birlikte kullanımı kavramın geçerliliğini ve rasyonalitesini tartışmaya açık bırakmaktadır. İslamofobi kavramı genel manada 1997 *Runnymede Trust* adlı kuruluş tarafından “*Islamophobia: A Challenge For Us All*” (Hepimiz İçin Bir Meydan Okuma)³ adlı raporundan sonra sıklıkla kullanılmış olsa da kelime olarak ilk kullanımı Etienne Dinet'in 1922 tarihindeki makalesine kadar uzanmaktadır.⁴ Raporu'nda İslamofobik söylemleri 8 ana başlık altında toplayan kuruluş bu söylemlerin aynı zamanda günlük hayatta pratikte yansıması olduğunu belirtmiştir. Günümüzde İslamofobi Avrupa'nın öteki olgusunun karşılığıdır. İslam'a ve Müslümanlara karşı yersiz bir korku duyan ve bunu siyasetten güvenliğe kadar her alanda politikalarını üretmek ve kabul ettirmek için kullanan bir Avrupa'nın varlığından söz edebiliriz. 11 Eylül ve sonraki dönemde yapılan saldırılar ile somut bir tehlike olarak Avrupa siyaset sahnesine yerleştirilen İslamofobinin, sonralarda soyut olarak varlığı devam ettirilmiş ve bunun sonucunda düzenlenen politikalar halk nezdinde daha kolay kabul edilmiştir.

Avrupa ülkeleri 1950'ler ve sonraki uzun yıllar Müslüman nüfusu işçi hareketliliği ile tanımış ve dolayısıyla bu durumu ekonomik temelli olarak algılamıştır. Ancak daha sonra bir yandan Müslüman işçi nüfusunun aile yerleşmeleri ve

²Pew Research Center adlı kuruluşun 2016 yılında yapmış olduğu araştırmaya göre Avrupa'daki Müslüman nüfusun 2016 yılında %4,9 olan oranının 2050 yılında %14'e yükselmesi beklenmektedir. 2016 yılı itibariyle Fransa'daki Müslüman nüfus 5.720.000 ile toplam nüfusa oranı %8,8 olurken; Almanya'da 4.950.000 ile %6,1; İngiltere'de 4.130.000 ile %6,3; İtalya'da 2.870.000 ile %4,8; Hollanda'da 1.210.000 ile %7,1 ve İspanya'da 1.180.000 ile %2,6'dır. Ülkeler için bkz Tablo 1.

³*Runnymede Trust* adlı kuruluş tarafından ilki 1997'de çıkarılan rapor İslamofobi kavramını ilk kez geniş kapsamlı olarak ele alması bakımından önem taşımaktadır.

⁴Jocelyne Cesari, “Batı'da İslomofobi: Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri Arasında Bir Mukayese”, İbrahim Kalın, John Esposito(der.), **Bir Korku Nefret Söylemi Olarak İslamofobi** içinde, (59-84) İstanbul: İnsan Yayınları, 2018, s. 59.

birleşmeleri, diğer yandan ise artan göç olgusu ile birlikte ekonomik temelli bakılan bu durum sosyokültürel bir nitelik kazanmıştır.⁵ Müslüman nüfusun sosyokültürel bir nitelik kazanmasının sosyal, siyasi ve kültürel açıdan birçok çıktısı mevcuttur. Önceleri geçici olarak kabul edilen ve gerekli tasarrufların alınmadığı bu nüfusun kalıcı olduğunun düşünülmeyle beraber Avrupa ülkeleri Müslümanlar hakkında dahil edici politikalar üretmek yerine dışlayıcı ve asimile edici politikalar başlamıştır. Sorunları çözümden çok sorun üretmeye yarayan bu yaklaşım ileride 11 Eylül sonrası oluşan ortamda İslamofobi'nin temellerini atmıştır. Bu bağlamda İslamofobi sadece 11 Eylül sonrası oluşan bir olgu değil aksine temelleri yıllar önce yanlış ve eksik politika ile karşılıklı diyalogsuzluktan kaynaklanmakta olan bir olgudur.

Avrupa ülkelerinin bir öteki olgusu olarak İslam ile olan ilişkisi üç ana başlık altında toplanabilir. Birincisi, İslam ve Müslümanlar Avrupa siyasetinde bir güvenlik sorunudur. Avrupa ülkeleri ve halkları İslam ve Müslümanları bir güvenlik meselesi olarak inşa eder ve bu doğrultuda politikalar üretir. İkincisi, Müslümanlar Avrupa için özellikle aşırı sağın yükselmesi ile birlikte siyaset yapma aracı olarak inşa edilmiş ve kullanılmıştır. Üçüncüsü ise İslam kültürel ötekinin günümüz karşılığıdır. Bu bağlamda İslam ve Müslümanlar Avrupa için kültürel ve sosyal bir olgudur.

İslamofobi ile ötekileştirilen, dışlanan ve dahil edilmekten kaçınılan Müslümanların varlığı Avrupa için kalıcı bir sonuç getirmemiştir. Ortadoğu'da yaşanan problemler ile birlikte artan göç potansiyeli, Avrupa'nın Müslümanlar için kalıcı bir çözüm aramasına neden olmuştur. Bu anlamda son dönemlerde literatürde sıklıkla kullanılan "Avrupa İslamı", Avrupa için yeni bir İslam ve Müslüman profili inşa etmenin yeni yolu olarak görülmektedir. İlk kez Bassam Tibi tarafından ortaya atılan bu fikre göre, "Müslümanların kimliği, her şeye rağmen aynı inancı paylaşan fakat kültürel bakımdan farklı insanların kimliğidir. Eğer bu sebeple Afrikalı Müslümanlar için bir Afro – İslam'dan ya da Hintli Müslümanlar için bir Hint – İslamı'ndan söz etmek mümkünse Batı Avrupa'ya göç eden Müslümanlar bağlamında, bir Avro – İslam'dan söz etmek niçin mümkün olmasın?"⁶ Avrupa İslamı ile Avrupalılık değerleri olarak

⁵Edip Asaf Bekaroğlu ve diğerleri, **Avrupa'da Göç, Azınlıklar ve Siyaset Avusturya Örneği**, İstanbul:Vadi Yayınları, 2015.

⁶Bassam Tibi, "Avrupa'daki Müslüman Göçmenler: Avro-Islam ile Gettolaşma Arasında", içinde Nezar Alsayyad ve Manuel Castells (der.) **Müslüman Avrupa ya da Avro – İslam**. İstanbul: Everest Yayınları, 2004, ss.47-79.

sayılan insan haklarına saygılı, hoşgörü ve birlikte yaşama düşüncesine uygun Müslümanlar ile yeni bir İslam çeşidi inşa etmek temel hedeftir. Bu şekilde İslamofobi ile sistemden ve Avrupa ülkelerinden uzaklaştırılmayan Müslümanlar Avrupa İslamı ile dahil edilmeye dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Avrupa İslamı kavramı kendi içerisinde oldukça tartışmalı bir kavram olduğundan bu proje genellikle Müslümanlar tarafından olumsuz karşılanırken, ülke yöneticileri ve karar vericilere göre Avrupa'daki Müslümanlar için olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Sosyal İnşacılığa göre toplumlar kolektif kimlik oluşturmak için ötekini önemsiyormuş gibi yapıp ötekini kolektif kimliğe davet edebilir. Böylece kendi kimliğini sürdürme ve ortak etme yoluna giderek düzenleyici normlar oluşturabilir.⁷ Buradan Avrupa'nın uzun yıllardır ötekisi konumunda olan İslam dinini "Avrupa İslamı" projesi ile içselleştirme, düzenleme ve kendi kültürüne ortak etme yoluna gittiği sonucu çıkartabilir.

Avusturya, diğer Avrupa ülkeleri gibi Müslüman göçmen nüfusu topraklarında barındıran ve önceleri bu nüfusu geçici olarak değerlendirip önemli bir düzenlemeye gitmeyen bir Avrupa ülkesidir. 2019 itibariyle yaklaşık 9 milyon olan nüfusunun 1,5 milyonu göçmenler ve sığınmacılardan oluşmaktadır.⁸ 1950'ler ile birlikte başlayan işçi hareketliliği 1990'lar ile beraber aile birleşmeleri ve Ortadoğu'dan gelen göçmen sayısındaki artış ile birlikte Avusturya'yı mevcut Müslümanlar ile ilgili düzenlemeler yapmaya itmiştir. Avusturya, özellikle 11 Eylül sonrası dönemde halk nezdinde desteklerini arttıran aşırı sağ partilerin etkisiyle "Oturma Yasası", "Göç Yasası", "Entegrasyon Sözleşmesi" ve "Oturma Sertifikası" gibi düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Tüm bu düzenlemeler ile birlikte göçmenlerin Avusturya vatandaşlığına geçiş ve Avusturya'da yaşama ve çalışma hakları zorlaştırılmıştır. Diğer yandan aşırı sağ partiler seçimlerde oy oranlarını arttırmış ve hükümette söz sahibi olmaya başlamıştır. Özellikle Avusturya Özgürlük Partisi'nin (*Freiheitliche Partei Österreichs*,

⁷Alexander Wendt, **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**, Helin Sarı Ertem ve Suna Gülfer Ihlamur Öner (çev.), İstanbul: Küre Yayınları, 2012, s 421.

⁸*Bevölkerung mit Migrationshintergrund seit 2008*, 2019, http://statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/bevoelkerungsstruktur/bevoelkerung_nach_migrationshintergrund/index.html (20 Mayıs 2019)

FPÖ) koalisyonda yer alması göçmen karşıtı politikaların ve kararların alınmasına neden olmuştur.

Avusturya’da din ile devlet ilişkileri Birleşik Krallık, Norveç ya da Danimarka devlet kilisesi şeklinde olmadığı gibi Fransa’da olduğu gibi keskin bir ayrılık da söz konusu değildir. Genel itibariyle mesafeli ve katılımcı bir tarafsızlıkla, dinler kurumsal ve toplumsal haklara sahip özel statüdedirler.⁹ Avusturya’daki Müslümanlar ise 1912 tarihli İslam Yasası ile tanınmış haklara sahiplerdi. Bunun haricinde azınlık olarak tanınmış kilise ve dini cemaatler bulunmaktadır. Bu cemaatler ve kiliselere belli başlı sorumluluklar ve haklar verilmiştir ve onlar mensupları ile devlet arasında köprü vazifesi görmektedirler. Müslümanları temsilen son yasa değişikliğinden önce “Avusturya Müslüman Din Topluluğu (IGGiÖ)” tek dini cemaatti. Din derslerinin uygulanması, içerikleri, müfredatları, din görevlilerinin atanması gibi konular IGGiÖ’ye aitken bu konuların finansmanını devlet sağlamaktaydı.¹⁰ Ancak daha sonra özellikle FPÖ’nün liderliğinde çıkarılan 2015 İslam Yasası ile birlikte daha önceleri diğer dinlerle eşit muamele gören ve görece problem yaşamayan Müslümanlar’ın Avusturya’daki hakları kısıtlanmıştır. Bu yasa öncesi Avusturya ile Müslümanlar arasındaki ilişkiler, diğer dinler ile olan ilişkiler gibi normal bir seyirde devam etmekteydi. Müslümanları ilgilendiren yasalar ve cemaatlerinin sahip olduğu haklar genel olarak ülkeye entegre edici çerçevedeydi. Ancak 2015 İslam Yasası ile birlikte değişen hak ve sorumluluklar, Müslümanların ülkeye entegre olmasının önünde engel teşkil etmeye başlamıştır.

2015 İslam Yasası ile birlikte değişen haklardan bazıları Avusturya hükümetinin kendi anlayışlarına uygun bir “İslam” oluşturmaya çalıştığı eleştirisini getirmektedir. Derslerin Almanca uygulanması ve devlet tarafından kontrol edilmesi gibi değişiklikler “Avusturya İslamı” düşüncesini destekler niteliktedir. Özellikle hükümet tarafından İslam ve Müslümanlar hakkındaki olumsuz tavır ve eleştirilerde bulunan Müslüman uzmanların ilgili alanlardaki görevlere getirilmesi ve hükümet yanlı bir İslam söylemi oluşturmaları bu eleştirileri doğrular niteliktedir.

⁹ Bekaroğlu, s.48

¹⁰ Bekaroğlu, s. 55

“Ötekileştirildikleri için entegre olamayan Avrupa Müslümanları Avrupa İslamı projesiyle entegre edilebilirler mi?” sorusu bu çalışmanın araştırma problemini oluşturmaktadır. Araştırma problemini desteklemesi açısından Avrupa siyasetinde değişen İslam algısının sosyal inşacılık kuramı ile açıklanıp açıklanamayacağı ve aynı zamanda Avusturya’da yaşayan Müslümanların, çıkarılan 2015 İslam Yasası ile entegrasyonlarının sağlanıp sağlanamayacağı sorularına da cevap aranmaktadır. Bu bağlamda Avusturya özelinde açıklanmaya çalışılan “Avrupa siyasetindeki İslam algısı, İslamofobi ve Avrupa İslamı projesi ile değişim içerisindedir” ana argümanı üzerinde durulacaktır. Avrupa Siyasetinde İslam algısı, İslamofobi ile ötekileştirmenin fayda sağlamadığı 11 Eylül sonrası dönemde Avrupa değerlerine dayalı yeni bir İslam modeli olan “Avrupa İslamı” projesi ile bir değişim ve dönüşüm geçirmektedir.

Çalışmada, Avusturya örneğinden yola çıkarak Avrupa’daki İslam algısının İslamofobi ve Avrupa İslamı ile nasıl değişime uğradığı, hangi aşamalarda ne gibi sonuçlar doğurduğu vaka analizi yöntemi ile açıklanmaya çalışılacaktır. Vaka analizi oluşturulurken veri toplama aracı olarak raporlar, yasalar ve resmi belgeler incelenerek Avusturya özelinden Avrupa geneline bir sonuca ulaşılmak istenmiştir. Bu bağlamda Avrupa’da yaşanan İslamofobik olayların raporlandığı *Runnymede Trust Raporları*, Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu Yıllık Raporları (*ECRI*), Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi Raporları (*EUMC*) incelenirken; Avusturya özelinde Sivil Cesaret ve Irkçılıkla Mücadele Çalışmaları (*ZARA*) ve İslamofobi ve Müslümanlık Karşısı Irkçılık Dokümantasyon ve Danışma Merkezi’nin yıllık raporları incelenmiştir. Avusturya İslamı algısı oluşturması açısından Avusturya’da çıkarılan 2015 İslam Yasası’nın ilgili maddeleri incelenerek bir önceki yasa olan 1912 İslam Yasası ile karşılaştırılmıştır.

Çalışmada örnek ülke olarak Avusturya’nın seçilmesinin nedenlerinin başında İslam’ın Avusturya’da 1912 yılı gibi erken bir tarihte resmi olarak tanınmış olması ve bu tarih itibariyle Avusturya’da yaşayan Müslümanların diğer dini gruplar ile eşit muamele görmesi gelmektedir. 1912 İslam Yasası’nın vermiş olduğu haklar çerçevesinde 1980’lere kadar Müslümanlar ile Avusturya arasında diğer Avrupa ülkelerine nazaran görece olumlu ilişkiler gözlemlenmiştir. 1980’ler sonrasında

özellikle ülkedeki aşırı sağ partilerin oy oranlarını arttırması ve Müslüman göçmenlerin ülkede kalıcı olduklarının anlaşılması ile ülkede İslam ve Müslümanların varlığı tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle 2015 yılında çıkarılan ve bir çok açıdan diğer dini gruplar ile eşit olmayan muamele öngören, Federal Anayasa ile çelişen ve Müslümanları kontrol altına almayı amaçlayan İslam Yasası ile mevcut İslam algısı farklı bir noktaya taşınmıştır. Ayrıca 2015 İslam Yasası'nın Avusturya İslamı algısı yaratan değişiklikler öngörmesi tezin konusunu örneklendirme açısından da önemlidir. Kısacası Avusturya'da ötekileştirmenin ötesinde oluşturulmaya çalışılan yeni bir İslam anlayışının varlığı, ülkedeki aşırı sağ parti eylem ve söylemleri ve artan İslamofobik olaylar Avrupa'da değişen İslam algısının iyi bir örneğini oluşturmaktadır.

Bu çalışmadaki temel parametreler sosyal inşacılık kuramı çerçevesinde açıklanmaya çalışılacaktır. Sosyal inşacılık kuramının seçilmesinin nedeni insan – toplum – devlet – uluslararası ilişkiler döngüsünde sosyal gerçekliğin farkındalığı ve bunun sonucunda bu döngüye kimlik, dil, din ve kültür gibi sosyal konuların da dahil edilmesidir. Sosyal inşacılıkta kimlikler çıkarları belirler ve devletler uluslararası sistemde bu çıkarlar doğrultusunda hareket ederler. Devletler çıkarları uğruna “biz” ve “öteki” oluşturabilir. Bu bağlamda öteki, bir devlet, kültür olabileceği gibi bir din de olabilir. Devletler ötekiye karşılık ortak bellek doğrultusunda kolektif bir kimlik oluşturabilir. Tüm bu oluşumlar çıkarların temelini oluşturan kimlik etrafında gerçekleşmektedir. Avrupalı değerler karşısında bir öteki olarak belirlenen İslam ve Avrupa siyasetinin amaçlarına uygun olarak inşa edilen İslamofobi bu anlamda sosyal inşacılık kuramı ile açıklanabilir durumdadır. Aynı zamanda inşa edilmeye çalışılan Avrupa İslamı projesi de aynı şekilde sosyal inşacılığın temel aldığı olgular ile uyuşmaktadır.

Çalışmadaki diğer argümanlar şu şekilde sıralanabilir: a) İslam, Avrupa'nın siyasetini kurmasında yardımcı bir öteki konumundadır, b) Ötekileştirme olgusu Avrupa'nın çok kültürlülük ve birlikte yaşama ilkesi ile çelişmektedir, c) Avrupa siyasetinde İslamofobi bir güvenlik meselesi olarak algılanmaktadır, ve d) Avusturya'da İslam algısı siyaset kurma aracı olarak kullanılmaktadır. 11 Eylül, Londra ve Madrid saldırıları sonrası Avrupa ülkelerinde İslamofobik tepkiler artmıştır. Avrupa ülkeleri bu

saldırıları sonrası güvenlik yasalarını revize etmiş ve güvenlik konusunda daha sıkı tedbirler almaya başlamışlardır. Aşırı sağ partilerin hükümetlerde yer alması göçmen karşıtı yasa ve düzenlemelerin çıkarılmasına neden olmuştur. Bu yasa ve düzenlemeler Avrupa ülkelerinde yaşayan Müslümanların yaşadıkları ülkelere entegre olmalarını zorlaştırmaktadır. Genel olarak bu yasalar dışlayıcı ve ötekileştiricidir. Bu anlamda İslamofobik tepkilerden en çok fayda sağlayan ırkçı ve göçmen karşıtı politikaları savunan aşırı sağ partileri olmuştur.

Avusturya özelinde ise, 1912 İslam Yasası'na göre Müslümanlar ülkeye dahil edilmişlerdi ve görece problemsiz yaşamaktalardı. 2015 İslam Yasası sonucunda Müslümanların ülkeye entegre olması zorlaştırılmıştır. Aşırı sağın yönetimde olmadığı dönemlerde Müslümanlar diğer dini cemaatler ile eşit haklara sahipti. Aşırı sağın yönetime gelmesi ve sonrasında alınan kararlar eşitlikten uzak ve dışlayıcıdır. 2015 İslam Yasası sonrası özellikle dini alanlara devletin müdahalesi hükümetin anlayışına uygun inşa edilmek istenen bir "Avusturya İslamı" düşüncesini pekiştirmektedir.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün kavramsal kısmında "öteki"nin tanımına yer verilmiştir. Kimliğin oluşturulmasında ötekinin rolü ve önemi dolayısıyla kimliğin öteki algısı açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın temel kuramı sosyal inşacıdır. Bu bağlamda ötekinin kimlik üzerindeki etkisi sosyal inşacılık ile ilişkilendirilecektir. Sosyal inşacıya göre kimlik kendisini tanımlamak için sıklıkla "öteki" olgusuna başvurur. Kimliğin inşası ötekiliğe ihtiyaç duyar. Güçlü bir toplum ya da grup oluşturmak için ötekinin sürekli inşa edilmesi gereklidir. Tarihsel çerçevede ise Doğu olarak İslam Medeniyetinin Batı olarak ise Hıristiyanlığın doğuşuna yer verilmiştir. Aynı şekilde kavramsal bir karmaşa içeren Doğu – Batı, İslam – Hıristiyanlık kavramları ve bu iki medeniyetin birbirlerini algılayış şekillerine yer verilmiştir. Her iki büyük medeniyetin benzerlikleri ve farklılıkları söz konusudur. Bu anlamda Haçlı Seferleri hakkında bilgi verilirken Cihad kavramına da değinilme gereği duyulmuştur.

İkinci Bölüm kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. Ötekileştirme ve ötekiyi temsilen Avrupa'daki İslamofobi ele alınırken, dönüşüm ve inşa süreci olarak Avrupa İslamı açıklanmaya çalışılacaktır. Bu noktada Avrupa'daki İslam algısının güvenlik,

siyasi ve kültürel nedenlere oturtulmaya çalışıldığı ve Avrupa'nın İslamofobiyi yorumlarken teolojik bir çerçeve dışında güvenlik ve siyasi konjonktürden ele alması açıklanacaktır. Avrupa İslamı düşüncesini inşa ederken Avrupa'nın ötekileştirmekle sorun olmaktan çıkaramadığı İslam'ı Avrupa değerlerine dayanan bir anlayışla inşa etmek istemesi ve İslam'ı dönüştürmesi ana fikrine dayalı bir çalışma yapılacaktır. Sosyal inşacılık kuramının kimlik üzerinden atıflarından yararlanılarak açıklanmaya çalışılan yeni İslam anlayışı ile Avrupa'nın Müslümanlar üzerindeki amaçları ve sonuçları üzerinde durulacaktır.

Üçüncü Bölüm ise Avusturya örneği üzerinden İslamofobi ve Avrupa İslamı kavramları ele alınacaktır. Avusturya'nın hem İslam ile geçmişten gelen bağları hem de İslam ile olan normal seyirdeki ilişkilerinin ülkede yükselen aşırı sağ ile birlikte nasıl farklı bir yola girdiği açıklanırken, Müslüman Avusturyalıdan ziyade Avusturyalı Müslüman inşa etmek üzere çıkarılan 2015 Yeni İslam yasası tartışılacaktır. Avusturya'daki İslamofobinin daha çok aşırı sağ partileri etrafında şekillendiği saptanırken, Avrupa İslamı'nın Avusturya örneğini 2015 İslam Yasası'nın geliştirdiği düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Uluslararası sistemde devletlerin yapılarını, hareketlerini ve çıkarlarını askeri ve ekonomik gibi konuların belirlemesinin yanı sıra, özellikle 1980'ler sonrasında sosyal ve kültürel konuların daha fazla dahil edilmesi, bir takım kavram ve kuramların açıklanması gereğini doğurmuştur. Çalışmada, Avrupa tarafından bir kültür, din ve medeniyet olarak İslam'ın öteki olarak kabul edilmesi öteki kavramının tanımsal ve kuramsal olarak açıklanmasını gerektirmiştir. Bu bölümde “öteki”nin kavramsal ve kuramsal analizi yapıldıktan sonra karşılıklı birer öteki olan İslam ve Hıristiyanlığın tarihsel sürecine değinilecektir.

1.1. “ÖTEKİ”NİN KAVRAMSAL ANALİZİ

1.1.1. Öteki'nin Tanımı

Bir kavram olarak “öteki” sosyoloji, felsefe ve siyaset gibi birden fazla bilimin çalışma alanına girmesi sebebiyle tanımında farklı yaklaşımlar ve farklı görüşler barındırmaktadır. Her bir bilim dalının ötekiyi tanımlamada farklı bir yöntem ve bakış açısına sahip olması ötekiyi tanımlamayı zorlaştırmıştır. Türk Dil Kurumu'na göre öteki “Mevcut kültürün içinde dışlanmış olan” şeklinde tanımlanmaktadır.¹¹

Başka bir tanıma göre öteki:

“Biz, ne kadar istikrarsızlık getirmeyecek olan, düzenin yeniden üretimini sağlayan ve bu nedenle toplumun var oluş amacına uyanı temsil ediyor ise, ‘öteki’ de bir o kadar düzen bozma, istikrarsızlık getirme düzenin işleyişini sağlayan gelenek yasa normların içini boşaltma potansiyeline sahip ve tehlikeli olanı temsil edendir.”¹²

¹¹ Öteki, 2019, <http://sozluk.gov.tr/> (4 Nisan 2019).

¹² Hilal Onur İnce, “Almanya’da Farklı Olmak: Entegrasyon ve Hoşgörü Kavramına Eleştirel Bir Bakış”, **Bilgi Dergisi**, Cilt.58, (Mayıs 2019), s.182

Farklı bir tanımlamaya göre ise, “Orta Çağ’da “biz” iyi ve dürüst olanı temsil ederken “diğerleri” ya da “ötekileri”, kötü ve istenmeyeni ifade ediyordu.”¹³ Tanımlamalar farklı alanlardan yapılmasına rağmen genel kanı öteki kavramına olumsuz, dışlanan ve kötü özellikleri barındıran atıflarda bulunulmasıdır. Ortak olana karşı farklı olanı temsil eden öteki dâhil edilen değil dışlanandır.

“Ötekinin filozofu” olarak nitelendirilen Emmanuel Levinas için “Öteki, düzenin asıl/ilk (orijinal) istisnasıdır.”¹⁴ Levinas ötekiye farklı bir yer atfederken ötekinin aşkınlığından ve sonsuzluğundan bahseder. Ona göre ötekiyi yok etmek imkânsızdır ve bu durum siyasal ilişkide daimi savaş ihtimaline denk düşer.¹⁵ Günümüz siyasal düzenini düşündüğümüzde ortaya çıkan çatışmalar karşıt iki tarafın varlığına, aynı şekilde her iki taraf için birer ötekiye gereksinim duyulduğunun açık örneğidir. Levinas’ın düşüncesinden hareketle gerçekleşen savaşların hemen hemen hepsinin arka planında karşılıklı olarak iki farklıya ya da ötekiye rastlamak mümkündür. Levinas’ın ben ile öteki arasında tarif ettiği ilişki, bir ikilik taşır. Öteki hem efendi konumundadır, hem de “yoksul, dul ve yetim, güçsüz”, veya “sürgün, yabancı, proleter”, hatta “zavallı” aşkınlığı sayesinde ben’in fukarasıdır.”¹⁶ Ötekiye olumlu ve olumsuz farklı anlamlar yüklemesi, ötekinin varlığının gerekliliğini savunması Levinas’ın bu konudaki başlıca parametreleridir.

George Herbert Mead bireyin toplum içerisinde ortak hareket geliştirmesini, ortak kader ve çaba sonucunda tam anlamıyla bireyselliğinin tamamlanmasını ve diğer anlamda toplum ile bireyle oluşturmaya çalıştığı sosyal bağlantıları “genelleştirilmiş öteki” kavramı ile açıklamaya çalışır. Mead’e göre “genelleştirilmiş öteki” bireye benlik bütünlüğünü veren toplumsal gruptur ve bu öteki türünün tavrı tüm topluma eş değerdir.¹⁷ Mead bireyin kendini bir benlik olarak tanımak, tanımlamak ve fark etmesi için bir “ben olmayan imge”ye yani “genelleştirilmiş öteki” ye ihtiyaç duyacağını

¹³Mehmet Yüksel, “İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm Ya Da Batı ve Öteki”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 2014, Cilt.72, s. 190.

¹⁴Duygu Türk, **Öteki, Düşman, Olay**, 1. Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 2013, s 21.

¹⁵Türk, s. 43.

¹⁶Türk, s. 43.

¹⁷George Herbert Mead, **Zihin, Benlik ve Toplum**, 1. Basım, Ankara: Heretik Basın Yayın, 2017, s. 181.

savunur.¹⁸ Ona göre, ötekinin varlığı hem bireyin kendisini tanımlamasına hem de bireyin toplum içerisinde var olmasına katkı sağlamaktadır.

Zygmunt Bauman öteki kavramını yabancılaşma üzerinden ele alır, yabancıyı daimi öteki olarak kodlar ve yabancılaşmanın kültürel olarak dışlanmasının “normal” olarak kabul edildiğine işaret eder.¹⁹ Bauman’a göre “yabancı olmak demek, her şeyden önce, hiçbir şeyin doğal olmaması demektir; hiçbir şey verili değildir, hiçbir şey bedavadan gelmez.”²⁰ Aynı şekilde Bauman yabancıyı “ne içeride ne dışarıda, ne dost ne düşman, ne dahil edilen ne dışlanan”²¹ olarak tanımlamıştır. “Hem zıtlıkların ve kararsızlıkların yarattığı çaresizlikten, hem de modern toplumun kesinliğe verdiği önemden dolayı, yabancı ve öteki düşman kategorisine yerleştirilir.”²² Bauman yabancılaşmanın kendisini yerli kültüre ait hissetmek adına yerli halktan daha fazla çaba gösterse ve daha fazla taviz verse dahi yabancılaşma kaybetmeyeceğini vurgular. Yabancılaşmaktan kurtulmak imkansızdır ve yerli halk yabancılaşmanın yerleşme çabalarını sorgulama hakkını kendisinde görmektedir.²³

1.1.2. Öteki'nin Kimlik Üzerinden Algılanması

Kimlik, kelime anlamı olarak her ne kadar “aynı” anlamına gelen “idem” kelimesinden türemişse de “aynı”lık olduğu kadar “ayrı”lık da içeren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁴ “Kimlik, bir özellik, bir nitelik belirtisidir. Birer özellik, birer nitelik gösteren kimlikler her şeyden önce farklılıkları da ortaya koyar. Kimliğe yüklenebilecek işlem ise bir sınıflama işlemidir ve bu işlem farklılıkları belirtir.”²⁵

Kimliğin oluşumunda benzer faktörlerin varlığının yanında farklı olana ya da karşıt olana rastlamak mümkündür. William E. Connolly'nin *Kimlik ve Farklılık* adlı kitabında vurguladığı üzere “Kimlik var olmak için farklılığa gereksinim duyar ve kendi

¹⁸Polat S. Alpman, “Sosyal Teorinin Konusu Olarak Kimlik: Sosyal İnşacı Yaklaşım”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt.21, Sayı.2, (Mayıs 2019), s.12.

¹⁹Zygmunt Bauman, *Modernlik ve Müphemlik*, 2. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014, s. 99.

²⁰Bauman, s.109.

²¹Bauman, s.111.

²²İnce, s.181.

²³Bauman, s.113.

²⁴Senem Sönmez Selçuk, “Postmodern Dönemde Farklılığın Kutsanması ve Toplumun Parçacılaştırılması: “Öteki” ve “Ötekileştirme””, *Sosyoloji Araştırma Dergisi*, Cilt15, Sayı.2, (Nisan 2019), s.80.

²⁵Muhittin Aşkın, “Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt.10, Sayı.2, (Nisan 2019), s.213.

kesinliğini güven altına almak için farklılığı ötekiliğe dönüştürür.”²⁶ Kimliğin güvenli olarak inşa edilmesinde ihtiyaç duyulan öteki sosyal, kültürel, dini, ırksal farklılıklar içerebilir. Farklı olarak ötekinin varlığı, aynılığı temsil eden kimliğin güvenliğinin daha fazla garanti altına alınmasına neden olur.

Talha Övet’e göre:

“Her kimlik, “öteki” içselleştirilerek inşa edilir. Hele bu başkası/öteki tehdit oluşturursa ya da tehdit olarak algılanırsa, işte o zaman onun rolü, salt tanımlanma işlevinin ötesinde, kimliği kuvvetlendirme şeklinde cereyan eder.”²⁷

Bir kimlik çeşidi olarak siyasal veya kültürel kimlikler kendilerini öteki üzerinden tanımlamakla inşa edilebilirler. Bu kimliklerin inşası olmazsa olmaz unsur olan ötekinin varlığı ile sınırlandırılarak oluşturulmaktadır.²⁸ “Güçlü bir kimlik, bir dizi farklılığı doğası itibariyle kötü, akıldışı, anormal, deli, hasta, ilkel, canavar, tehlikeli – yani öteki– olarak kurmaya çalışacaktır.”²⁹

Kimliğin farklılıklardan oluştuğu ve güvenliğini farklılıklar yaratarak koruduğunu söyleyebiliriz. Kim olduğumuzun cevabı ne olmadığımızla yanıtlanabiliyor ise oluşturduğumuz kimlik inşasında ne olmadığımızın yani “öteki”nin rolü büyüktür. Ben ve öteki üzerinden oluşturulan farklı kimlikler sayesinde kişiler toplum içerisinde yaşanabilecek karmaşanın önüne geçtiği gibi, toplumun düzen ve istikrarını da inşa eder.³⁰

Bir kimlik çeşidi olarak kolektif kimlik de, diğer kimlik çeşitlerinin inşası sürecinde kullandığı gibi ötekiler, farklılıklar üzerinden kendini tanımlama yoluna gider. Ortak din, ortak dil, ortak geçmiş ve ortak bilinç gibi parametrelerin oluşturduğu bir süreç olan “kolektif kimliğin her fikrinin, daima “biz” ve “ötekiler” arasında ayrıma dayandığı”³¹ su götürmez bir gerçektir. Ötekinin varlığı grup içerisindeki insanları bir

²⁶William Connoly, **Kimlik ve Farklılık**, Ferma Lekesizalın (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995, s.93.

²⁷Talha Övet, “**Avrupa Ötekisi**”, **Tasam Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı.12 (Nisan 2019), s.95.

²⁸Yasin Aktay ve Ahmet Kızılkaya, **Hepimiz Ötekiyiz!** 1. Basım, İstanbul: Tezkire Yayıncılık, 2014,s.4.

²⁹Sönmez, s.81.

³⁰Helin Sarı Ertem, “Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist bir Yaklaşım: “Kimliğin güvenliği” ve “Güvenliğin Kimliği”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Sayı.16, (Nisan 2019), s. 194.

³¹Hüsamettin İnaç, “Günümüz Siyasal Sisteminin Ana Aktörü Olarak Kolektif Kimliklerin Sosyo – Politik Analizi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt.3, Sayı 28, (Mayıs 2019), s.219.

arada tutar. Aynı bireysel kimliğin oluşumunda olduğu gibi kolektif kimlikler de ötekiye değer ve anlam biçmektedir. Ortak fikre vurgu yapmak ve grup içerisinde dayanışmanın pekiştirilmesi bakımından ötekine biçilen değer negatif yönlüdür.³²

Kolektif kimlik oluşumunda önemli öğelerden biri de dindir. Bir ortak dine mensup olmak kolektif kimlik inşasında önemli bir yer tutar. Ortak inanışlar, ritüeller ve ortak cemaat sayesinde insanlar bir arada yaşamaya daha elverişli hale gelmektedir. Dinin birleştirici gücü ortak hareket kabiliyetini artırır. Söz gelimi Batı ve Doğu diye coğrafi ayrıma gittiğimiz Hıristiyan ve İslam Medeniyetleri tarih boyunca birbirlerinin ötekisi olmuş, kendi içerisinde oluşturdukları kültürler ötekilik üzerinden tanımlanmıştır

1.2. “ÖTEKİ” VE KİMLİK’İN KURAMSAL ANALİZİ

1.2.1. Sosyal İnşacılık Kuramına Göre Öteki ve Kimlik

Sosyal İnşacılık 1990’lar itibariyle uluslararası ilişkiler ve politika alanlarını kültür, kimlik, dil ve öteki gibi sosyal alanlarla açıklamaya çalışan bir yaklaşımdır. Özellikle realizmden farklı olarak güç, çıkar gibi kavramların yerine din, ırk, kültür, kimlik ve öteki gibi sosyal konuları uluslararası ilişkileri açıklamaya çalışması bakımından farklıdır.

Nicholas Onuf insanların toplumu oluşturduğunu, aynı şekilde toplumun da insanları oluşturduğunu öne sürerken, bunun karşılıklı bir süreç olduğunun altını çizmektedir.³³ Bireylerin toplumu, toplumun devletleri ve devletlerin de uluslararası sistemi oluşturduğunu kabul edersek bu süreçteki her bir birimin inşa edilme şekli büyük önem taşımaktadır. İnşacılık bir yandan insan bilincinin ve sosyal yaşamın uluslararası ilişkilerdeki yerini vurgularken, diğer yandan uluslararası gerçekliğin maddi olduğu kadar düşünsel faktörlere de bağlı olduğunu belirtir.³⁴ Bu bağlamda uluslararası ilişkiler açısından son derece önemli olan ancak diğer teorilerce yeterli vurguya sahip

³²İnaç, s.220.

³³Nicholas Greenwood Onuf, **Making Sense, Making Worlds Constructivism in Social Theory and International Relations**, 1. Basım, New York: Routledge, 2013, s.4.

³⁴John Gerard Ruggie, “What Makes the World Hang Together? Neoliberalism and Social Constructivist Challenge”, **International Organization**, Vol.52, No.04 (September 1998), s. 879.

olamayan kimlik, kültür, din, söylem gibi sosyal faktörlerin de disipline dahil edilmesi söz konusu olmaktadır.³⁵

Sosyal inşacılar için kimlik oluşumunu açıklamak oldukça büyük önem taşımaktadır. Neorealistelerin aksine kimliklerin sabit, verilmiş ya da tanımlanmış olmadığı uluslararası etkileşimler sonucunda üretildiği kabul edilmektedir.³⁶ Alexander Wendt'e göre kimlikler çıkarların temelidir.³⁷ Bu anlamda kimliklerin oluşumu, değişimi ve dönüşümünün ulusal çıkarları ne yönde etkileyeceği inşacılar için büyük önem taşımaktadır.

Sosyal inşacılık kimlik konusunu açıklarken öteki kavramı üzerinden tanımlamalarda bulunmaktadır. Ötekinin “aşağılanmış, korkmuş ve öykünmüş” olarak tanımlandığı yaklaşımda kimlikleri oluşturmadaki rolü tartışılmaktadır.³⁸ Bunlar Hobbescu kültürlerde “düşman”, Lockecu kültürlerde “rakip” ve Kantçı kültürlerde ise “dost”tur. Devletler ötekine yükleyeceği anlamı kendileri seçerler ve kimlik ve çıkarları doğrultusunda içselleştirirler.³⁹

Wendt'in *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi* kitabında da belirttiği üzere “öteki, yalnızca aktörün bireysel tatminiyle ilgili nedenlerden ötürü rastgele bulunan, kullanılan ve/veya kullanıldıktan sonra atılan bir nesnedir.”⁴⁰ Buradan hareketle ötekinin tanımını devletler ya da kimlikler tarafından belirli amaçlar doğrultusunda oluşturulan ve bu amaçlara hizmet eden her şey olarak yapabiliriz. Öteki, bir başka kültür ya da devlet olabileceği gibi bir başka kişi ya da kişiler olabilir. Tıpkı Batı için İslam'ın Hitler için Yahudilerin varlığı gibi.

Kendi kimliğini öteki üzerinden tanımlayan ya da oluşturan benlik kendini devam ettirmek ya da yeniden üretmek için sürekli bir öteki inşa eder. Bu bağımlı ilişki içerisinde politikalarını yürüten devletlerin sürekli bir “düşman” ya da “öteki”ne ihtiyaç

³⁵Sezgin Kaya, “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 63, Sayı.3, (2008), s.100.

³⁶Ruggie, s.879.

³⁷Alexander Wendt, “Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”, **International Organization**, Vol.46, No.2, (Spring 1992) s. 398.

³⁸Ruggie, s. 873.

³⁹Wendt, *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, s. 320.

⁴⁰Wendt, *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, s.297.

duyması kaçınılmazdır.⁴¹ “Birçok şey bir kimliğin ne dereceye kadar tehdit altında olduğuna bağlıdır; büyük ölçüde tehdit altındaki göze çarpmayan bir kimlik daha göze çarpan ama tehdit altında olmayan bir kimliğe hükmedebilir”⁴²

Sosyal inşacılığa göre kimliğin oluşması için yalnızca benliğin varlığı yetmez. Aynı zamanda “ötekine” ait düşünceler de önemlidir. Kimlik oluşumu karşılıklı kuralını esas alır. Yani bir tarafın kendi kimliğini inşa etmesi tek başına yeterli değildir. Aynı zamanda bu kimliğin öteki tarafından da tanınması ve kabul edilmesi gerekir.⁴³ Dolayısıyla kimlik oluştururken kendi kimlik tanımımızı ya da ne olduğumuzu tek başına tanımlamak yetersizdir. Ne olduğumuz kadar ötekinin bizi nasıl gördüğü ve tanımladığı da önemlidir.

Wendt’e göre, “Devlet toplumluluk düzeyinde bilişsellik yetisine sahip bir “grup Benliği”dir. Benliğin bu düşünceleri “oto – genetik” bir niteliğe sahiptir ve bu şekilde kişisel ve kurumsal kimlikler yapısal olarak Ötekiliğe dışsaldırlar.”⁴⁴ İnşacı düşüncede kimlik oluşum süreci tamamlandıktan sonra çıkarlar gündeme gelmektedir. Bunun sonucunda çıkarlara yönelik iç ve dış politikalar belirlenmektedir. Kimlik veya çıkarlarda oluşacak değişiklikler politikalara yansır.⁴⁵ Aynı şekilde Wendt kimlikler ve çıkarlardan oluşan devletlerin bu kavramları belirlerken uluslararası politikadan daha ziyade iç politikadan beslendiğini savunur. Dış politika ise insanları dışsal tehlike olan ötekinin varlığı hakkında ikna etme yolunu seçer.⁴⁶

Wendt “aktörün ötekinin refahını, kendi refahının bir parçası olarak algıladığı, aslında sosyal kimliğin bir başka şekli sayılabilecek kolektif kimlik” üzerine de çalışmalar yapmıştır.⁴⁷ Sosyal inşacılara göre kolektif kimlik için bireysel kimlikten vazgeçilir. Kolektif kimlik ilişki merkezlidir ve sorun ya da tehdit üzerine inşa edilir. Devletler kolektif kimlik oluşturmak için ötekini önemsiyormuş gibi yapıp ötekini kolektif kimliğe davet edebilir. Böylece kendi kimliğini sürdürme ve ortak etme yoluna

⁴¹Ertem, s.219

⁴²Wendt, , *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, s. 287.

⁴³Nihal Kırkpınar Özsoy ve Özge Kobak “Yugoslavya’daki Kimlik Çatışmalarının Sosyal İnşacılık Teorisi Kapsamında İncelenmesi”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı.22, (Nisan 2019), s. 214.

⁴⁴Wendt, *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi* ,s. 280.

⁴⁵Özsoy ve Kobak, s. 214.

⁴⁶Wendt, , *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, s 263.

⁴⁷Ertem, s. 200.

giderek düzenleyici normlar oluşturabilir.⁴⁸ Buradan Avrupa'nın uzun yıllardır ötekisi konumunda olan İslam dinini "Avrupa İslamı" projesi ile içselleştirme, düzenleme ve kendi kültürüne ortak etme yoluna gittiği yorumunu yapabiliriz.

Kolektif kimlik bir takım semboller, sanat eserleri, inançlar, törenler ve savaşlar gibi yaşanmış bir takım ortak özellik taşıyan kolektif belleği de şekillendirmektedir. Bu anlamda kolektif bellek geçmişe dönüklük taşır.⁴⁹ Söz gelimi Avrupa'daki Müslüman nüfusun artması Avrupa'yı ele geçirme ya da işgal olarak görülürken bu durum halen Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılan Viyana Kuşatması ile mukayese edilmektedir.

1.3. KARŞILIKLI BİRER ÖTEKİ OLARAK İSLAM VE HİRİSTİYANLIK

1.3.1. İslam ve Hıristiyanlık'ın Doğuşu ve Temasları

İslamiyet, MS 613 yılında Hz Muhammed önderliğinde Mekke'nin var olan çok tanrılı inancına karşı çıkarak, halkı yeni bir tek tanrılı dine davet eden bir din olarak ortaya çıkmıştır. Bu dinin temel kaideleri net bir şekilde ifade edilmiştir: Tek bir yaratıcının yani Allah'ın varlığı, Allah'ın hesap gününde tek karar sahibi olduğu, Hz Muhammed'in ilettiklerine uyulması zorunluluğu ve Allah'ın varlığına inananlara karşı son derece bağışlayıcı olduğu gibi.⁵⁰

Hıristiyanlık, MS 27-30 yıllarında Filistin'de İsa'nın vaaz vermesi ve sonrasında ölmesi ile başlamışsa da aslında anlattıkları itibarıyla var olan Musevilik dininin dönüştürülmüş ve geliştirilmiş hali olarak ele alınabilir.⁵¹ Hıristiyanlık, doğduğu toprakların aksine siyasi ve askeri olayların etkisiyle Batı'da yayılmış ve Roma İmparatorluğu'nun resmi dini haline gelmiştir. Doğu'da ise Roma İmparatorluğu'nun yönetimi altında bulunan bölgelerde etkisini devam ettirmiştir.⁵²

⁴⁸Wendt, , *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, s. 421.

⁴⁹Erhan Akdemir, "Kimlik ve Kültür Tarişmaları Bağlamında Avrupa Kimliğinin ve Kültürünün Oluşumu ve Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi", (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi SBE, 2012), s.53

⁵⁰Oral Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, 16. Basım, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2007, s.47.

⁵¹Sander, s. 44.

⁵²Mehmet Aydın, "Batı ve Doğu Hıristiyanlığına Tarihi Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı.5, (Nisan 2019), s.123.

Her iki dinin de ortaya çıkış, yükseliş ve yayılmaları farklı şartlar ve şekillerde olmuştur. Karşılaşmaları ise 7. Yüzyılın sonlarına kadar uzanır. Doğu Hıristiyan (Bizans/Ortodoks) olarak adlandırılan taraflar Müslümanlar ile ilk temasa giren Hıristiyanlardır.⁵³ Haçlı Seferleri her iki tarafı sıklıkla karşı karşıya getirmiş savaşlar bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak iki medeniyet Haçlı Seferleri dışında da derin ilişkiler ağı içerisinde bulunmuşlardır.

İki medeniyetin karşılaşması sıklıkla askeri ve ticari olmanın ötesinde birlikte yaşamının/yaşayabilmenin güzel birer örneği olarak da tarih sahnesinde yerini almıştır. Özellikle Avrupa’da günümüzün aksine Hıristiyan, Müslüman ve Yahudi toplumlarının huzur ve güven ortamında birlikte yaşadığı Endülüs Devleti “*convivencia*”⁵⁴ olarak adlandırılan geleneğin tam karşılığı olarak gösterilebilir.

711 Yılında Tarık b. Ziyad komutasındaki çoğunluğu Berberiler’den oluşan Müslüman ordunun kısa sürede İspanya’da elde ettiği başarı sonucunda Batı Akdeniz’de yer alan İberik (İberya) yarımadasında Müslüman hakimiyeti başlamıştır.⁵⁵ Endülüs’ün fethi öncesi ve sonrasında yaşananlar Müslüman ve Hıristiyan ilişkileri açısından büyük önem taşımaktadır. Müslüman hakimiyetinden önce Hıristiyan halk ile Hıristiyan olmayan halk arasında yaşanan ayrımcı ve adaletsiz yönetim tarzı Müslümanların yönetimi ele geçirdikten sonra tamamen değişmiştir.⁵⁶

Yaklaşık sekiz asır süren Endülüs Devri’nde Müslüman hakimiyeti boyunca Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Yahudiler arasında büyük çaplı problemler yaşanmamıştır. 1492 Gırnata’nın Hıristiyan hakimiyetine geçmesi ile birlikte başlayan “yeniden fetih” (*reconquista*) sonucunda sekiz asır süren bu barış, huzur ve eşitlik ortamı son bulmuştur. Önce Yahudilere ardından Müslümanlara karşı başlatılan uygulamalar bu topraklarda süregelen “*convivencia*” geleneğini bozmuştur.⁵⁷ İlber

⁵³Zafer Duygu, “VII Yüzyıldaki İslam Fetihlerinin ve Müslüman Hakimiyetinin Hıristiyan Tarih Yazımına İzdüşümleri”, **Artuklu Akademi**, Sayı.1,(Mayıs 2019), s.36.

⁵⁴ İspanyolca bir kelime olan Convivencia “birlikte yaşama” “ortak yaşam” anlamını taşımakla birlikte özellikle Endülüs Devleti zamanında Müslüman, Hıristiyan ve Yahudilerin birlikte yaşama tecrübelerinin kelime karşılığı olarak literatürde yerini almıştır.

⁵⁵Ziya Kazıcı, **Müslüman Hıristiyan İlişkileri Tarihi**, 2. Basım, İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2017, s.92.

⁵⁶Kazıcı, s.92.

⁵⁷Ayşe Kılıç, “Endülüs Müslümanları ve Osmanlı İmparatorluğu (1492 – 1614)”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 2012), s.4.

Ortaylı'ya göre “yeniden fetih” (*reconquista*) sonrasında yaşanan olaylar Avrupa tarihinde yaşanan iki ayıptan⁵⁸ bir tanesidir.⁵⁹

Hıristiyan ve Müslümanların birlikte yaşama tecrübeleri üzerine verilebilecek diğer bir örnek ise Osmanlı Devleti dönemidir. Osmanlı Devleti tarafından fethedilen yerlerdeki “Kitap Ehli”ne (Yahudi ve Hıristiyan) hoşgörü, din özgürlüğü, can ve mal güvenliğinin sağlanması gibi politikalar ile farklı medeniyetlerin bir arada yaşamaları sağlanmıştır.⁶⁰ Kardinal külâhı görmektense Osmanlı sarığını görmeyi yeğlerim diyen bir Patrik'in varlığı toplumların Osmanlı idaresine olan duygularını açıkça ifade etmektedir.⁶¹

Samuel P. Huntington'a göre,

“İslam ve Hıristiyanlık arasındaki ilişkiler çoğunlukla fırtınalı oldu. Her biri diğerinin ötekisi oldu. Zaman zaman barışçıl yan yana varoluşlar hüküm sürmektedir; daha çok da, bu ilişki şiddetli bit rekabet ve farklılık gösteren düzeylerde sıcak savaş ilişkisi halinde olmaktadır.”⁶²

Huntington *Medeniyetler Çatışması* adlı kitabında ayrıca “Yüzyıllar boyunca iki dinin yazgısı bir yükselmeler, duraklamalar ve karşıt yükselmeler silsilesinde iniş çıkışlar göstermiştir” düşüncesine de yer vermiştir.⁶³

1.3.2. Doğu – Batı ve İslam – Hıristiyan Karmaşası

Genel olarak, Doğu – İslam ya da Batı – Hıristiyanlık kavramlarının birbirleri yerine kullanıldığı görülmektedir. Bu konular ele alınırken İslam ile Batı kıyaslandığı gibi doğrudan olarak İslam ve Hıristiyanlık da ele alınmıştır. Bu çalışmada genellikle Doğu'yu temsilen İslam, Hıristiyanlığı temsilen ise Batı terimleri kullanılacaktır. Ancak

⁵⁸İlber Ortaylı'ya göre Avrupa tarihinde iki büyük ayıp vardır. Bunlarda ilki “Yeniden Fetih” yani Reconquista, diğeri ise 20.yüzyılda yaşanan Yahudilere karşı yapılan Holocaust'tur. (Bkz. İlber Ortaylı, *Avrupa ve Biz*, 1. Basım, Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları, 2007.)

⁵⁹İlber Ortaylı, *Avrupa ve Biz*, 1. Basım, Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları, 2007, s.212.

⁶⁰Kazıcı, s.140.

⁶¹Mehmet Ali Tekin, “Kardinal Külâhı Görmektense Osmanlı Sarığını Yeğleriz”, *Yeni Akit*, 30 Kasım 2014, <https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/mehmet-ali-tekin/kardinal-kulahi-gormektense-osmanli-sarigini-yeğleriz-8654.html> (22 Ekim 2019).

⁶²Samuel P. Huntington, *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, Mehmet Turhan ve Cem Soydemir (çev.), İstanbul: Okuyan Us Yayın, 2002, s. 308

⁶³Huntington, s.309.

Batı kavramı salt anlamıyla Hıristiyanlığın yanında Avrupa kültürü ve medeniyetini de temsil etmektedir.

Etnomerkeziyetçi⁶⁴ bir bakış açısıyla oluşturulan Doğu ve Batı kavramları genel olarak kutupları referans alan Güney ve Kuzey tanımlamalarından farklıdır. Öncelikle Doğu ve Batı kavramının tam olarak hangi medeniyeti ya da hangi coğrafi bölgeyi tanımladığı net değildir. Örneğin Çin tarihinde Batı denilince akla Hindistan gelirdi aynı şekilde Japonya’da Batı denilince Çin kastedilmektedir.⁶⁵ Bu açıdan bir kültürel topluluğun ya da medeniyetin yönler ile tanımlanması eksik ve hatalı bir girişimdir.

“Batı terimi bugün bütün dünyada, eskiden Batı Hıristiyanlığı olarak adlandırılan şeyi tanımlamak üzere kullanılmaktadır. Bu nedenle Batı belirli bir halkın, dinin ya da coğrafi bir alanın adıyla değil pusula yönüyle tanımlanan tek medeniyet olmaktadır.”⁶⁶

Aynı şekilde Doğu terimi ile özdeşleştirilen İslam medeniyeti anlam ve şekil bakımından eksiklikler içermektedir. İslam medeniyeti tıpkı Hıristiyanlık gibi doğu topraklarında doğmuş olsa da anlayış ve amaç bakımından evrensel olma niteliği taşır. Dolayısıyla İslam ve Müslümanlar sadece Doğu ile bağdaştırılacak unsurlar değildir. Ancak Batı denildiğinde Hıristiyanlığın yanı sıra Avrupa kültürü ve Avrupalılık’ın akla gelmesi doğu – batı arasındaki temel farkı da ortaya koymaktadır.

İbrahim Kalın, “İslam dediğimizde, hem bir inanç sistemi hem de bir kültür ve medeniyeti kastediyoruz.”⁶⁷ Aynı şekilde Kalın’a göre “Doğu ancak Asya’nın küçük bir uzantısı olan Avrupa’nın kendisini Batı olarak tanımlamasından sonra ortaya çıkan bir tanım”⁶⁸ diyerek görüşlerini ifade etmektedir.

⁶⁴Bir kişi ya da grubun kendi grubunu yabancıdan üstün görmesi, kendi kültürünü evrenin merkezine yerleştirerek geride kalanları buna göre düzenlemesidir. Bkz. Necla Mora. “Kendi Öteki İletişimi ve Etnomerkezcilik”, **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi**, Cilt.5, Sayı.2, 2008.

⁶⁵Huntington, s.56.

⁶⁶Hungtinton, s.57.

⁶⁷İbrahim Kalın, **İslam ve Batı**, 2. Basım, İstanbul: İSAM Yayınları, 2008. S.24.

⁶⁸Kalın, s.15

1.3.3. Birer Öteki Olarak İslam ve Batı Medeniyetleri

1.3.3.1. İki Medeniyetin Birbirlerini Algılaması

Samuel P. Huntington'a göre, "Medeniyet kültürel bir varlıktır. Köyler, bölgeler, etnik gruplar, milliyetler, dini gruplar... Bütün bunların hepsi kültürel çeşitliliğin farklı seviyelerinde ayrı kültüre sahiptirler."⁶⁹ Aynı din ya da etnik gruplar arasında bile farklılıklar ve ayrımlar mevcuttur. Bu sebeple farklı kültür ve medeniyetlerin farklılıklar ve aynılıklar içerisinde karşılaşması, yer yer çatışması ve birbirlerinden etkilenmesi olağandır.

Küreselleşme çağı ile birlikte medeniyetler arasında etkileşimler yaşanmakla birlikte çatışmalar da artmaktadır. Artan etkileşimler sonucunda medeniyetlerin kendi şuurlarının farkına varmanın yanı sıra öteki medeniyetler ile aralarındaki farkların daha etkili bir şekilde vurgulandığı bir dönem içerisindeyiz.⁷⁰ Bu durum da Huntington'ın "Medeniyetler Çatışması" tezini destekler nitelikte olmaktadır.

Batı medeniyetinin Doğu'yu ve İslam'ı bir "öteki" olarak algılaması İslam'ın doğuşu olan 7.yy'a kadar götürülebilir. Ortaçağ'da bu ötekileştirmeyi dini unsurlar ve teolojik gerekçelerle gerçekleştiren Batı günümüzde bunu din dışı seküler argümanlar kullanarak yapmaktadır. Ancak bu durum yani öteki olarak algılama sadece Batı'ya özgü değildir. İslam da aynı şekilde Batı'yı kendisinin bir ötekisi olarak konumlandırır. Doğu için Batı da kendi yaşam ve yönetim şekilleri ile Doğu'ya müdahil olan bir ötekidir.⁷¹

İslam'ın Hıristiyanlığı fark etmesinden ziyade Hıristiyanlığın İslam'ı algılaması özellikle İslam ordularının Hıristiyanların elindeki toprakları fethetmesi ve fethedilen yerlerin İslam'a geçmesi ile birlikte farklılaşmıştır. Askeri başarılar sonucunda görünürlüğü artan İslam, Batı tarafından bir rakip ve öteki olarak algılanmaya başlanmıştır. Günümüzde ise "Batı İslam dünyasının modern ötekisi haline

⁶⁹Samuel P. Huntington, "Medeniyetler Çatışması mı?", **Medeniyetler Çatışması**, Murat Yılmaz(drl.), Ankara: Vadi Yayınları, 2001, s.24.

⁷⁰Huntington, *Medeniyetler Çatışması mı?*, s.25.

⁷¹Kalın, s.13.

gelmiş durumdadır”.⁷² Aynı zamanda özellikle Ortaçağ Avrupası için İslam sadece dini bir figür ya da rakip olarak algılanmanın dışında bir kültür ve medeniyet olarak da yer almıştır. Bu durumda Batı, İslam’ın teolojik bir rakip olmasına karşı çıkarken, kültür ve medeniyet kısmından belirgin bir şekilde etkilemiştir.⁷³ Edward W. Said’e göre “Şark, onun karşıt imgesi, düşüncesi, kimliği, deneyimi olarak Avrupa’nın (ya da Batı’nın) tanımlanmasına yardımcı olmuştur.”⁷⁴ Ayrıca Müslümanlar Batı ve Hıristiyanlığı dini bir tehdit algılanmanın yanında siyasi ve askeri bir rakip olarak da görmekteydiler.

“Müslümanlar için Avrupalılar farklıdır, fakat bu farklılık onun başka bir ulusa mensup veya bir başka yöneticiye bağlı olmasından dolayı değildir. Onun farklı olmasının nedeni başka bir dine mensup olmasındandır. Bu farklılıktan dolayı Avrupalı düşman farz edilir ve hakir görülür.”⁷⁵

“İki dinin birbirini algılayış biçiminde garip bir koşutluk görülmektedir. Her ikisi de ötekini önemli bir rakip görmekle birlikte, bunu itiraf etmeye yanaşmamaktaydı. Hıristiyanlar düşmanlarından Müslümanlar olarak söz etmek yerine, etnik terimleri kullanmayı yeğ tutmakta ve onları Avrupa’nın farklı kesimlerinde Mağribi ya da Serazen, Türk ya da Tatar adlarıyla anmaktaydı. Aynı şekilde Müslümanlarda Avrupa’nın sakinlerinden ve hatta Avrupa’dan gelmiş Haçlı askerlerinden söz ederken, onları Rum, Frenk ya da Slav olarak adlandırmaktaydı. Bir tür dinsel nitelendirmenin gerekli olduğu durumlarda, her ikisi de “kafir” terimini kullanmaktaydı. Hem Hıristiyanlar hem de Müslümanlar bu terimle aynı şeyi kastetmekteydi; aralarındaki tek fark terimin yönelik olduğu kesimdi.”⁷⁶

Her iki medeniyetin birbirlerine olan yaklaşımlarını özetlemek gerekirse ilk temas sonrasında artan etkileşimle birlikte birbirlerini öteki, rakip ve düşman olarak tanımlamışlardır. Değişen süreç gereği dini vurgunun yanında birbirlerini siyasi, yönetsel ve askeri açıdan da rakip ve öteki olarak görmüşlerdir. Genel bir çatışma

⁷²Kalm, s.19.

⁷³Kalm, s. 48.

⁷⁴Said, s.11.

⁷⁵Bernard Lewis, **Müslümanların Avrupa’yı Keşfi**, İhsan Durdu (çev.), İstanbul: Ayışığı Kitabevi, 2000, s.208.

⁷⁶Bernard Lewis, **Çatışan Kültürler: Keşifler Çağında Hıristiyanlar Müslümanlar Yahudiler**, Nurettin Elhüseyni (çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014, s.53.

ortamına ek olarak kültürel, sosyal, bilim ve sanat alanında da birbirlerinden etkilenmişlerdir.

1.3.3.2. Benzerlikler ve Farklılıklar

Günümüzde çoğulculuğa yaptığı atfın aksine Ortaçağ Avrupası Hıristiyanlığın çeşitli mezheplere bölünmesine olumlu yaklaşmamıştır. Öteki dinlere hoşgörü ile yaklaşmanın ötesinde kendi dini içerisindeki ayrılıklar ve farklılıklar açık bir şekilde reddediliyordu. Bernard Lewis'e göre İslam Hıristiyanlığa göre hoşgörüye daha müsait bir yapıya sahipti. Kendi içerisindeki ibadet ve inanç bakımından farklılıklara hoşgörü ile yaklaşmakta hatta diğer dinlere mensup kişilere toplumlarında belirli bir yer vermeye daha yakın gözükmekteydiler.⁷⁷ Günümüzde ise tam tersi bir etki ve görünüm söz konusudur. Avrupa genel olarak farklılıklara açık, hoşgörü toplumu olarak lanse edilirken, medyanın da yardımı ile İslam toplumunun aleyhine İslamofobik algı gittikçe yaygınlaşmıştır.

Öte yandan bir diğer farklılığa değinmek gerekirse; İslam doğuşu itibariyle üç farklı kıtada birçok farklı ırk ve kültüre hitap etme ve bünyesinde toplama anlamında evrensel nitelikler taşımaktadır. *Pew Research Center*'in 2015 yılında yayınladığı rapora göre 2050 yılında Dünya'daki Müslüman nüfusu Hıristiyan nüfusu ile aynı seviyeye ulaşmış olsa bile nüfus artış hızı tüm dinlerin artış hızından önde olacaktır.⁷⁸ Bu bağlamda 2050 yılında %35 oranında olması beklenen Dünya Müslüman nüfusun evrensel olma iddiasını sürdürdüğünü tahmin edebiliriz. Hıristiyanlık ise özellikle Avrupa merkezli bir din görünümüne sahiptir. Elbette farklı kıtalarda da Hıristiyan nüfusun varlığından söz edebiliriz. Ancak genel düşünce Hıristiyanlık ile Avrupa'nın bütünleşmiş olduğu düşüncesidir. Avrupa'da son zamanlarda yükselişe geçen aşırı sağ partilerin temel dayanağı Avrupa'nın değiştirilemez Hıristiyan yapısına dairdir. Bu partilerin iktidarda olduğu ülkelerde İslam gibi farklı bir dinin Avrupa'da kabul edilemez olduğu düşüncesi hâkimdir.

⁷⁷Lewis, *Çatışan Kültürler: Keşifler Çağında Hıristiyanlar Müslümanlar Yahudiler*, s.10.

⁷⁸*The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010 – 2050*, 2015
<https://www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projections-2010-2050/> (4 Haziran 2019).

İbrahim Kalın *İslam ve Batı* adlı kitabında her iki medeniyetin evrensellik iddiasını şu düşüncelerle ifade etmektedir: “Her iki medeniyet de etnik, kültürel ve dini manada lokal kalmayı reddetmekte, evrensel bir “medeniyet grameri” inşa etmeye çalışmaktadır. Bir başka ifadeyle İslam ve Batı evrensellik iddiasında bulunan iki medeniyettir”.⁷⁹

İslam ve Hıristiyanlık temel parametreleri açısından düşünüldüğünde Hz İsa Müslümanlar için Hz Muhammed’i müjdeleyen olurken, Hz Muhammed Hıristiyanlar için yalancı bir peygamber idi.⁸⁰ Aynı şekilde Müslümanlar İslam’ı kendinden önce gelen Hıristiyanlığın eksik ve aksak yönlerini reform eden bir din olarak görürken, Hıristiyanlığın kendinden sonra gelen bir dine aynı olumlu bir perspektiften bakması teolojik açıdan mümkün görünmüyordu.⁸¹ Bu anlamda Müslüman hakimiyetinde bulunan bölgelerde Hıristiyanların ve Yahudilerin hoşgörü ile yaşamaları mümkün iken Hıristiyan bölgelerde aynı hoşgörünün Müslümanlar için beklenmesi biraz zordur.

Bir diğer dikkat çeken nokta ise bu iki medeniyetin birbirleri ile ilgili literatür çalışmaları arasındaki bariz farktır. Batı dünyasında 18. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Ortadoğu’ya dair okunabilecek geniş bir akademik literatür mevcuttu. “Avrupa’da Arapça grameri üzerine yetmiş, Farsça üzerine on, Türkçe üzerine ise on beş kitap basılmış durumdaydı. Sözlüklere gelince Arapça için on farsça için dört, Türkçe içinse yedi sözlük yayınlanmış bulunuyordu”⁸². Ancak İslam medeniyeti aynı şekilde Batıya dair eserler vermekte daha az istekli görünmekteydi. Genel olarak, öteki medeniyet hakkında oluşturulan eserler daha çok diplomatik ve askeri amaçlar açısından kullanılacak türden eserlerdi.⁸³ Bu açıdan bakıldığında, İslam’ın öteki medeniyetler hakkında literatür oluşturmadaki isteksizliği günümüze kadar gelmiş eksikliğin büyük bir paydasını oluşturmaktadır.

İçeride dönük bir medeniyet olarak İslam’ın öteki medeniyetlere dair bilgi eksikliği ve isteksizliği güçlü kalmasını ve devamlılığını zorlaştırır.

⁷⁹ Kalın, s.51.

⁸⁰ Lewis, *Müslümanların Avrupa’yı Keşfi*, s.356

⁸¹ Lewis, *Müslümanların Avrupa’yı Keşfi*, s.356.

⁸² Lewis, *Müslümanların Avrupa’yı Keşfi*, s.354.

⁸³ Lewis *Müslümanların Avrupa’yı Keşfi*, s.354.

Çünkü Edward P. Said'in de vurguladığı üzere:

“Doğu – Batı ilişkisinde iki temel öğeden ilki, Avrupa’daki Şark’a ilişkin, giderek genişleyen düzenli bilgiydi, hem sömürgelerde kurulan ilişkilerde hem de gelişen etnolojinin, karşılaştırmalı anatominin, filolojinin, tarihin kendi yararına kullandığı, yabancı olana, olağandışı olana yönelik yaygın ilgiyle pekişen bilgiydi: ayrıca, romancılar, ozanlar, çevirmenler ve yetenekli gezginlerce üretilen koca bir yazın bütünü de bu düzenli bilgiye eklendi.”⁸⁴

Hıristiyanlık ve İslam dinsel olarak farklılıklar ve benzerlikler taşır. Zaman zaman bu farklılıklardan dolayı çatışma yaşasalar da benzerlikleri yüzünden çatışmaya girmeleri daha muhtemeldir.⁸⁵ Çünkü farklılıkta olduğu kadar benzerlikte de aynı amacı ve yolu hedef tutmak birbirinin rakibi olma sonucunu doğurur. Bu bağlamda iki medeniyet arasında benzer hareketler olarak yorumlanmasının yanında birbiriyle bağdaştırılamayan tarafın da var olduğu “cihad” kavramı ve “Haçlı Seferleri” analiz edilecektir.

1.3.3.3. Haçlı Seferleri

Her iki medeniyetin mensuplarınca farklı yorumlanan Haçlı Seferleri dünya tarihinde önemli bir yere sahip olmaktadır. 11. yüzyılda Türklerin Anadolu’yu yurt edinmeleri ve Batı’ya yönelik devam eden askeri başarılarını durdurmak “kutsal toprakları kurtarmak” ve bu topraklara sahip olmak amacıyla Avrupa tarafından başlatılan ve 200 yıl süren bir saldırı olayı olarak tanımlanabilir.⁸⁶

Bu tanımın yanında Bernard Lewis *Çatışan Kültürler* adlı kitabında Haçlı Seferleri’ni şu şekilde tanımlamıştır: “Cihada karşı çok gecikmiş bir Hıristiyan tepkisi olan Haçlı Seferleri kutsal savaşla kaybedilenleri yine kutsal savaşla geri almaya yönelik bir girişimdi.”⁸⁷

⁸⁴Said, s.49.

⁸⁵Bernard Lewis, **İslam’ın Krizi**, Abdullah Yılmaz (çev.), İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2003, s.47.

⁸⁶İşin Demirkent, “ Haçlı Seferi Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”, **Tarih Dergisi**, Cilt.0, Sayı.35, (Haziran 2019), s.67.

⁸⁷Lewis, *Çatışan Kültürler: Keşifler Çağında Hıristiyanlar Müslümanlar Yahudiler*, s.13.

Haçlı Seferleri ile ilgili literatür incelendiğinde bu olayları sadece dini bir zemine oturtmak yanlış olacaktır. Işın Demirkent'e göre "Dini motif sadece itici bir güçtü".⁸⁸ İbrahim Kalın'a göre ise "Papa, derebeyi ve kralların hedeflediği bir "Birleşik Avrupa" yaratmaktı. Doğu'dan gelen tehlike olarak İslam bu süreci doğuran değil tetikleyen bir etkidir".⁸⁹ Genel olarak Avrupa'nın mevcut durumu incelendiğinde, bu hareketlerin başlıca nedenlerin bulunduğu görülmektedir. Bunların başında Papaların Hıristiyanlık dünyasında en yüksek makama gelme çabaları, Katolik Kilise'nin Ortodoks Kilise'si üzerinde hakimiyet kurmak istemesi, Bizans'ın Türklere karşı Papalık'tan yardım istemesi ve Batı Avrupa'da meydana gelen doğal afetler, açlık ve salgın hastalıklar gelir.⁹⁰

Haçlı Seferleri, genel olarak, dinin itici gücünün kullanıldığı ancak siyasi ve askeri hedefleri barındıran bir girişimdir. Sefere katılanların günahlarının bağışlanması, bir nevi hac ibadetinin yerine getirileceği gibi vaatler seferlere katılmayı kolaylaştırmıştır. Bu dini nedenlerin arka planında Doğu'nun kaynaklarından yararlanma isteği de ağır basmaktaydı. Avrupa'da yaşanan ekonomik ve sosyal sıkıntıların çözümü "içinde süt ve bal akan"⁹¹ Doğu'da işaret ediliyordu.

Haçlı Seferleri'nin dini, ekonomik siyasi ve askeri nedenleri olduğu gibi sonuçları da çok farklı alanlarda olmuştur. Genel itibariyle, askeri olarak bazı başarılar kazanılmış olsa da seferin temel askeri amaçlarını karşılayamamıştır. Kutsal topraklar olarak nitelendirilen Kudüs'ün Haçlıların elinde kalması görece kısa bir zamana tekabül etti. Öte yandan bu seferler sonucunda Papalık kurumunun itibarı artmışsa da ilerleyen zamanlarda yanlış politika sonucu bu kurumun varlığı sorgulanmış dini reformların doğmasına neden olmuştur. Bu seferler İslam ile Batı medeniyetlerinin ilişkilerini ve temaslarını arttırmış sonrasında ise kültürel, ekonomik, sosyal etkileşimler meydana gelmiştir. Diğer yandan Hıristiyanlığı yeni fethedilen yerlerde de tanıtmaya ve yayma

⁸⁸Demirkent, s. 66.

⁸⁹Kalın, s. 65.

⁹⁰Salim Koca, "Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuç Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir?", **Akademik Bakış**, Cilt.10, Sayı.20, (Mayıs 2019) s.20.

⁹¹Demirkent, s.76.

fırsatı doğmuştur. Son olarak da Batı dünyasında Doğu'ya olan merak artmış ve bunun sonucunda oryantalizm faaliyetleri ortaya çıkmıştır.⁹²

İslam ve Batı söz konusu olduğunda Haçlı Seferleri'nin varlığı ve etkileri sıklıkla tartışıldığı gibi İslam Medeniyeti'ne ait olarak kabul edilen “Cihad” kavramı da oldukça irdelenmiştir. Özellikle son zamanlarda ortaya çıkan İslam'dan uzak aşırı köktenci grupların söylemleri “cihad” kavramına dair soru işaretlerini arttırmıştır.

1.3.3.4. Cihad Kavramı ve Anlayışı

Uluslararası politikada son zamanlarda ideolojik çatışmaların yerini din, kültür gibi sosyal konuların almasıyla İslam'ın varlığı ve İslam'a dair her şey oldukça yoğun şekilde araştırılmaya başlanmıştır. Negatif bir algı olarak İslam'a yöneltilen eleştirilerin başında “cihad” kavramı gelmektedir. Cihad kavramı Batı tarafından İslam'ın dünyayı ele geçirme ve hüküm sürme amacı olarak görülürken bu amaç uğruna şiddet ve savaş ihtimalinin olasılığı üzerinde durulmaktadır. Son zamanlarda etkisini ve görünürlüğünü iyice arttıran sözde İslam yanlısı örgütlerin propagandalarında cihad söylemi sıklıkla kullanılır.

İslâmî literatürde “İslâm'ı öğrenip ona göre yaşamak, insanlara tebliğ etmek için çaba sarf etmek, İslâm'a ve Müslümanlara yönelik tehlikelere karşı savaşmak”⁹³ anlamında kullanılırken, Türk Dil Kurumu tarafında Cihad, “din uğruna yapılan savaş”⁹⁴ olarak tanımlanır. Oysa İslam dininde genel anlamda yerlerin kutsanmışlığı söz konusu iken eylem ve kişilerin kutsallığından bahsedilmez. Aynı şekilde klasik İslam metinlerinde kutsal ve savaş kelimelerinin birlikte kullanılmasına da rastlanmamaktadır. Cihadı kutsayan ve adeta dinin bir öğretisi gibi kabul ettirmeye çalışan son zamanlarda dışsal etkiler ve uluslararası politikanın kullanmaya başlamış olmasıdır.⁹⁵

Tarık Ramazan *Avrupalı Müslüman Olmak* adlı kitabında “Reddedilen Sözlük” olarak adlandırdığı bölümde cihad kavramını şu şekilde tanımlar:

⁹²Koca, s.32.

⁹³Enver Arpa, “El – Muhacir'in MesailMînFıkhi'lCihad Kitabında Öngörülen Cihad Anlayışının Değerlendirilmesi, **Diyanet İlmî Dergi**, Sayı.54, (Haziran 2019), s.169.

⁹⁴*Cihat*, 2019, <http://sozluk.gov.tr/> (4 Haziran 2019).

⁹⁵Bernard Lewis, **İslam'ın Siyasal Söylemi**, Ünsay Oskay (çev.), Ankara: Phoenix Yayınevi, 2007, s.108.

“Bu terimin “kutsal savaş” (Batı tarihinden alınmış bir terim) ile alakası yoktur. Cihad terimi, insanın kendi içinde taşıdığı saldırganlık ve şiddet eğilimine karşı “gayret” anlamına gelir. Askeri, toplumsal ve siyasi düzlemde saldırıya, adaletsizliğe ve sömürülmeye bütün yollarla “direnme” anlamına gelir. Birçok küçük grup, İslam’ın ilkeleriyle tamamen zıt olan eylemlerini meşrulaştırmak için bu terimi kullanmışlardır.”⁹⁶

Batı’daki yaygın düşünce ise cihadın kutsal savaş olarak nitelendirilmesidir. Bu bağlamda bu görüşe sahip olanlar, Müslümanları İslamiyet’in ilk yıllarından itibaren militan, askeri ve şiddet eğilimli olarak tanımlarlarken, bu dinin mensuplarını ise dinin öğretilerini dünyaya yaymak için silahlı mücadeleden kaçınmayacak cengaverler şeklinde görmektedirler.⁹⁷

Batılı kaynaklar her iki kavramı da değerlendirmeye tuttuklarında cihat kavramının çıkış anlamını yitirmediğini, ancak Haçlı sözcüğünün ise günümüzde farklı anlamlara geldiğini savunurlar. Onlara göre, kutsal savaş anlamına gelen cihat kavramı İslam’ın doğuşundan itibaren aynı amaca hizmet vermiştir. Haçlı kelimesi kadın hakları, sosyal hizmetler gibi çeşitli koşulların iyileştirilmesi yönünde kullanılmaya devam ederken, cihat hala dinsel anlamını korumaktadır.⁹⁸ Bu durumun bu şekilde algılanmasında özellikle sözde İslam yanlısı grupların eylemleri ve söylemleri önemli rol oynamaktadır. Ancak Haçlı kelimesinin de tam anlamıyla dini nitelikten uzaklaştığı söylenemez. Söz gelimi, Eski ABD Başkanı George Bush’un 11 Eylül saldırıları sonrasında yaptığı bir konuşmada “11 Eylül’deki intihar saldırılarının ardından teröristlere karşı “Haçlı Seferi” başlattığını söyledi, ancak bunun zaman alacağını, bu yüzden de Amerikan vatandaşlarının sabırlı olmasını istedi.”⁹⁹ Bu söylemle yapılan terör eyleminin dini yönü vurgulanırken verilecek karşı eyleminde aynı şekilde dini olmasının altı çizilmektedir.

“Koşut olarak kabul edilen “Cihad” ve “Haçlı Seferleri”, yalnızca birbirine benzetmekle kalmaz, yanı sıra bu iki inancı diğer büyük dinlerden ayırır. İslam ve Hıristiyanlık Musevilikle

⁹⁶Tarık Ramazan, **Avrupalı Müslüman Olmak**, Ayşe Meral(çev.),İstanbul: Anka Yayınları, 2005, s.335.

⁹⁷Lewis, *İslamın Siyasal Söylemi*, s. 107.

⁹⁸Lewis, *İslam’ın Krizi*, s.43.

⁹⁹*Bush’tan Haçlı Seferi Yakıştırması*, 2001, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/bushtan-haclli-seferi-yakistirmasi-16285>, (16 Mayıs 2019).

birlikte diğer medeniyetlerde yaygın olan döngüsel veya statik görüşlerin tersine, teolojik tarih görüşleri barındırıyor.”¹⁰⁰

Cihad kavramını ve Haçlı Seferleri’ni birlikte özetlemek gerekirse; her ikisinin de anlam bakımından zamanla değişime uğradığı ve bu yüzden aynı dönem içerisinde yorumlanmasının zor olduğu fark edilmektedir. Cihad, Batı tarafından kullanıldığı anlam itibariyle ilk İslam kaynaklarında yer almamasına rağmen, günümüzde sözde İslami terör gruplarının da yardımıyla İslam için yapılan kutsal savaş anlamında kullanılmakta ve Müslümanların savaş ve askeri yöntemle dünya hakimiyeti amacını vurgular niteliğe indirgenmektedir. Kavram temel İslami metinlerde savaşla birlikte anılmamasına karşın günümüz literatüründe eksik ve hatalı kullanılmaktadır. Haçlı Seferleri ise girişimin ilk çıktığı dönemler de dini bir etkiyle kazanılmaya çalışılan siyasi, ekonomik, askeri ve sosyal amaçları nitelendirmektedir. Nasıl ki Cihad kavramının sadece dini bir savaş olarak nitelendirmek eksik ve hatalı ise aynı şekilde Haçlı Seferlerini sadece dini zemine oturtulması eksiklik ve hata içermektedir. Her ikisinin karşılaştırılmasındaki en büyük sorun; kullanımlarının çağdaş döneme denk gelmemiş olmasıdır. Cihad kavramı son zamanlarda sözde İslam grupların eylemleri ve söylemleri ile birlikte sıkça kullanılmaktayken Haçlı Seferleri ya da Haçlı Orduları aynı sıklıkta ve anlamda kullanılmamaktadır.

1.3.4. Batı’nın Doğu’ya Olan İlgisi: Oryantalizm

Batı’nın Doğu hakkındaki imajları ya da Doğu’ya ilişkin kolektif Batılı muhayyile olarak kısaca tabir edilebilen Oryantalizmin (Şarkiyatçılık) sözlük anlamı Doğu bilimidir. Kökeni güneşin doğuşunu ifade eden Latince *oriens* kelimesine dayanan ve coğrafi manada Doğuyu göstermekte kullanılan Oryantalizm, Doğu hakkında bilgi edinme peşinde olmak demektir.¹⁰¹

Edward P. Said *Şarkiyatçılık* adlı eserinde Oryantalizmin değişik tanımlamalarına gitmiştir. Bunlardan biri mesleği ve alanı ne olursa olsun Şark hakkında yazan, araştıran ve ders veren kişi onun için Şarkiyatçıdır. Diğer tanımı ise Şark ile Garp arasındaki bir düşünce sistemidir şeklinde özetlenebilir. Said’in

¹⁰⁰Huntington, *Medeniyetler Çatışması*, s. 311.

¹⁰¹Meryem Köse ve Meryem Küçük, “ Oryantalizm ve Öteki Algısı”, *Sosyal ve Kültürel Araştırmaları Dergisi*, Cilt.1, Sayı.1, (Nisan 2019), s.110.

Şarkiyatçılığı yani Oryantalizmi asıl tanımlaması farklı bir yönden bakış açısına aslında teoriden çok pratik karşılığına ilişkindir. Said'e göre;

“Şarkiyatçılık, Şark'la – Şark hakkında saptamalar yaparak, ona ilişkin görüşleri meşrulaştırarak, onu betimleyerek, öğreterek, ortaya yerleşerek, onu yöneterek–uğraşan ortak kurum olarak, kısacası Şark'a egemen olmakta, Şark'ı yeniden yapılandırmakta, Şark üzerinde yetke kurmakta kullanılan bir Batı biçemi olarak incelenebilir, çözümlenebilir.”¹⁰²

Şarklı'yı bilmek Şarklı'ya hükmetmeyi, sahip olmayı getirir. Avrupa'da Doğu ile olan ilişkisinde süreklilik arz eden ve gittikçe büyüyen bir bilgi ağı vardı. Bu bilgi ağı sayesinde Doğu'ya hükmetmese bile ondan güçlü ya da ondan zengin¹⁰³ olan taraf hep Avrupa'ydı Batı'ydı. 17. ve 18. yüzyıllarda temeli atılan oryantalizmin 19. yüzyılda en güçlü ve yoğun dönemini yaşadığı düşünülür. Bu dönemde Doğu ve İslam Dünyası ile ilgili her bilgiye ulaşılmaya çalışılır, kitaplar yazılır, dersler verilir. Avrupa İslam'a ve dolayısıyla Doğu'ya olan ilgisini bilgiye çevirir.¹⁰⁴

Oryantalizmin bu tez çalışmasının konusu ile ilgili olan en önemli kısmı “öteki” kavramına yapmış olduğu vurgudur. Oryantalizmde Doğu imgesi oluşturulurken “öteki” ve “ben” ilişkisi üzerinden gidilir. Şark ya da Doğu ötekidir, zayıf olan, güçsüz olan ve yönetilmesi gerektir. Bu sebeple Said kitabında Şarkiyatçılığın bizzat Batı tarafından oluşturulmuş bir kavram olarak çözümlenmesine gider.¹⁰⁵

“Oryantalist söylemde Doğu, her zaman Batı'dan farklı bir şekilde tanımlanır: Doğu durağandır, konuşamaz, kendisini anlatamaz; dolayısıyla Batı, kendisi için konuştuğu gibi, Doğu adına da konuşur. Özetle, Doğu kendi kendisini temsil edemiyorsa temsil edilmesi gerekir.”¹⁰⁶

Yine Edward Said'e göre:

“Şark, Avrupa'nın sadece komşusu değildir; Avrupa'nın en büyük, en zengin, en eski sömürgelerinin mekanı, uygarlıkları

¹⁰²Said, s.13.

¹⁰³Said, s.49.

¹⁰⁴Köse, s.113.

¹⁰⁵Said, s.13.

¹⁰⁶Köse, s. 119.

ile dillerinin kaynağı, kültürel rakibi, en derin en sık yinelenen Öteki imgelerinden biridir. Ayrıca, Şark onun karşıt imgesi, düşüncesi, kimliği, deneyimi olarak Avrupa'nın (ya da Batı'nın) tanımlanmasına yardımcı olmuştur.”¹⁰⁷

Oryantalizmden arda kalan ve Batı'da hakim olan Doğulu hakkındaki düşünce sistemi günümüzde de hala sorun yaratmaktadır. Doğu'nun ya da Müslümanların “baskıcı, teokratik, gerici, gelişmemiş, irrasyonel, şehvet düşkünü, kadın düşmanı”¹⁰⁸ şeklinde tanımlanması halen Batı'da yaygın düşünceler arasındadır. Siyasi yönlendirme ile birlikte medyanın desteğiyle bu hatalı Oryantalist düşünceler etkisini sürdürmektedir.

Sonuç olarak, Batı önce Doğu hakkında bilgi edinerek daha sonra ise bu bilgiyi kullanarak bir Doğu imajı çizmiş ve politika ve hedeflerini bunlar çerçevesine oturtmuştur. Doğu'yu sadece askeri güçle yahut zorla değil bilgi ile ele geçirmek Oryantalizmden geçmektedir. Batı kendisini tanımlarken Doğu üzerinden çıkış yapmış; kendisini zengin, güçlü, temsil eden, yönlendiren ve hükmeden olarak, Doğu'yu ise onun için zayıf, temsil edilmeye muhtaç ve yönlendirilen öteki olarak konumlandırmıştır. Bu konumlandırma beş asır geçmiş olmasına rağmen etkisini halen sürdürmektedir. Küresel çağın tesiriyle bilgiye ve doğruya ulaşımın kolay olduğu günümüzde dahi Doğu hakkında Oryantalizmin eksik ve hatalı yönlendirmesi devam etmektedir.

¹⁰⁷Said, s.11.

¹⁰⁸Kalm, s.139.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA SİYASETİNDE İSLAM ALGISI

Avrupa siyasetinde İslam'ın varlığı yeni bir olgu değildir. İslamiyet'in doğuşundan itibaren karşı karşıya gelen Batı ve İslam arasındaki ilişki genellikle çatışma, ötekilik, kültürel rekabet, karşıtlık gibi sosyal parametreler üzerine kurulmuştur. İslam, Avrupa'nın değişmez ötekisi olarak Avrupa siyaseti oluşturmadaki yerini muhafaza etmektedir. Ötekileştirilen Müslümanların Avrupa siyasetine entegrasyonları zorlaştığı gibi aşırı sağ partilerin etkisi, değişen göç ve vatandaşlık yasaları ve politikalarla İslamofobinin kalıcılığı da artmaktadır. Son dönemlerde İslam'ı ötekileştirmenin tam anlamıyla yarar sağlamadığı Avrupa siyasetinde, İslam'ı dönüştürme eğilimi gözlemlenmektedir. Dönüştürme eğiliminin pratiği olan Avrupa İslamı projesiyle Müslümanların Avrupa'ya entegrasyonları beklenmektedir. Bu bölümde Avrupa siyasetinde öteki algısını İslam korkusu olarak özetleyebileceğimiz İslamofobi kavramıyla açıklarken, dönüşüm projesi olarak Avrupa İslamı üzerinde durulacaktır.

2.1. AVRUPA SİYASETİNİN “ÖTEKİ” ALGISI: İSLAMOFOBİ

2.1.1. İslamofobi Kavramının Tanımı

İslamofobi İslam ve olağan dışı korku¹⁰⁹ anlamına gelen fobi kelimelerinin bir araya gelmesinden de anlaşılacağı üzere İslam'a karşı duyulan olağan dışı korku anlamındadır. Kısacası “Müslümanlar ve İslam hakkında önyargılı negatif bir imaja dayalı olarak onlar karşısında nefret, korku, aşağılama veya itham duygularını içeren ifade biçimleridir.”¹¹⁰

Diğer yönden İslamofobi; “Bütün Müslümanlara ya da çoğunluğuna karşı duyulan ve sadece dille değil; toplum hayatı ve uluslararası ilişkilerden tecrit etme yoluyla ifade edilen korku ve düşmanlık hislerini anlatan bir kelime” olarak da

¹⁰⁹Fobi, 2019, <http://sozluk.gov.tr/> (24 Haziran 2019).

¹¹⁰Kadir Canatan ve Özcan Hıdır (Ed), **Batı Dünyasında İslamofobi ve anti – İslamizm**, Ankara: Eskiyeşi Yayınları, 2007, s.25.

tanımlanabilir.¹¹¹ Bu bağlamda kavramın sadece belli söylemlerle değil aynı zamanda eylemler ile de yaygınlaştığı görülür. 2004 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan İslamofobiyi “giderek yaygınlaşan bir bağınazlık” olarak tanımlamıştır.¹¹²

Nathan Lean İslamofobiyi: “en basit tabirle, İslam ve Müslümanlara duyulan korkudur. Bu korku daha sonra nefret, düşmanlık ve ayrımcılığa yol açmaktadır.”¹¹³ diye tanımlamıştır. İslam ve Müslümanlara karşı duyulan bu korku gerçekte daha sonraları sosyo ekonomik hayat, eğitim gibi alanlarda Müslümanların ayrımcılığa maruz kalmasına, dahası cami saldırıları, ev baskınları sözlü ve fiziksel taciz gibi güvenliklerine karşı birer tehdit unsuru haline gelmiştir.

Runnymede Raporu kavramı; “İslam’a olan korku ve nefret, ve bu nedenle de, Müslümanların tamamından veya büyük çoğunluğundan korkmak ya da onlardan hoşlanmamak”¹¹⁴ şeklinde tanımlamaktadır. 1997 *Runnymede* Raporu kavramın çıkışı anlamında bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Bu tarihten itibaren kavramın kullanılma sıklığı artmış olmakla birlikte Jocelyne Cesari’ye göre kavram ilk kez Etienne Dinet tarafından 1922 tarihli bir makalesinde kullanılmıştır.¹¹⁵

2.1.2. İslamofobinin Sosyal İnşacılık Kuramına Göre Analizi

Uluslararası ilişkileri ve aktörlerin birbiriyle olan ilişkilerini açıklamada her teori farklı birim düzeyini kullanmaktadır. İslamofobinin kültürel ve sosyal alt yapısı, kimlik, ötekilik, din ve norm ile olan ilişkisi, kavramın sosyal inşacılık kuramı ile açıklanabilirliğini arttırmaktadır. Bu bağlamda sosyal bir kavram olarak inşa edilen İslamofobinin temel parametreleri sosyal inşacılık kuramı ile analiz edilecektir.

Sosyal inşacılığa göre uluslararası ilişkiler tarihsel ve sosyal olarak inşa edilir. Ülkeler ya da aktörler arasındaki ilişkiler tarihi özellik taşımalarının yanında siyasal

¹¹¹Hilal Barın, **İslamofobi ve DAES**, 1.Basım, İstanbul: Tezkire Yayınları, 2016, s.50.

¹¹²International Civil Liberties Alliance, *The Problematic Definition of Islamophobia*, 2013, <http://libertiesalliance.org/wp-content/uploads/2013/09/islamophobia-definition.pdf> (30 Ekim 2019), s.4.

¹¹³Nathan Lean, **İslamofobi Endüstrisi**, İbrahim Yılmaz (çev), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015, s.46.

¹¹⁴Runnymede Trust, **A Challenge For Us All**, İngiltere, 1997, s.1.

¹¹⁵Cesari,, s. 59.

kimlik üzerinden inşa edilir.¹¹⁶ Her ne kadar İslamofobi kavramının kullanımı 11 Eylül saldırılarından sonra yaygınlaşmış görünse bile, kavramın oluşum süreci daha eski tarihlere dayanmaktadır. Hem İslamofobinin oluşmasını sağlayan süreç, hem de İslam ile Batı arasındaki uyuşmazlık ve İslam'ın Avrupa siyaseti için öteki olması tarihsel özellikler taşımaktadır. Son dönemlerde İslamofobinin sıklıkla kullanılması kavramın ya da arkasında yatan mantığın yeni olduğu anlamına gelmemektedir. Osmanlı Devleti'nin Viyana kuşatması döneminde de İslam korkusu ve ötekiliği söz konusu olduğu gibi, günümüzde de Avusturya Hükümeti'nin çoğunluğu Müslüman bir ülke olan Türkiye'ye bakış açısı aynıdır. Avusturya'nın İslamofobik bu yaklaşımı aslında tarihsel olarak inşa edilen bir süreci temsil etmektedir.

Sosyal İnşacılık kuramına göre, gerçeklik doğrudan ortaya çıkmaz, yoruma gerek duyar. Bu nedenle yorumlama gerçeği saptırabilir. Dolayısıyla kahraman saldırgan olabileceği gibi saldırgan da kahraman olabilmektedir.¹¹⁷ Fobi kavramının tanımında var olan olağan dışılık bir dinin fobi olarak yorumlanmasındaki yanlışlığı göstermesi açısından önemlidir. İslam Batı için tehlikeli ya da öteki olarak gösterilirken, aynı şekilde Batı da İslam için aynı anlamları taşımaktadır. Bu noktada kime ve neye göre yorum yapıldığına bağlı olarak İslamofobinin gerçekliği tartışmaya açık bir konudur.

Kimlik kavramı sosyal inşacılık kuramında son derece önem taşımaktadır. Kısacası “kimlikler çıkarların temelidir.”¹¹⁸ Devletler kimlik inşa etmek için çıkarlarını “öteki”ye göre şekillendirirler. Avrupa kimliğini oluşturmak için İslam'ı yani ötekiyi kullanmak Batı için en sık başvurulan yöntemdir. Avrupa, Oryantalist düşünce ile birlikte şekillendirdiği Doğu imgesini İslam ve Müslümanlar üzerinden tanımlamaktadır. Batı'nın “modern, seküler, doğru” kimliği karşısında “ilkel, yanlış ve tehlikeli” Doğu'lu kimliği ile İslam yer almaktaydı. Avrupalı kimliğini Doğu üzerinden inşa eden Batı daha sonra çıkarlarına ulaşmak ve kimliğini sağlamlaştırmak için İslamofobiyi gündeme getirmiştir. Geçmişte Batı'nın Şark gibi bir ötekisi varsa,

¹¹⁶Amnah Khalid Rashid ve Mohamed Sofwan Ahmet Adhil, “A Constructivist response to Islamophobia and Counter Terrorism”, *A Journal of Multidisciplinary Research*, Vol.1 No.1, (September 2017), s. 19.

¹¹⁷Robert H. Hoffman, “Constructivism Versus Realism, or Constructivism and Realism”, *Journal of Experimental Theoretical Artificial Intelligence*, Vol.6, No.4, (April 2007) s.432.

¹¹⁸Wendt, *Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics*, s. 398.

günümüzde de Avrupa'nın İslam'a olan "koru ve düşman" bakış açısı devam etmektedir.

"Ortak bir kimlik ortak bir tehdit tanımına neden olmaktadır."¹¹⁹ Avrupalı kimliği inşa edilmesinde ortak bir tehdidin varlığı ve bu tehdidin değişen konjonktür gereği sürekli değişmesine yol açmıştır. Soğuk Savaş döneminde kızıl tehlike olarak gösterilen ortak tehdit "komünizm"di. Soğuk Savaşın sona ermesi ile yeni ortak tehdit yeşil tehlike olarak gösterilen İslam oldu. İslam'ın yeşil tehlike olarak ortak tehdit sayılması İslamofobinin günümüzdeki temellerini sağlamlaştırmıştır.

Sosyal İnşacılar göre "Kimlikler "öteki"nin kendisini tehdit ettiğini düşündüğü şekilde ötekine güvenilmemesi gerektiğinin beklentisini yaratmaktadır."¹²⁰ Bu noktadan hareketle Avrupa kimliğini ve siyasetini oluşturmak istediği sürece İslamofobiyi kullanacaktır. Diğer bir deyişle, İslamofobi kavramı Avrupa'nın istediği sürece geçerliliğini sürdürecektir. İslamofobinin yetersiz kaldığı dönemlerde Avrupa yeni ötekisini inşa edecektir.

İnşacılığa göre güvenlik olgusu sadece ülkeleri ilgilendiren tek boyutlu bir olgu niteliği taşımaz. Güvenlik aynı zamanda toplumlar arası ve öznel arası olma özelliğini de barındırır.¹²¹ İslamofobi de devletlerarası bir güvenlik olgusu olmasının yanında toplumlar arası güvenlik olgusu olma özelliği taşımaktadır. İslamofobinin yaygın olduğu ülkeler incelendiğinde, bu ülkelerde yaşayan Müslüman nüfus dikkat çekmektedir. Müslüman nüfusun varlığı, görünürlüğü beraberinde yaşadıkları toplumlar ile ilgili sorunlar ortaya çıkarmış, bunun da ötesinde güvenlik olgusu olarak İslamofobinin derinleşmesine neden olmuştur.

2.1.3. Avrupa'da İslamofobinin Tarihi

İslamofobi kavramının kullanımı her ne kadar 11 Eylül saldırıları sonrasında yaygınlaşmış olsa da kavramın tarihi kökleri çok daha geriye dayanmaktadır. 1980'ler ve sonrasında İslam'dan duyulan kaygı terimleşmemiş olmasına rağmen farklı

¹¹⁹Mohammadreza Hasanian Mamedel ve Davoud Sirous, "The Role of Islamic Identity on Political Development in Middle East", *International Journal of Humanities and Cultural Studies*, (December 2015), s 1752.

¹²⁰Wendt, *Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics*, s.406.

¹²¹Atilla Sandıklı, "Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm", Atilla Sandıklı (der.), *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri* içinde (3-71), İstanbul: Bilgesam Yayınları, 2012,s. 43

şekillerde dile getirilmeye başlanmıştır. Özellikle 1979 İran İslam Devrimi İslam'a karşı önyargıların ve tepkilerin yeniden ortaya çıkmasına ve artmasına neden olmuştur. Daha sonrasında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İran arasında yaşanan rehine krizleri¹²² İslam'a olan negatif algıyı körüklemeye devam etti. 1980'lerin sonuna gelinip Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte Avrupa için komünizm yani kızıl tehlikede son bulmuştur. Kızıl tehlike yerini sonralarında yeşil tehlike olarak anılan İslam ve Müslümanlara bırakacaktır. 1989 yılında yaşanan Salman Ruşdi olayı¹²³ ise İslam dünyası ile Batı'yı bir kez daha karşı karşıya getirmiştir. Ortadoğu'da yaşanan 1990 I. Körfez Savaşı ve etkileri Müslümanların dünyadaki konumunu oldukça negatif yönde etkilemeye devam etmiştir. Avrupa'da meydana gelen Bosna Savaşı (1992) Batı'nın Müslümanlara karşı olan negatif ve düşmanca yaklaşımının devam ettiğinin bir örneğidir. 1992 gibi yakın bir geçmişte dahi Müslümanlar ile Batı arasındaki gerilimin devam etmiş olması ilginçtir. 1997 yılında yayınlanan Runnymede Raporu tarihi gerilimin kavramsal olarak tanımlanmasını kolaylaştırmıştır. İslamofobi olarak karşımıza çıkan kavram, İslam ve Avrupa arasındaki ilişkileri anlatmada sıkça başvurulan bir terim haline gelmiştir.

11 Eylül 2001 Dünya Ticaret Örgütü'ne yapılan terör saldırısı ile birlikte İslam'a duyulan korku ve tepkiler en üst düzeye erişmiştir. Artık somut çıktılar ile İslam'dan ve Müslümanlardan korkulması gerektiği dünya siyasetine gösterilmek istenmektedir. 2001 Afganistan Savaşı ve 2003 II. Körfez Savaşı ile birlikte tekrar Ortadoğu üzerinde toplanan dikkat İslam ve mensubu kişilerin savaşlar ve çatışmalar ortamı ile anılmasına dolayısıyla onlardan korku duyulması gerektiği gibi bir kaniya neden olmuştur. Ortadoğu'nun karışık siyasi yapısı, ülke yönetimlerindeki bozukluklar, etnik ve mezhep çatışmaları ve özellikle İslam'ı referans gösteren sözde İslami örgütlerin varlığı Müslümanlara karşı oluşan önyargıyı güçlendirmektedir.

¹²²Kasım 1979 yılında Şah rejime karşı isyan başlatan öğrencilerin İran'da ABD Büyükelçiliğini işgal edip 52 rehineyi 444 gün boyunca ellerinde tutması sonucunda yaşanan krizdir. Bu kriz sonucunda ABD ile İran arasındaki ilişkiler kesilmiştir. Bkz. Tarih: İran – ABD ilişkilerini Kesen rehine Dramı, (Çevrimiçi) <https://www.dw.com/tr/tarih-iran-abd-ili%C5%9Fkilerini-kesen-rehine-dram%C4%B1/a-2525812> (30 Ekim 2019).

¹²³Hindistanlı Müslüman bir aileden gelen Selman Ruşdi'nin 1989 yılında yazdığı "Şeytan Ayetleri" kitabı ile İslam ve Hz. Muhammed'i hedef alan ve dinin öğretilerini çarpıtan bir üslup ve kurgu oluşturması Müslümanlar tarafından büyük tepki ile karşılanmıştır. Bu kitabın üzerine Ayetullah Humeyni Selman Ruşdi'nin ölüm fetvasını vermiştir. Bkz. Selman Ruşdi Krizi Büyüyor, (Çevrimiçi) <https://www.dw.com/tr/salman-r%C3%BCy%C5%9Fdi-krizi-b%C3%BCy%C3%BCyor/a-2616326> (30 Ekim 2019).

2004 yılında Hollandalı film yönetmeni Theo van Gogh'un Fas kökenli bir Hollanda vatandaşı tarafından öldürülmesi dikkatleri tekrar Avrupa'da yaşayan Müslümanlar üzerine çekmiştir. Theo van Gogh cinayeti zaten var olan göçmen karşıtlığını özellikle Müslüman göçmenlere indirgemıştır. Hollandalı aşırı sağ parti liderlerinin etkileriyle İslam ve Müslümanlar geri kalmışlık ile anılmaya başlanmıştır.¹²⁴ Avrupa'nın 11 Eylül'ü olarak anılan 2004 Madrid ve 2005 Londra saldırıları ve 2005 Fransa banliyö olayları İslam'a olan tepkilerin ve korkuların Avrupa'da derinleşmesine neden olmuştur. Yaşanılan bu terör saldırıları ve Avrupa'ya artan Müslüman göçü iki taraf arasında var olan önyargıları ve tepkileri büyütülmüştür. Tüm bu süreç İslamofobinin Avrupa'da artmasına neden olmuş ve başlarda sadece tepki ve söylemden ibaret olan kavram daha sonra fiziki şiddetin de eklenmesi ile büyük bir tehlikeye dönüşmüştür. Avrupa ülkeleri bu duruma karşı göçmen karşıtı politikalar üretmeye ve Avrupalı siyaset kurucular İslamofobiyi ve göçmen karşıtlığını ülkelerinin siyaset yapma aracı olarak kullanmaya başlamışlardır.

2005 yılında Danimarkalı *Jyllands Posten* gazetesinde yayımlanan ve Hz Muhammed'e hakaretler içeren karikatür krizi sonrasında Müslümanların üzerine hoşgörüsüzlük etiketi yapıştırılırken, karikatür ise ifade özgürlüğüne dayandığına dair görüşlerle savunulmuştur. Dini hassasiyetleri ifade özgürlüğü çerçevesinde savunmak dinine hakaret ettiğini düşünen Müslümanların daha fazla tepki göstermesine neden olmuş ve karikatür krizi sonrasında yaşanan olaylarda Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde 100'den fazla kişi ölmüştür.¹²⁵ Yapımcılığını Hollandalı aşırı sağ parti lideri Geert Wilders'in üstlendiği ve İslam'ı yaşanan bir çok sorunun kaynağı olarak gösteren 2008 yapımı Fitne filmi yine aynı şekilde ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilmiştir. Aynı şekilde Hitler'in *Kavgam* kitabı ile Kuran'ı benzeten Wilders Hollanda medyası tarafından "yılın politikacısı" seçilmiştir.¹²⁶

İslamofobinin günümüze gelene kadar geçirdiği evreler sadece Müslümanlar tarafından gerçekleştirilen olaylar çerçevesinde olmamıştır. Avrupa ülkeleri artan

¹²⁴Edip Asaf Bekaroğlu, "Avrupa'da İyi Müslüman Olmak: Hollanda Örneği", *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt.28, Sayı.2, (2009), s. 35.

¹²⁵Nebile Özmen, "Danimarka'da Homojen Kültür Söylemi ve İslamofobinin Tezahürü", *Diyanet İlmî Dergi*, Cilt.53, Sayı.2, (Nisan-Mayıs-Haziran 2017), s .111.

¹²⁶*Hollanda'da İslam ve Göçmen Karşıtlığının Sembolü*, 2017, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39254651> (19.08.2019).

terörist saldırılarından kendi ülkelerinde yaşayan Müslüman nüfusu sorumlu tutmuş ve bu doğrultuda bir takım kararlar almışlardır. 2009 İsviçre minare yasağı krizi, 2010 Almanya’da yazılan ırkçı kitabın sonrasında yaşananlar, 2011 yılında Fransa tarafından burkanın yasaklanması¹²⁷ Avrupa tarafından İslamofobik kararların örnekleri arasında sayılabilir. Kamusal alanda burka giyimini yasaklayan kararı Belçika (2011), Avusturya (2017), Hollanda ve Danimarka ise 2018 yılında kabul etti.

2011 yılında Norveç’te Anders Breivik tarafından gerçekleştirilen katliamın detayları netleşene kadar bu terörist saldırının Müslümanlar tarafından yapıldığı düşünülmüştür. “Norveç’in 11 Eylül’ü” olarak gösterilen ve radikal Müslümanlarca yapıldığı düşünülen saldırının Norveçli Hıristiyan Breivik’in yaptığına ortaya çıkması ülkede ve dünya siyasetinde büyük yankı uyandırmıştır.¹²⁸ Norveç’te yaşanan bu olaylar ve sonrasında gerçekleşenler Batı’da İslam ve Müslümanlara yönelik İslamofobik önyargının ne derece arttığını göstermektedir.

2015 yılında Fransa’da gerçekleşen saldırılar İslamofobinin Avrupa’da derinleşmesinin önünü bir kez daha açmıştır. Ocak 2015’te Fransız *Charlie Hebdo* dergisine yapılan saldırının nedeni olarak İslam’a ve peygambere hakaretler içeren karikatürlerin Müslüman âlemini nefrete sürüklemesi gösterilmiştir. 2015 Kasım ayında terör örgütü IŞİD (Irak ve Şam İslam Devleti)¹²⁹ tarafından üstlenilen saldırıda 138 kişi hayatını kaybetmiştir. Fransa’da yaşanan terör olaylarının radikal İslami terör örgütlerinin üstlenmesi İslamofobik tepkilerin çoğalmasına neden olmuştur. Saldırıları aşırı sağ partilere yönelimin artması, olağanüstü hal ilan edilmesi, cami ve ibadet yerlerine yapılan saldırıların artması ve kişisel özgürlüklerin kısıtlanması gibi sonuçlar doğurmuştur.¹³⁰ Saldırıları sonrasında olağanüstü hali uzatmaya yönelik hazırlanan yasa

¹²⁷ Ayhan Kaya, **İslam, Göç ve Entegrasyon**, 1. Basım, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016, s.228.

¹²⁸ Recep Önal, “İslamofobi Bağlamında İslam Karşıtı Söylemlerin Batı Dünyasındaki Yansımaları: Norveç Örneği Karikatür Krizi ve Berwick Terör Saldırısı”, **Kader**, Cilt.16, Sayı.2, (2018), s.383

¹²⁹ Örgüt kurulduğu yıllardan itibaren bir çok değişik isimle anılmıştır. 2013 yılından lideri Bağdadi’nin açıklaması ile örgütün ismi “Irak Levant/Şam İslam Devleti” (IŞİD) olarak değiştirilmiştir. İngilizce karşılığı “The Islamic State in Iraq and the Levant ISIL” olan örgütün en bilinen İngilizce adı “The Islamic State in Iraq an al Sham” (ISIS)’dir. 2014 yılında son olarak Bağdadi’nin halifelik ilan etmesi ile “Islamic State” (IS) İslam Devleti (İD) kullanılmaya başlanmıştır. Örgütün isminin Arapça’da orijinal karşılığı “Al Devlet-Al-İslamiya Fil Irak Wel Şam” (DAİŞ/DAİŞ)’tir. Arapça okunuşunun karşılığı olan DAEŞ en çok kullanılan ikinci kullanımdır. Son olarak bir terör örgütünün isminin İslam ile anılmaması gerektiği düşüncesi ile 2014 yılında Recep Tayyip Erdoğan tarafından DAEŞ ismi önerilmiş ve bazı basın organları tarafından bu isim kullanılmaya başlanmıştır. Bkz. Işid’in Dokuz İsmi, <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/179923-isis-in-dokuz-ismi> (30 Ekim 2019).

¹³⁰ *Terör Saldırıları Sonrası Bir Yılda Fransa’da Neler Değişti?*, 2016,

tasarısında; kamu düzenini tehdit ettiğine inanılan şüphelilere ev hapsi verilmesi, polise mahkeme izni olmaksızın arama yetkisinin verilmesi ve gözaltındaki terör zanlılarının iletişimi engelleme gibi maddeler dikkat çekicidir.¹³¹

2016 yılında Belçika’da düzenlenen terör saldırısını da IŞİD üstlenmiş ve saldırıda 32 kişi yaşamını yitirmiştir.¹³² Aynı yılın Temmuz ayında Fransa’nın Nice kentinde kamyonla yapılan saldırıda 84 kişi hayatını kaybetmiştir. 19 Aralık 2016’da Almanya’da aynı tarzda gerçekleşen terör saldırısında 12 kişi, 2017 yılında konser alanında yapılan saldırıda İngiltere’de 22 kişi yaşamını yitirmiştir. Ağustos 2017 tarihinde ise İspanya’da yapılan terör saldırısında 14 kişi ölmüştür.¹³³

Avrupa’da yaşanan tüm bu terör olayları ve Müslümanların yaşam şekillerine karşı alınan önlemler İslamofobinin Avrupa’da giderek artmasına neden olmuştur. İslamofobinin terör saldırıları ile meşrulaştırılma çabalarına ek olarak Avrupa ve ABD medyasının, sivil kuruluşlarının, siyasilerinin de bu çabaya ortak olması İslam karşıtlığının bir takım algı çalışması olduğunun bir göstergesidir. Son dönemlerde artan İslam ve Müslümanlar ile ilgili haber sayısı, ifade özgürlüğüne dayandırılarak yapılan afiş ve karikatürler, aynı zamanda aşırı sağ parti liderlerinin söylemleri İslamofobinin artmasının şiddet ve terör olaylarından farklı bir zemine doğru kaydırıldığını göstermektedir. Terör olayları ile başlayan süreç ifade özgürlüğü, basın yayın özgürlüğü, insan hakları ya da demokrasi gibi kavramlarla desteklenmeye çalışılmaktadır.

2.1.4. İslamofobinin Nedenleri

Avrupa’da ve dünyada İslamofobiyi tetikleyen en önemli unsur İslam’ı referans aldığını iddia eden radikal terör örgütlerinin varlığıdır. 11 Eylül, 11 Mart 2004 tarihli Madrid, 7 Temmuz 2005 tarihli İngiltere ve 2015 Fransa’daki saldırılar sonrası bu iddia yaygınlaşmıştır. 11 Eylül saldırıları sonrasında “ABC Haber kamuoyu

<https://tr.euronews.com/2016/01/07/teror-saldirilari-sonrasi-bir-yilda-fransa-da-neler-degisti> (19.08.2019).

¹³¹Fransa’da Olağanüstü Hal 3 Ay Uzuyor, 2015,

<https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151119-fransa-olaganustu-hal> (01.09.2019).

¹³²Belçika’da Terör Saldırısı: Katilin Hedefi Polis Memurlarıydı, 2018, <https://tr.euronews.com/2018/05/29/belcika-n-n-liege-kentinde-teror-sald-r-s-> (01.09.2019).

¹³³İspanya’da Terör Saldırısı: 13 Ölü 100 Yaralı, 2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ismpanyada-teror-saldirisi-13-olu-100-yarali/886728> (10.09.2019).

yoklaması, Amerikalıların yüzde %34'ünün İslam'ın şiddeti desteklediğine inandığını tespit etti.”¹³⁴ Avrupa'da meydana gelen her saldırı sonrası İslam'a ve Müslümanlara olan negatif tutum artmaktadır. İtalya, Fransa ve İngiltere üzerinden yapılan bir araştırmada 2015 yılında Wikipedia üzerinden yapılan en çok aranan 10 kelime arasında ISIS'in çeşitli sıralamalarda olması şaşırtıcı ve bir o kadar da manidardır.¹³⁵

Avrupa'da özellikle İslam karşıtlığının ve ötekileştirilmesinin en önemli nedenleri arasında İslam'ın değerlerinin Avrupa'nın değerleri ile uyuşmaması gösterilmektedir. Bu anlamda İslam'a en çok eleştiri kadın hakları özelinde insan haklarına yapılmaktadır. Runnymede 1997 yılındaki raporunda İslam dininin diğer dinlere göre kadınlara daha farklı ve daha kötü muamele edildiği iddiasını tartışmaktadır.¹³⁶ Kadın cinayetleri, erken yaşta zorla evlendirilmeler ve özellikle örtünmenin kadınlara zorla yaptırıldığı düşüncesi İslam'ın cinsiyetçi ve cinsiyet eşitsizliğine dayalı bir din olduğu yönünde yansıtılmasına neden oldu. Bu bağlamda kadının İslam'daki yeri ve rolü üzerindeki Avrupalı yorumlar İslamofobinin yayılmasına katkıda bulunmuştur. Buna karşılık Avrupa değerlerinin temeli olarak anılan “özgürlük” sekmesinin Avrupa ülkelerinde Müslüman kadınlar açısından uygulanmadığını görmekteyiz. Özellikle Fransa'da çıkarılan kamuya açık alandaki peçe yasağı ve cezaya tabi tutulması Almanya'da Müslüman kadınların doğurganlık oranlarının uzun süre mecliste tartışma konusu olması, İspanya Mayorka Adası'nda kamuya açık alanda başörtü yasası ve son olarak Hollanda'da “Özgürlük” Partisi lideri Geert Wilders'in başörtülü kadınlardan özel vergi alınması talebi Avrupa'nın özgürlükler alanında eşitsiz ve ikili uygulamalarını gözler önüne sermektedir.¹³⁷

İslamofobinin son dönemlerde bu denli popüler olmasının ve kendisine hem finansal hem de siyasi bir destek bulmasının en önemli nedeni Avrupa'daki aşırı sağ partilerinin varlığıdır. Buna göre,

¹³⁴Lean, s. 82.

¹³⁵2015 Yılında En Çok ziyaret Edilen Wikipedia Makaleleri, 2016, <https://www.pewresearch.org/2016/01/14/wikipedia-top-10/> (4 Temmuz 2019)

¹³⁶Runnymede Trust, , *A Challenge For Us All 1997*, s. 28.

¹³⁷Huriye Martı, “İslamofobi ve Avrupa'da Müslüman Kadın İmajı”, **Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** cilt.7, Sayı.13, (2018), s.42.

“Birleşik Krallık’ta, Britanya Ulusal Partisi (*The British National Party* – BNP), ırksal bir mesele olarak sunulması mümkün olan Bradford Ayaklanmaları’nı uluslararası terörizm problemlerine atfetmişti. Devam eden bir kampanyada Chris Allen, geçmiş yıllardaki yabancı karşıtı yaklaşımlardan dramatik bir dönüşle BNP’nin Sih ve Hindu müttefik grupları da İslam karşıtı kampanyasına dahil ettiğini belgelendirmiştir. Benzer şekilde Fransa’da Le Pen ve Milliyetçi Cephe, kendilerini Fransız siyasetinde daha önde gelen bir konuma getirmek için terörizmle bağlantılı olan Müslüman korkusunu kullandılar. İtalya’da *The Lega Nord*, Müslüman karşıtı duygudan yararlanmak için İslam’a karşı bir silah olarak geleneksel antisemitik gereçleri kullanmak suretiyle söylemini değiştirdi. Alman Halk Birliği Partisi (DVU) de aynı şekilde güçlendi.”¹³⁸

İslamofobinin nedenleri arasında son olarak Suriye’de yaşanan iç savaş sonrası Avrupa’ya göçlerin artması da sayılabilir. Artan göçmen nüfusla birlikte Avrupa içerisindeki farklılaşma artmıştır, Müslümanların nüfusu ve görünürlüğünde çoğalması İslam’a olan tepkileri yoğunlaştırmıştır. *Pew Research Center*’ın 2014 yılında yaptığı araştırmada Yunanistan ve İtalya’nın ülkelerine daha fazla göçmen nüfusu istemediği konusunda başı çektiği ancak diğer ülkelerinde yoğun bir şekilde bu görüşe katıldığı görülmektedir. Bu ankete katılan İtalya, Yunanistan, İspanya, Fransa, Polonya, İngiltere ve Almanya gibi ülkeler gelebilecek göçmen nüfusun, işlerini ve sosyal yardımları gibi ekonomik konuların bölüşülmesinden ve aynı zamanda suç oranlarının yüksekliğinden oldukça rahatsız oldukları sonucunu doğrulacak bir sonuca imza atmışlardır.¹³⁹ Kısacası sosyal, ekonomik, güvenlik ve kültürel kaygılardan dolayı özellikle Müslüman göçmen nüfus Avrupa’da istenmemekle birlikte bu görüşü meşrulaştırmak adına İslamofobik algılara neden olmaktadır.

¹³⁸ Cesari, s.72.

¹³⁹ *Mülteciler Açık Kollarla Karşılanmadıkları Avrupa’ya akın Ediyorlar*, 2015, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/04/24/refugees-stream-into-europe-where-they-are-not-welcomed-with-open-arms/> (10 Temmuz 2019).

Tablo 1: 2016 yılı itibariyle Avrupa'daki Müslüman Nüfus ve Oranları

	2016 Avrupa'daki Müslüman Nüfus	2016 Avrupa'daki Müslüman Nüfusun Avrupa Nüfusuna Oranı
Avrupa Geneli	25.770.000	%4,9
Fransa	5.720.000	%8,8
Almanya	4.950.000	%6,1
İngiltere	4.130.000	%6,3
İtalya	2.870.000	%4,8
Hollanda	1.210.000	%7,1
İspanya	1.180.000	%2,6

Kaynak: PEW Research Center (2017) *Tabloda yalnızca Müslüman nüfusu 1 milyondan fazla olan Avrupa ülkeleri dikkate alınmıştır.

2.1.5. Avrupa'da Yayınlanan İslamofobi Raporları

2.1.5.1. Runnymede Trust'ın 1997, 2013 ve 2017 Tarihli Raporları

Runnymede Trust adlı kuruluş tarafından 1997 yılında “*Islamophobia A Challenge For Us All*” (İslamofobi Hepimiz İçin Bir Meydan Okuma) adlı rapor İslamofobi kavramının tanımı, kapsamı ve öngörüşleri açısından büyük önem taşımaktadır. 1997 yılına kadar kavram nadir olarak kullanılmış olmasına rağmen bu rapor ile birlikte anılmaktadır. Raporda İslamofobi kavramının tanımı, özellikleri, İngiltere’de yaşayan Müslüman nüfusun medya, hukuk, sosyal yaşam ve şiddet ile olan ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır. 1997 yılından itibaren İslamofobi kavramına olan ilgi ve çalışmalar artmıştır. Rapor yoğun olarak Müslümanların yaşam koşulları ve maruz kaldıkları İslamofobik eylemleri İngiltere özelinde ele almış olsa da İslamofobinin Avrupa’daki yansımalarına ulaşabiliriz.

Raporda İslamofobi kısaca “İslam’dan ve tüm Müslümanlardan korkma ve nefret etme” olarak tanımlanmıştır ve ayrıca 1997 *Runnymede Raporu*’na göre İslamofobik söylem 8 madde etrafında toplanmıştır:¹⁴⁰

- “İslam statik değişime kapalı, yeniliğe tepkisiz tek – monolitik bir bloktur.

¹⁴⁰ Runnymede Trust, *A Challenge For Us All*, İngiltere, 1997, s.5.

- İslam farklı ve öteki olandır. Aynı zamanda diğer kültürlerle ortak bir amacı olmayan onlardan etkilenmeyen ve onları etkilemeyendir.
- İslam Batı'dan aşağı bir medeniyet olarak görülmekle beraber barbar, irrasyonel, ilkel ve cinsiyetçi olarak tanımlanmaktadır.
- İslam şiddet içeren, saldırgan, tehdit edici teröre destek veren bir din olarak tanımlanırken medeniyetler çatışmasının bağlantısı olarak yorumlanmaktadır.
- İslam siyasi veya askeri avantaj için kullanılan politik bir ideoloji olarak görülmektedir.
- İslam tarafından Batı'ya yapılan eleştiriler direk olarak reddedilmektedir.
- İslam'a yönelik düşmanlık, Müslümanlara yönelik ayrımcı uygulamaları ve Müslümanların toplumdan dışlanmalarını meşrulaştırmak için kullanılır.
- Müslüman karşıtlığı doğal ve normal kabul edilmektedir.”

Runnymede Raporu'nun İslamofobiyi ve İslamofobik söylemleri tanımlamakta kullandığı bu 8 kriter Avrupa siyasetinde İslam'ı ve Müslümanları ötekileştirmekte ve farklılaştırmada ana parametreler olarak kullanılmaktadır. Bu düşünce ve söylemler etrafında İslam'ı ve Müslümanları Avrupa dışında tutmak kolaylaşmaktadır.

1997'deki rapora göre, son 20 yılda Müslümanlardan nefret etme daha açık, daha yoğun ve daha tehlikelidir. Bu durumun en önemli etmeni medya kuruluşları, toplum katmanları ve İngiliz yasalarının tam anlamıyla ayrımcılığı ele almayışdır.¹⁴¹ Müslümanlar fiziksel şiddet, tehdit, taciz, grafiti gibi yazınsal taciz, telefon aramaları, kundakçılık, isimsiz mektup gibi ırkçı saldırılara maruz kalmaktadır. Diğer yönden İngiltere'deki Müslümanlar (çoğunluğu Pakistanlı ve Bangladeş) barınma, iş bulma, sağlık hizmetlerinden yararlanma, okul gibi birçok konuda ayrımcı uygulama yaşamaktadır.¹⁴²

Runnymede Trust'ın 2013 yılında yayımladığı “*The New Muslims*” (Yeni Müslümanlar) adlı raporunda özellikle 11 Eylül ve 7 Temmuz saldırılarından sonra

¹⁴¹ Runnymede Trust, *A Challenge For Us All 1997*, s.17.

¹⁴² Runnymede Trust, *A Challenge For Us All 1997*.

İngiltere önceliğinde Avrupa'daki Müslümanlara karşı değişen ve derinleşen bakış açısını özetlemektedir. Bu bakış açısı İslamofobiyi daha çok güvenlik olgusu üzerine inşa etmiştir. 2001 ve 2005'te yaşanan terör saldırıları Müslüman ailelerin seyahatlerinden evliliklerine, aile oluşumlarından okullara hapisanelere, politik protestolardan dini uygulamalara ve son olarak internet kullanımından giyim tarzına kadar bir çok konuda etkisini göstermiştir.¹⁴³ Aynı şekilde 11 Eylül ve 7 Temmuz sonrası sosyal politika “çokkültürlülük başarısız oldu” tezi üzerine yoğunlaşmıştır. Bu tezi savunanların genel dayanağı Müslümanlar arasında yaşanan namus cinayetleri, zorla evlendirme, örtünme, şeriat mahkemelerinin varlığı ve İslam'ın insan haklarına uygun olmadığı görüşüdür.¹⁴⁴

Runnymede Trust 1997 tarihli ilk raporunun 20. yılına denk gelen 2017 tarihli raporu “*Islamophobia Still A Challenge For Us All*” (İslamofobi Hepimiz İçin Hala Bir Meydan Okuma), geçen 20 yılda İslam ve İslamofobi için birçok şeyin değiştiğini ifade etmektedir. Bunlardan ilki İslamofobiye olan ilgi ve meraktır. Kavramın ilk ortaya çıkması ile birlikte geçen 20 yılda Müslümanlara karşı yapılan ayrımcılığın farkına varılmış ve İslamofobi ile ilgili politikalar üretilmeye başlanmıştır. Müslümanlara olan önyargı 20 yıldan bu yana daha da artmıştır. 11 Eylül ve 7 Temmuz tüm dünyada Müslümanların terörizm ve medeniyetçi bir tehdit olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Bu eski bir tanımdı yalnız yeniden ortaya çıkmıştır. Rapora göre korku ve tehdit İslamofobi tarafından arttırılırken, İslamofobi de terörist saldırıları arttırmaktadır.¹⁴⁵

2017 yılında yayınlanan raporda ilk raporun aksine İslamofobi kavramına uzun bir tanım getirilmiştir. Buna göre İslamofobi, “Müslümanların ya da Müslüman olarak algılananların her türlü politik, ekonomik, sosyal, kültürel, temel özgürlükler ve insan hakları gibi konulardan eşit ölçüde yararlanmalarını bozmak ve geçersiz kılmak için yapılan her türlü ayrımcılık, dışlama ve kısıtlama” olarak tanımlanmaktadır.¹⁴⁶

¹⁴³ Runnymede Trust, **The New Muslims**, London, 2013.

¹⁴⁴ Runnymede Trust, **The New Muslims**.

¹⁴⁵ Runnymede Trust, **Islamophobia – Still a Challenge for Us All 2017**, London, 2017.

¹⁴⁶ Runnymede Trust, **Islamophobia Still A Challenge for Us All**, London, 2017.

2017 tarihli raporda ayrıca Avrupa'daki Müslümanların yaşam koşullarını iyileştirmek, ayrımcılığa maruz kalmaksızın ırk eşitliği sağlamak, İslamofobi tanımını "Müslüman karşıtı ırkçılık" olarak kabul etmek, Müslüman nüfusun istihdamına yönelik işveren ve hükümet arasında işbirliği sağlamak, medyanın ifade özgürlüğüne zarar vermeden kontrolünü sağlamak gibi konularda öneriler sunulmaktadır.¹⁴⁷

2.1.5.2. Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (*European Commission Against Racism and Intolerance*) (ECRI) Yıllık Raporları

İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu her sene Avrupa'da yaşanan din, dil, ırk, etnik köken, cinsiyet konularında yapılan ayrımcılık dışlama gibi eylemleri inceleyerek raporlar yayınlayan uluslararası bir örgüttür. Örgüt, ayrımcılık ile ilgili konulara her yıl çıkardığı raporlarda yer vermektedir. İslamofobi ile ilgili raporların ilki 2007 yılında yapılmıştır.

2007 yılındaki rapora göre, Avrupa'daki Müslümanlar önyargı, negatif tutum ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Medyanın etkisi Müslümanlara karşı şiddet eğilimine neden olmaktadır. Bu durumların önlenmesi ile ilgili yasalara başvurma yolu önerilmektedir.¹⁴⁸ 2009 ECRI Raporu'na göre Müslümanlar en çok iş bulma, hukuki zorlamalar, şehir planlamaları, göç ve eğitim konularında problemler yaşamaktadırlar.¹⁴⁹ 2013 yılında dini azınlıklara karşı önyargı ve ayrımcılık devam etmektedir. İslami radikalizmin varlığının İslamofobi için bahane oluşturabileceği düşüncesi sorun yaratmaktadır. ECRI Raporları kadınların başörtüsü ile ilgili bir çok ayrımcılığa maruz kaldığını onaylamaktadır.¹⁵⁰

2014 yılına gelindiğinde raporda, Avrupa'daki İslamofobinin Avrupa'nın demokrasi ve laiklik gibi değerleri ile uyuşmadığı görüşünü savunanlar tarafından artma eğilimi gösterdiği vurgulanmaktadır. Aşırı radikal İslamcı hareketler Müslümanların Avrupa'ya entegrasyon olmak istemediklerinin birer kanıtı olarak sunulmaktadır. Bu

¹⁴⁷Runnymede Trust, *Islamophobia Still A Challenge for Us All*, 2017.

¹⁴⁸European Commission Against Racism and Intolerance, *Annual Report on ECRI's Activities Covering the Period from 1 January to 31 December 2007*, 2007.

¹⁴⁹European Commission Against Racism and Intolerance, *Annual Report on ECRI's Activities Covering the Period from 1 January to 31 December 2009*, 2009.

¹⁵⁰European Commission Against Racism and Intolerance, *Annual Report on ECRI's Activities Covering the Period from 1 January to 31 December 2013*, 2013.

nedenle Müslümanlar birer güvenlik tehdidi olarak algılanmaktadır. Avrupa’da artan sayıda radikalleşen genç Müslüman nüfus entegrasyonu zorlaştırmaktadır.¹⁵¹ 2015 Paris saldırılarının İslam ile bağdaştırılmaması çağrısına rağmen İslamofobik eğilim artmıştır. İslam’ın ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve sanat özgürlüğü gibi Avrupa değerleri bağdaşmadığı görüşü mevcuttur. Yılın ikinci yarısı artan göçler, Kasım ayı saldırıları daha önceki ECRI Raporları’nı destekler şekilde Müslümanların entegrasyonlarını zorlaştırmaktadır. Terörle mücadelenin yanı sıra ırkçılıkla mücadele de önem taşımaktadır.¹⁵²

2016 yılına gelindiğinde Müslüman karşıtlığı sadece halk nezdinde değil ana akım popülist aşırı sağ politikacılar tarafından yabancı düşmanlığı söylemlerinde de kendini göstermektedir. Müslümanlar, eğitim, istihdam, barınma gibi çeşitli konularda ayrımcılığa maruz kalmaya devam etmektedir. Özellikle Müslüman kadınların hem cinsiyetçi hem de başörtülerinden dolayı dini ayrımcılığa maruz kalmaları endişe vericidir. İslamofobik olaylar ve ayrımcılıkların raporlanmaması ve belgelenmemesi önemli bir eksikliktir.¹⁵³ 2017 yılında özellikle aşırı sağ parti liderlerinin siyasi söylemleri ile artan bir İslamofobi gözlemlenmiştir. İslamofobinin ülkeler ve medyada kabul edilir hale gelmesi ilginçtir. ECRI hükümetlere Müslüman topluluklar ile diyalogun önemini aktarmaktadır.¹⁵⁴ Son ECRI raporu olan 2018 raporunda ise İslamofobinin internet üzerinden yayılması vurgulanmıştır. Protestolar, mitingler ve dilekçeler ile cami yapımı gibi dini konular engellenmeye çalışılmaktadır. ECRI hükümetlere ayrımcılık gibi insan onurunu zedeleyen konuların cezalandırılması gerektiğini vurgulamaktadır.¹⁵⁵

¹⁵¹European Commission Against Racism and Intolerance, **Annual Report on ECRI’s Activities Covering the Period from 1 January to 31 December 2014**, 2014.

¹⁵²European Commission Against Racism and Intolerance, **Annual Report on ECRI’s Activities Covering the Period from 1 January to 31 December 2015**, 2015.

¹⁵³European Commission Against Racism and Intolerance, **Annual Report on ECRI’s Activities Covering the Period from 1 January to 31 December 2016** 2016.

¹⁵⁴European Commission Against Racism and Intolerance, **Annual Report on ECRI’s Activities Covering the Period from 1 January to 31 December 2017**, 2017.

¹⁵⁵European Commission Against Racism and Intolerance, **Annual Report on ECRI’s Activities Covering the Period from 1 January to 31 December 2018**, 2018.

2.1.5.3. Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi (*European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia EUMC*)

Avrupa Birliği'nin üye ülkelerde yaşanan ırkçılık ve yabancı düşmanlığına dair araştırmalar yapıp raporlar hazırlayan ajansdır. EUMC 11 Eylül terör saldırılarının akabinde 2002 yılında “*Summary Report on Islamophobia in the EU After 11 September 2001*” adlı raporu yayınlamıştır.

2002 tarihli rapora göre, 11 Eylül'den sonra Müslümanlar ve diğer savunmasız gruplar artan düşmanlığın hedefi haline gelmiştir. Halk arasında halihazırda var olan önyargı, saldırganlık taciz ve korku ile birlikte daha fazla körüklenmiştir. Raporda görsel tanımlayıcı olarak nitelendirilen İslam'ın görünürlüğünün (başörtüsü, cami minareleri gibi) saldırıları ve tehdit durumlarını arttırdığı gözlemlenmiştir. Tıpkı başörtüsünün görünür yapısından kaynaklı Müslüman kadınlara saldırının kolaylaşması gibi, cami gibi dini yerlerin kundaklanması, grafiti, Vandalizm gibi olayların artmasını kolaylaştırmıştır.¹⁵⁶

11 Eylül'ün hemen ertesi yıl yayınlanan raporda İslamofobinin henüz yeni artış eğilimi gösterdiği halde gelecek yıllarda Avrupa'daki İslamofobinin durumu hakkında oldukça etkili tespitler yapılmıştır. Bunların başında raporda Avrupa'da İslamofobinin İslam'ın yapılarına ya da materyallerinden daha fazla Müslümanlara karşı saldırılar şeklinde görüldüğüdür. Bu durum İslamofobiden daha çok “Müslümanfobi” olarak tanımlanmaktadır.¹⁵⁷ Son olarak üye ülkelerde yaşanan İslamofobik olaylar ile ilgili ulusal raporların değerlendirilmesi mevcuttur. Bu raporlar sonucuna göre aşırı sağ partiler özellikle Belçika, Danimarka, Fransa, Almanya, İtalya, İspanya, İsveç ve İngiltere'de Müslümanlara karşı önceden var olan korku ve önyargıyı ve Müslüman karşıtlığını siyasetle ilişkilendirerek kullanmaktadır.¹⁵⁸

EUMC 2006 yılında “*Muslim in the European Union Discrimination and Islamophobia*” (Avrupa Birliği'nde Müslümanlar Ayrımcılık ve İslamofobi) adlı bir

¹⁵⁶European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, **Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001**, 2002.

¹⁵⁷European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, *Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001*.

¹⁵⁸European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, *Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001*.

önceki rapora göre daha kapsamlı bir rapor düzenlemiştir. Bu rapora göre, bazı üye devletlerde Müslümanların istihdam oranları oldukça düşüktür. İşe alımlarda Müslümanlar ayrımcılığa tabi tutulmaktadır. Örneğin Müslüman ismine sahip olmak, iş başvurularında ön değerlendirmeye çağrılmaları oldukça düşürmektedir.¹⁵⁹ Bunun yanı sıra, 2006 raporuna göre eğitim konusunda Danimarka, Almanya ve Fransa gibi ülkelerde başarı düzeyleri oldukça düşük olmakla beraber, Müslüman nüfusun eğitimi bitirme oranı da diğer kişilere göre düşük seviyededir. Din eğitimi ülkelerde farklı uygulamalara tabidir. Resmi laik eğitim, özel okullar, İslam öğretimi gibi değişik uygulamalar mevcuttur. Barınma konusunda da Müslüman göçmenler dezavantajlı durumdadır. Göçmenlere dair sosyal konut sayısı yetersizdir.¹⁶⁰

EUMC 2006 raporunda en dikkat çekici nokta kuruluşun kendine ait bir İslamofobi tanımı ve yaklaşımı olmayıp, İslamofobi kavramını Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler (BM) tanımları çerçevesinde ele almış olmasıdır.¹⁶¹ Bu durum İslamofobi kavramı ile ilgili çok tartışılan İslamofobinin bir ırkçılık türü olarak kabul edilmesinin önünde büyük bir engel ve soru işareti taşımaktadır. Sorunun kapsamını çizmek ve hukuki temeller çerçevesinde değerlendirmek için Avrupa Birliği gibi topluluklarca yapılacak ortak bir tanımın varlığı önemlidir. EUMC 2006 raporu ayrıca İslamofobi ile ilgili bazı öneriler sunmaktadır. Bu öneriler genel olarak Müslümanların sosyal, ekonomik, siyasi entegrasyonunun sağlanması için katılım teşvik programları gibi politikalar üzerine yoğunlaşmıştır. Medyanın incelenmesinin önemi vurgulanırken, dışlanma ve ayrımcılığın Avrupa'ya entegrasyonda en büyük problem olacağı vurgulanmıştır.¹⁶²

2.1.6. Avrupa İçin Bir Güvenlik Meselesi Olarak İslamofobi

Bu çalışmanın en önemli amaçlarından biri İslam'ı Avrupa'da teolojik çerçevede dışında anlamaya çalışmaktır. İslam ve Müslümanların Avrupa için dini figürler olduğu doğrudur. Ancak bunun dışında İslam ve Müslümanlar Avrupa siyaset yapımında farklı

¹⁵⁹European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, *EUMC Raporu'nun Önemli Başlıkları Avrupa Birliği'nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi*, 2006

¹⁶⁰*EUMC Raporu'nun Önemli Başlıkları Avrupa Birliği'nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi*, 2006.

¹⁶¹European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, *Muslim in the European Union Discrimination and Islamophobia*, 2006.

¹⁶²European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, *EUMC Raporu'nun Önemli Başlıkları Avrupa Birliği'nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi*.

parametreler üzerinden okunmaktadır. Bunlardan birincisi İslam ve Müslümanların Avrupa siyaseti için bir güvenlik konusu olarak inşa edildiğidir. *Runnymede Trust*'ın 2013 yılında yayınladığı rapora göre “Müslümanlar son 20 yılda özellikle 2001 sonrası dönemde etnik ve dini farklarından dolayı bir güvenlik mevzusu haline gelmiştir.”¹⁶³. Fakat bu noktada güvenliğin sadece sınırlar, askeri ve asayiş güvenliğinden oluşmadığına vurgu yapmak önemlidir. Bu bağlamda İslam'ın Avrupa siyasetinde güvenliği; ulusal ve iç güvenlik, ekonomik güvenlik ve kültürel güvenlik temaları¹⁶⁴ ile inşa edilme süreçleri açıklanmaya çalışılacaktır.

Sosyal inşacılığa göre güvenlik konusunu değerlendirdiğimizde; “güvenlik olgusu, toplumsal hafıza, sosyal gen kimlik, norm, inanç, algı(lama), değer ve önyargılar ihtiva eden çok boyutlu bir nitelik taşımaktadır.”¹⁶⁵ İslamofobinin güvenlik olgusu üzerinden okunması bir anlamda bu çok boyutlu niteliğin bir sonucudur. Çünkü günümüzde güvenlik sadece sınır güvenliği ya da toprak güvenliği olarak algılanmamaktadır. Toplumların güvenliği, kimliklerin güvenliği, ekonomik güvenlik gibi sosyal konular da oldukça önem taşımakta ve uluslararası sistemi yönlendirmede önemli rol almaktadır.

2.1.6.1. Ulusal ve İç Güvenlik Bağlamında İslamofobi

11 Eylül sonrasında İslam ve Müslümanların sıklıkla terör, saldırı ve şiddetle bağdaştırılması Avrupa ülkelerinin öncelikli olarak dışarıdan gelecek olana karşı sınır güvenliğini daha sonra ise içerideki Müslüman nüfusa karşı vatandaşlık kanunu, asayiş gibi konularda değişime gitmesi gerektiği sonucuna varmasına neden olmuştur. Bu bağlamda ülkeler önlem olarak bir takım kanun değişikliklerine gitmiştir. Örneğin İngiltere 11 Eylül sonrası çıkardığı 2001 tarihli Anti – Terör, Suç ve Güvenlik Kanunu¹⁶⁶ ile terörle mücadele konusunda önlem almaya çalışmıştır. Bu kanunun

¹⁶³Runnymede Trust, The New Muslims.

¹⁶⁴Nazif Mandacı ve Gökay Özerim, “Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt.10, Sayı.39 (Güz 2013) s.111.

¹⁶⁵Sandıklı, s.39

¹⁶⁶Yasanın orijinal adı British Government of the Anti – Terrorism, Crime and Security Act’tır.

saldırıları sonrası özellikle dini figürler ile birleştirilmesi tepkiler almasına neden olmuştur.¹⁶⁷

Aynı şekilde Fransa’da Günlük Güvenlik konusu ile ilgili kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte terörizm denetlemeleri adı altında araç durdurma, arama yapma, elektronik işlemleri izleme kolaylığı gibi birçok konuda yenilik getirdi. 2003 yılında çıkarılan yeni göçmenlik kanunu da göçmenleri sınır dışı etmeyi, yeni gözaltı merkezlerinin kurulması ve aile birleşmelerine sınır getirecek yeni düzenlemeler içermiştir.¹⁶⁸

Almanya’da 2019 yılı içerisinde çıkarılan yeni vatandaşlık yasa tasarısının kabulü ile vatandaşlık kabulü, terörizm, çok eşlilik gibi konular revize edilmiştir.¹⁶⁹ Avusturya’da ise yeniden düzenlenmekte olan yabancılar yasası ile 6 yıl olan vatandaşlığa geçme süresi 10 yıla çıkarılırken, sığınma talebinde bulunanların her türlü elektronik cihaz inceleme izni, 840 Euro’ya kadar ödenek almak ve sığınmacılara karşı sosyal ödenekleri kısma gibi düzenlemeler içermektedir.¹⁷⁰ Ülkelerin bu yönde almış oldukları kararlar ve düzenlemeler genel olarak Müslüman göçmen nüfusa karşı alınmış önlemleri içermektedir. Vatandaşlığa geçmede zorluklar getirmek ya da güvenlik görevlilerine kişinin suç durumunu tespit etme için kişisel verilere ulaşma gibi haklar verilmesi İslam’ın ülkelerin ulusal güvenliğini tehdit ettiği iddiasına dayanmaktadır. Bu bağlamda ülkeler ulusal güvenliklerini yeniden düzenlerken ülkelerindeki Müslüman nüfus dikkate alınmaktadır.

Avusturya’da göç konusunun Sosyal İşler Bakanlığı’ndan İçişleri Bakanlığına alınmış olması konunun iç güvenlik olarak algılanmasının bir kanıtıdır. Aynı şekilde iç güvenlik vurgusu seçim kampanyalarına da yansımaktadır. Örneğin FPÖ 2010 seçimlerinde “daha güvenli bir Viyana için” sloganını kullanmıştır.¹⁷¹

¹⁶⁷Canatan ve Hıdır, s.294.

¹⁶⁸Cesari, s.68.

¹⁶⁹Almanya’da Yeni Vatandaşlık Yasa Tasarısı Kabul Edildi, 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/almanya-yeni-vatandaslik-yasa-tasarisi-kabul-edildi/1517819> (5 Temmuz 2019)

¹⁷⁰Avusturya’da Yabancılar Yasası Yeniden Düzenleniyor, 2018, <https://www.yenivatan.at/avusturyada-yabancilar-yasasi-yeniden-duzenleniyor/> (25 Temmuz 2019)

¹⁷¹Mandacı ve Özerim, s.123.

2.1.6.2. Ekonomik Güvenlik Bağlamında İslamofobi

Avrupa ülkeleri, 1950’lilerde işgücü ihtiyacını karşılamak için Müslüman ülkelerden işçi göçmen talebinde bulunmuş ve özellikle Türkiye gibi Müslüman ülkelerden bu talebi karşılamıştır. Bu dönemde gelen Müslümanlar geçici işçi olarak değerlendirilmiş ve onlara dair düzenlemeler yapılmamıştır. Daha sonraları Müslüman işçilerin geldikleri ülkelere yerleşmeleri ve vatandaşlıklarına geçme talebi, aile birleşmeleri gibi olaylar sonucunda kalıcı oldukları düşünölmeye başlanmış ve Avrupa ülkelerini bu işçilerin entegrasyonlarını sağlayıcı adımlar atmaya itmiştir.¹⁷²

Avrupa’da 2008 yılında yaşanan ekonomik krizle beraber işsizliğin nedenleri arasında Müslüman göçmen nüfusun varlığı daha fazla vurgulanmaktadır. Müslümanların istihdam edilme yönünden her şekilde ayrımcılığa tabi uğramalarına rağmen Avrupa vatandaşları istihdam edilmede Müslümanları bir engel olarak görmektedir. Ayrıca Batı’nın refah ve zenginliğinden Müslümanların yararlanması istenilmemektedir.¹⁷³

Avrupa’daki Müslüman nüfusun giderek artması Avrupa vatandaşları tarafından ekonomilerine, refah seviyelerine, sosyal yardım olanaklarına ulaşmada ekonomik bir tehdit olarak görülürken, bu durum İslam karşıtlığının ekonomik sekmesini temsil etmektedir. Avrupa Birliği istatistik kurumu Eurobarometer’in 2017 yılında yapmış olduğu “*Integration of Immigrants in the European Union*” (Göçmenlerin Avrupa Birliği’ne Entegrasyonu) adlı çalışma sonucuna göre Avrupalıların %39’u Avrupa’daki göçmenlerin ülkelerindeki mevcut işleri ellerinden aldığı görüşüne sahipken, %72 gibi büyük bir orana sahip çoğunluk ise ülkelerindeki işçi bulmakta zorlanılan işleri göçmenlerin yaptığını düşünmektedir.¹⁷⁴

¹⁷²İlhan Kaya “Avrupalı Türkler: Misafir İşçilikten Avrupa Vatandaşlığına”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt13, Sayı.19, (2008), s. 150.

¹⁷³*Avrupa ve Müslümanlar*, 2017, https://insamer.com/tr/avrupa-ve-muslumanlar_1047.html, (10 Temmuz 2019).

¹⁷⁴Eurobarometer, Results of Special Eurobarometer on Integration of Immigrants in the European Union, Brussels, 2018,

<https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/search/migrant/surveyKy/2169#p=1&search=islam&surveyKy=2169> (12 Ekim 2019).

2.1.6.3. Kültürel Güvenlik Bağlamında İslamofobi

“Kültürel güvenlik, bir toplumun kendine has özelliklerini değişen koşullar ve mevcut ya da potansiyel tehlikeler karşısında korunması olarak tanımlanmaktadır.”¹⁷⁵ Sosyal inşacılık kuramının “kültürel yapılar maddi yapılar üzerinde önceliğe sahiptir”¹⁷⁶ noktasından hareketle toplumların kültürel bütünlükleri, kültürel yapıları ve kültürel devamlılık oldukça büyük önem taşımaktadır. Farklı olan “öteki” ortak kültüre bir tehdit olarak algılanmaktadır. Avrupa içinde bu tehdidin karşılığı İslam ve Müslümanlardır. Özellikle yaşam biçimleri, giyim tarzları, yönetim biçimleri gibi konularda İslam dinini referans alan Müslümanlar farklılıkları nedeniyle Avrupa kültürüne ters düşmektedir.

Hollandalı siyasetçi Geert Wilders 2010 yılında *Der Spiegel*'e vermiş olduğu demeçte:

“Avrupa'nın en büyük sorunu, sadece bugün değil on yıllardan beri, kültürel göreliliktir. Bu yüzden bugün Avrupalılar neyle gurur duymaları gerektiğini ve aslında kim olduklarını bilmiyor. Çünkü sözde liberaller ve solcular bütün kültürlerin aynı olduğu fikrini dayatıyor. İslam'ın totaliter ve şiddet dolu bir ideoloji olduğuna inandığımız için üzerimize bu etiketler yapıştirilmamalı. İslam bir dinden çok bir ideolojidir, komünizm ve faşizmle karşılaştırılabilir. İslam özgürlüğümüzü tehdit etmektedir”¹⁷⁷

diyerek Avrupa kültürünün İslam kültüründen üstün olduğunu ve bunu söylemenin ırkçılık ile suçlanmaması gerektiğini iddia etmiştir. Wilders'in söylemi İslam'ın Avrupa için açıkça kültürel bir tehdit olduğu doğrudur.

Avrupa ile İslam'ın kültürel çerçevede karşı karşıya geldiği en büyük kriz karikatür krizi oluşturmuştur. 2005 yılında *Jyllands-Posten* gazetesinde Hz Muhammed'in karikatürize edilmesiyle birlikte iki kültür karşı karşıya gelmiştir.¹⁷⁸ İslam taraftarları bu durumu peygambere yapılmış saygısızlık olarak dile getirirken,

¹⁷⁵Mandacı ve Özerim, s.119.

¹⁷⁶Sezgin Kaya, s.100.

¹⁷⁷Wilders:*Derdim Müslümanlarla Değil İslam'la*, 2010, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/wilders-derdim-muslumanlarla-degil-islamla-16266998> (21 Temmuz 2019).

¹⁷⁸*Hiz. Muhammed Karikatürleri Yeniden*, 2010, https://www.ntv.com.tr/dunya/hz-muhammed-karikaturleri-yeniden,1XoZZ_EGkkujM3p8UjsEQQ (30 Ekim 2019).

Avrupa tarafı ise bu durumun basın özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktaydı. Ardından 2011 yılında “Şeriat Hebdo” adını verdiği sayıda Hz Muhammed karikatürlerini yayınlayan *Charlie Hebdo* dergisi bir kez daha Müslümanların tepkisi çekti.¹⁷⁹ Yayın yönetmeni bu durumu Fransız yasaları ile koruma altına alınan ifade özgürlüğü ve laiklik olarak değerlendirmekteydi.¹⁸⁰ İfade özgürlüğü adı altında yapılan bu tahrik edici karikatürler sonrası Avrupa’nın tam olarak istediği yönde kendilerini İslam taraftarı olarak nitelendiren gruplarca terör saldırıları gerçekleştirilmiştir. Terör saldırıları yapan bu tarafların tepkileri Avrupa’da İslam’ın hoşgörüsüz, ifade özgürlüğüne karşı, saldırgan ve terör ile bağlantılı olduğu iddiasını güçlendirmektedir.

Hollanda’da “paskalya yumurtaları” yerine “saklı yumurtalar” yazılması ülkedeki aşırı sağ politikacıları tarafından Hıristiyan geleneği tehlikeye sokmak olarak algılanmıştır.¹⁸¹ Yine Hollanda’da resmi kuruluşlarda “Mutlu Noeller” yerine “Mutlu Tatiller” yazılması ülkede benzer sebeplerle eleştirilmiştir.¹⁸² Toplumların yerleşmiş olan kültürlerinin başka bir kültürün etkisinde kalmasını, değişmesini ya da dönüşmesini istememesi, toplumların kültür bütünlüklerini korumak ve dolayısıyla toplum olarak “öteki” karşısında “biz”i kaybetmemek adına yaptığı bir savunma şeklidir.

2.1.7. Avrupa Siyasetinde Seçim Unsuru Olarak İslamofobi

Avrupa’da aşırı sağın varlığı özellikle 1980’lerden sonra tekrar yükselen bir yönelim olmuştur. Genel olarak seçmenin ekonomik, sosyal ve kültürel kaygılarından beslenen aşırı sağ, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı gibi konulardan rahatsızlık duymak yerine bu söylemleri meşrulaştırma yolunu tercih etmektedir.¹⁸³ Ekonomik krizler, terör saldırıları, Müslüman kimliğin görünürlüğü ve değişen kültürel yapı, göçmen sayısındaki artış gibi konular aşırı sağ partilerin en fazla referans aldığı konular

¹⁷⁹ *Charlie Hebdo Neden Saldırıya Uğradı?* 2015, <https://tr.euronews.com/2015/01/07/charlie-hebdo-neden-saldiriya-ugradi> (30 Ekim 2019).

¹⁸⁰ *Paris Saldırısı ve Avrupa’da Karikatür Krizi*, 2015, <https://www.amerikaninsesi.com/a/paris-saldirisi-ve-avrupada-dinmeyen-karikatur-krizi/2589221.html>, (12 Haziran 2019).

¹⁸¹ Ineke Van Der Valk, “2016 Avrupa İslamofobi Raporu”, *Hollanda’da İslamofobi*, İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırma Vakfı, 2017, s.13

¹⁸² Valk, s.13.

¹⁸³ Fatma Yılmaz, *Avrupa’da İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığı*, 1. Basım, Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, 2008, s.113.

arasındadır. Bu konuların herhangi birinin ya da birkaçının varlığı aşırı sağ partilerin slogan ve söylemlerinde açıkça görülmektedir. 2008 Avrupa ekonomik krizinde işsizliğin sebebinin göçmen nüfusun olduğu aynı zamanda bu göçmen nüfusla birlikte homojen kültürel yapının bozulduğu söylemleri aşırı sağ partilerin oyunu arttırmıştır.¹⁸⁴ Bu anlamda aşırı sağ partiler, Avrupa’da İslam’ı ve Müslüman göçmenleri oylarını arttırmak ve desteklenmek için dini bir figür olmasının ötesinde bir seçim malzemesi olarak kullanmaktadırlar.

2.1.7.1. Aşırı Sağ Partilerin Yükselişi Sonrası Avrupa Siyasetinde İslamofobi

Aşırı sağ eğilimler genellikle güçlerini dini – kültürel aidiyet ve kimlikten almaktadır.¹⁸⁵ İslam’ın Avrupa siyasetindeki rolü, aşırı sağ partiler tarafından sıklıkla kullanılan ve genel olarak “istenmeyen, tehlikeli, buldukları ülke ekonomisine yük, güvenlik kaygısı oluşturan, Avrupa değerleri ile uyuşmayan” bireyler olarak tanımlanan Müslümanların, siyasi malzeme haline getirilmesi ile oluşmuştur. Dışlayıcı, ayrımcı ve ırkçı söylemler ile beslenen aşırı sağın seçim propagandalarında, İslam ve Müslümanlara sıklıkla yer verildiğini görebiliriz. İslam’ın siyasete yansması Avrupa siyasetinde genel olarak ötekileştirme üzerinden yapılmaktadır. Avrupa’daki aşırı sağ partiler Avrupa değerlerinin, Hıristiyanlığın, Avrupa kültürünün artan Müslüman nüfus karşısında yozlaşmaya başladığını savunarak, İslam’ın Avrupa’ya hakim olmasından endişe duymaktadırlar. Tüm bu kaygılar siyasi arenada, siyasi söylemlerde, seçim vaatlerinde ve kampanyalarında kendisini göstermektedir. Kısacası İslam ve Müslümanlar Avrupa siyasetinde aşırı sağ partiler yardımıyla ötekileştirilmekte, Müslümanların entegrasyonundan ziyade izolasyonuna odaklanılmaktadır. Bu bağlamda İslam, Avrupa siyaseti için aşırı sağ partilerce inşa edilen bir siyaset kurma aracıdır.

Avrupa siyasetinde aşırı sağ parti liderleri seçim çalışmalarında Avrupa’daki Müslüman göçmen nüfus üzerinden söylem inşa ederek oy almayı hedeflemektedir. Aşırı sağ partilerin Avrupa’da özellikle 1980 sonrasında yaşanan ekonomik krizler,

¹⁸⁴Nurgül Bekar, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Yabancı Düşmanlığı ve Avrupa Güvenliğine Etkisi” **Bilge Strateji**, Cilt.10, Sayı.18 (Bahar 2018), s.121.

¹⁸⁵Özcan Hıdır, “Avrupa’da Aşırı Sağ’ın Dini İdeolojik ve Tarihi Temelleri – Kökenleri”, **Muhafazakar Düşünce**, Yıl.14, sayı.53, (Ocak – Nisan 2018), s.17.

işsizlik, yüksek enflasyon, terör saldırıları gibi olumsuzlukların artan Müslüman nüfusla ilişkilendirmesi partilerin ırkçı söylemlerine zemin hazırlamış ve oy oranlarını arttırmıştır.¹⁸⁶ Parti liderlerinin seçim söylemleri İslam'ın siyasetteki yerini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Söz gelimi Hollanda'nın Özgürlük Partisi'nin 2017 seçimleri için ana politikası "İslamsızlaştırma"dır.¹⁸⁷ Parti bu ana hedef çerçevesinde ülke sınırlarının göçmenlere kapatılması, başörtüsünün kamusal alanda yasaklanması, Kuran'ın yasaklanması, İslami okul ve camilerin kapatılması gibi direk İslami değerlere karşı alınacak politikaları kapsamaktadır.¹⁸⁸ Diğer yandan PVV parti lideri Geert Wilders'in "Benim derdim Müslümanlarla değil İslam'la"¹⁸⁹ demesi İslam'ın siyasetteki yerini göstermesi anlamında önemlidir. Olli Kotro (Finler Partisi – Finlandiya), İslam'ın Avrupa kültürünü yok edecek en önemli tehdit olduğunu ve egemenliklerini ve kültürlerini İslam'dan korumak istediğini belirtmiştir.¹⁹⁰

Aşırı sağ partiler, genellikle kendi toplumlarını, ırklarını, kültürlerini, dinleri yüceltme eğilimindedirler. Bu anlamda birlikte yaşama ve çokkültürlülük gibi Avrupa'nın temel özelliklerine ters düşecek zihin yapısı doğal olarak göçmen ya da Müslüman karşıtlığını da beraberinde getirmektedir.¹⁹¹ "Yakın zamana kadar Avrupa'da anormal kabul edilen aşırı sağın artık "normalleşme"ye başladığı, marjinalikten kurtulup ana akım olmaya, periferiden kurutulup merkeze doğru ilerlediği, merkezi etkilediği ve dönüştürdüğü"¹⁹² yorumu yapılabilir.

Avrupa özellikle Almanya ve İtalya'da yaşadığı faşist parti tecrübeleri sonucunda aşırı sağ partilerin yükselmesinden ve destek görmesinden oldukça rahatsız görünmektedir. Yaşanan bu tecrübelerin tekrar etme olasılığı uzun yıllardır oluşturmaya çalıştığı Avrupalılık değerlerinin yıkılması anlamına gelmektedir. Ancak aşırı sağ partiler özellikle 1990'larda tekrar yükselişe geçmiştir.

¹⁸⁶ Aylin Ünver Noi, **Avrupa'da Yükselen Milliyetçilik**, 1. Basım, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları, 2007, s.90.

¹⁸⁷ İngilizce karşılığı De – Islamization'dır.

¹⁸⁸ Valk, s.13.

¹⁸⁹ Wilders: *Derdim Müslümanlarla Değil İslam'la*, 2010, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/wilders-derdim-muslumanlarla-degil-islamla-16266998> (10.09.2019).

¹⁹⁰ *Avrupa Aşırı Sağının AP Stratejisi: İslam, Göçmen ve Türkiye Karşıtlığı*, 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/avrupa-asiri-saginin-ap-stratejisi-islam-gocmen-ve-turkiye-karsitligi-411326.html> (10 Eylül 2019).

¹⁹¹ Seyfettin aslan ve Müslüm Kayacı, "İslamofobi ve Batı Dünyasındaki Yansımaları" **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 16, (Nisan 2016), s.457.

¹⁹² Hıdır, *Avrupa'da Aşırı Sağ'ın Dini İdeolojik ve Tarihi Temelleri – Kökenler*, s.19.

“Hollanda’da List Pim Fortuyn’u, Belçika’da Filip de Winter’in Vlaams Belang’ı, Avusturya’da 2008 yılında ölen Jörg Haider’in Özgürlük Partisi, Danimarka’da Cumhuriyetçi Parti, Alman Halk Birliği (DVU), Almanya’da Milli Demokratik Parti, Fransa’da Jean – Marie Le Pen’in Milliyetçi Cephe, Yunanistan’da Makis Voridis’in Helenistik Cephesi ve İtalya’da Umberto Bossi’nin Kuzey Ligi¹⁹³ ve Milli İttifak’ının da dahil olduğu göçmenlik karşıtı popülist politikalar takip eden”¹⁹⁴

partiler son on yılda genel olarak oylarını arttırmıştır.

Aşırı sağ parti liderleri genellikle kendilerini “halkın gerçek sesi” “sokaktaki adamın”¹⁹⁵ temsilcileri olarak adlandırırken merkez partileri elit olarak nitelendirmektedir. Bu bağlamda aşırı sağ parti destekçilerinin genellikle sosyo–ekonomik durumu kötü, kolay etkilenen, düşük eğitim düzeyine sahip işçi genç erkeklerden oluştuğu bilinmektedir.¹⁹⁶

Aşırı sağ partilerin yükselişi ve destekçi bulması ile hâlihazırda zor koşullarda yaşayan Müslüman göçmen nüfusunun yaşam koşulları gittikçe zorlaşmaktadır. Aşırı sağ partiler hükümette belli oranlarda almış olduğu görevler neticesinde İslam ve Müslümanlar aleyhine kararlar çıkartabilmekte, ya da en azından medyanın da desteği ile halkın ilgisini ve “korkusunu” bu alana çekmeyi başarmaktadır. Bu anlamda aşırı sağın İslamofobik, ırkçı yaklaşımı ve sosyal medyanın varlığı ile Avrupa’da Müslümanların entegrasyonundan çok izolasyonuna neden olmaktadır.¹⁹⁷

2.2. AVRUPA SİYASETİNDE İSLAM’IN DÖNÜŞÜMÜ: AVRUPA İSLAMI

Son yıllarda İslam’ın Avrupa’daki varlığı ile ilgili farklı uygulamalar ve yaklaşımlar gündeme gelmektedir. 1980’li yıllara gelene kadar Avrupa’daki

¹⁹³Kuzey Ligi olarak bilinen partinin adı, yeni lideri Matteo Salvini tarafından Güney İtalyanların dahil edilmediği düşüncesi ile “Lig” olarak değiştirilmiştir.

¹⁹⁴Sam Cherribi, “ Bir Saplantı Canlanışı: Hollanda, Avusturya ve Almanya’da İslamofobi” İbrahim Kalın, John Esposito (Ed.) **Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi** içinde (87-104), İstanbul: İnsan Yayınları, 2018, s. 93.

¹⁹⁵Selcen Öner, “ Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni Ötekiler ve Türkiye’nin AB Üyeliği”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt.13, Sayı.1, (2014), s.167.

¹⁹⁶Öner, s.167

¹⁹⁷Hıdır, s.17.

Müslümanlar çok fazla dikkate alınmadığı gibi sorun olarak da görünmüyorlardı. Bu durumun en önemli sebebi bu tarihlere kadar Müslümanların Avrupa'dan gideceği düşüncesiydi. 1980'li yıllar sonrasında Müslümanların kalıcılığı ve hızla artan nüfusları dikkatleri çekmiş ve Avrupalılar tarafından Müslümanlar gündem konusu olmaya başlamıştır. Bu durum Avrupalıların Müslüman nüfus üzerinde projeler yapmaya itmiştir. Bu projelerden biri de Avrupa İslamı (Euro-İslam)'dır.

Avrupa İslamı projesi yeni bir fikir olmamakla birlikte bir çok siyasi figür tarafından zaman zaman dile getirilmiştir. Daniel Pipes İslam'ın reform edilebileceğini savunurken, Kuran'da yazanların uzun yıllar geçerli olamayacağını, örneğin tefecilik, kölelik gibi konuların değişim gösterdiğini ve Kuran tefsiri yapan alimlerin dahi metin üzerinde görüş ayrılıkları yaşadıklarını iddia etmektedir.¹⁹⁸ Bu anlamda İslam'ı reform etme çabası Avrupa İslamı projesi kapsamında değerlendirilmektedir.

Diğer yandan İtalya eski Başbakanı Silvio Berlusconi: “Uygar Batı, İslam dünyasını ve diğerlerini medenileştirmek zorundadır”¹⁹⁹ dediği dönem 11 Eylül saldırılarının hemen sonrasıydı. Bu bağlamda Müslümanların iyiden iyiye tehlike olarak algılanması İslam'ın reformunu ve dönüşümünü gündeme getirmiştir. İslam'ın reform edilme çabalarına en somut örnek ilk kez 2005 yılında New York'ta kadınlarla birlikte kıldığı Cuma namazı ile gündeme gelen Amina Wadud'un 2017 yılında Amsterdam'da da bir Cuma namazını kıldırmasıydı.²⁰⁰ İslam dinine göre bir kadının Cuma namazını kıldırması pek alışıl gelmiş bir uygulama değildir. Uygulamanın çıktısı kadınların da dahil edildiği ve farklı yorumlanan yeni bir İslam anlayışı getirmektir.

Fransa'da camilere gelen dış ülke finansmanlarının engellemesi, Fransızca konuşan imamların kendi bünyelerinde yetişmesi ve satılan helal sertifikalı ürünlerden alınacak vergilerin düzenlenmesi için “Fransa İslamı İçin Müslüman Derneği

¹⁹⁸ *Can Islam Be Reformed? History and Human Nature Say Yes*, 2013, <http://www.danielpipes.org/13033/can-islam-be-reformed>, (02.10.2019).

¹⁹⁹ Abdullah Yıldız, “Avrupa İslamı yada İslam'ın Batıl(I)laştırılması”, *Umran Dergisi*, (Nisan 2005), s.29.

²⁰⁰ Yusuf Özkan, “Hollanda'da Cuma Namazı İlk Kez Bir Kadın Tarafından Kıldırıldı” *BBC*, 13 Mayıs 2017, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39895662> (01.09.2019).

(AMIF)²⁰¹'nin kurulması Avrupa'da Fransa özelinde İslam'ın değişim çabalarını göstermesi açısından önemli bir örnektir.

2.2.1. Avrupa İslamı Kavramı

1992 yılında Bassam Tibi tarafından ortaya atılan Avrupa İslamı kavramı son dönemlerde ötekileştirilerek çözüm bulunamayan Avrupa'daki Müslüman nüfusa alternatif bir çözüm yolu olarak sunulmaktadır. Fransa, Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde uygulanması planlanan projenin yeni bir İslam anlayışı inşa ederek Müslümanları Avrupa'ya dahil etmek amaçlanmaktadır.

Avrupa'da birden fazla Müslüman ayırımının olması tek bir Avrupa İslamı tanımı yapmayı zorlaştırmaktadır. Bu ayırım sadece Suni ya da Şii gibi mezhepsel değil aynı zamanda dindarlık seviyeleri, etnik ulusal kimlik, dilbilimsel arka plan ve laiklik ile de ilgilidir. Müslümanların bu karmaşık çerçevesi Avrupa'da tek bir İslam çeşidi olamayacağı gibi tek bir Avrupa İslamı tanımını da zorlaştırmaktadır.²⁰²

Bassam Tibi Avrupa İslamı'nı kısaca "Müslüman göçmenler ve Avrupa toplumları nezdinde kabul edilebilir, tam da bu yönüyle Avrupa'nın sekülerlik ve bireysel vatandaşlık fikriyle barışık, liberal bir İslam biçimi geliştirme çabası olduğu" şekilde tanımlamaktadır.²⁰³ Bu yönden Avrupa değerlerini barındıran ve bu sayede Avrupa'ya dahil olmanın kolaylaştığı bir ilişki durumu ortaya çıkmaktadır.

Tarık Ramazan'a göre Avrupa İslamı için "ayrılık içinde barış"tan ziyade "katılım içinde birlikte yaşama" şeklinde bir tanımlama getirilebilir. Bu çerçevede Avrupa'da yaşayan Müslümanların bazı reform çalışmalarıyla yaşadıkları ülkelere adapte edilmeleri kolaylaşmaktadır.²⁰⁴

²⁰¹Fransa'dan Sömürgeci Bakış : "Fransa İslamı" Tartışmaları, 2018,

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/fransadan-somurgeci-bakis-fransa-islami-tartismalari/1254744> (11.09.2019).

²⁰²Zekeriya Tüzen, "Integration of Muslims in Europe: The Failure Of Multiculturalism in Great Britain and Germany and the Quest For A New Paradigm", (Yayınlanmamış Doktora Tezi Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü, 2015), s.103.

²⁰³Tibi, *Müslüman Avrupa ya da Avro – İslam*, s.31

²⁰⁴Ramazan, *Avrupalı Müslüman Olmak*, s.286

Diğer bir tanıma göre Avrupa İslamı,

“Amaçları Avrupa’da yaşamakta olan ve Avrupa Birliği’ne (AB) dahil edilmesi öngörülen tüm Müslümanları İslami değerlerden soyutlayıp Batılı yaşam tarzına ve değerlerine uyumlu hale getirmek, bu çerçevede kendi değerlerine itiraz etmeyen, aksine yaşam tarzlarını ve değerlerini onaylayan bir İslam yorumu getirmektir.”²⁰⁵

2.2.2. Avrupa İslamı’nın Sosyal İnşacılık Kuramı Bağlamında Analizi

Sosyal inşacılara göre önemli hususların başında “sosyalleşme” ve “kimliklerin yakınlaşması” vardır. Avrupa’nın demokrasi, laiklik, insan hakları gibi değerlerine yakın bir İslam reformu gerçekleştirmek kimliklerin yakınlaşması kavramı ile açıklanabilir. İslam ile Avrupalı değerlerin ortak bir noktada buluşması Müslümanların Avrupa’ya uyumunu kolaylaştıracaktır.

Sosyal inşacılık, realizm ve liberalizmden farklı olarak, devletlerin tek amacının hayatta kalmak” söyleminin tersine devletlerin çıkar ve kimliklerinin belirli bir tarihsel süreçle şekillendiğini kabul etmektedir.²⁰⁶. Avrupa siyasetinde Müslümanların Avrupa vatandaşları ile bir arada yaşama durumu karar alıcılar tarafından kabul edildiğinde, dışlayıcı ve ötekileştirici olan İslamofobi politikasına alternatif olarak dönüştürücü ve entegre edici olması beklenen Avrupa İslamı politikası dikkate alınmaya başlanmıştır.

İnşacılığa göre çıkarlar ve kimlikler durağan değildir, dönüşüm ve değişime tabi tutulabilir.²⁰⁷ Avrupalılar tarafından İslam’ın değişim ve dönüşüme tabi tutularak bir Avrupa İslamı oluşturma çabaları bu perspektiften açıklanabilir. İslam’ın ve değerlerinin Avrupa değerlerine ve kimliğine uygun bir şekilde yorumlanması Avrupa çıkarlarıyla örtüşmektedir. Avrupalılar tarafından İslam ile ortak yaşama düşüncesi ancak dönüştürülmüş bir İslam anlayışıyla mümkün görünmektedir.

²⁰⁵Yıldız, s.28.

²⁰⁶Muhammed Tandoğan, “Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı Bağlamında Afrika Birliği” **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi**, Cilt.4, Sayı.3 (2015),s. 640.

²⁰⁷Zafer Akbaş ve Zeynep Arslan Düzgün, “Libya’daki Arap Baharına Yönelik Türk Dış Politikasına Konstrüktivist Bir Yaklaşım” **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt.8, Sayı.2 (Güz 2012) s.61

Sosyal İnşacılık kuramına göre etnik kimlikler sosyal düzeni belirler ve sosyal düzen ise kimlikleri inşa etmektedir.²⁰⁸ Etnik kimliklerin önemi uluslararası arenada yaşanan son olaylarla bir kez daha kendisini kanıtlamıştır. Etnik kimliklerin çatışması veya uyumu sosyal düzeni belirlemektedir. Avrupa sosyal düzeninin günümüze kadar gelmiş hali Avrupalı norm ve değerler çerçevesinde oluşmuştur. Avrupalı kimliği olduğu sosyal düzenin devamlılığı için Avrupa İslamı'nı önemli görmektedir. Avrupa'ya uyum sağlayan İslam kolaylıkla sosyal düzenin bir parçası olacak ve entegrasyonu hızlanacaktır.

2.2.3. Avrupa İslamı Kavramının İlkeleri

Avrupa İslamı Avrupa'nın dört kurucu standardına uyumlu bir politika olarak yorumlanabilir: sivil toplum, demokratik çoğulculuk, insan haklarına hoşgörü (iman etme ve iman etmeme özgürlüğü de dahil) ve laiklik ya da dinin siyasetten ayrılığı ilkesi.²⁰⁹

Almanya'daki Türkiye Araştırmalar Merkezi'nin eski direktörü Faruk Şen'e göre Avrupa İslamı'nın dört temel ilkesi vardır. Bunlar, “şeriat anlayışına karşı çıkmak, laikliği benimsemek, İslami yaşam tarzını sanayi toplumunun normlarına uyarlamak ve yaşanan ülkenin anayasasına sadık kalarak çoğulcu demokrasiyi benimsemek”²¹⁰ olarak sıralanabilir. Buna göre Avrupa İslamı bu dört ilke etrafında şekillenecektir.

Bassam Tibi Avrupa İslamı'nın başlıca özelliklerini şu şekilde sıralamıştır: “Laisite, kültürel modernlik ve İslam'ın İbrahim'e inananlara (ehl-i kitap) sınırlı olan hoşgörüsünü aşan bir hoşgörü anlayışı olacaktır. Bunlardan başka, Avrupa İslamı, kültürel ve dinsel çoğulculuğu kabul etmek suretiyle, İslam egemenliği iddiasından vazgececektir. Bu tanım içerisine oturacak Avrupa İslamı, liberal demokrasi, bireysel insan hakları ve sivil toplumun gerekleriyle uyum içinde olacaktır. Aynı zamanda da

²⁰⁸Jülide Karakoç, “Konstrüktivizmde Dış Politika ve Etnik Kimlikler”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt.28, Sayı.2, (2013), s.149.

²⁰⁹Zoja B. Ilc Duhandzija, “ Bassam Tibi's Euro – İslam”, 2017, University of Pristina , Faculty of Philosophy, https://www.researchgate.net/publication/322309676_Bassam_Tibi's_Euro-Islam, (20 Mayıs 2019)

²¹⁰ Yıldız, s.30.

gettolaşmaya yol açan cemaatçi politikayla arasına da kesin bir çizgi çekmiş olacaktır.”²¹¹

Tibi’ye göre Avrupa İslamı oluşturmak için en önemli ilke Müslümanların şeriatı terk etmeleridir. Şeriat yerine çoğulculuğun kabul edilmesi gereklidir.²¹² Tarık Ramazan ise şeriatın Avrupa’da uyandırdığı endişeyi kabul etmekle birlikte, İslam’ın temel ifadesi olduğunu ve terk edilemeyeceğini savunmaktadır.²¹³

Tarık Ramazan’ın Avrupalı Müslümanların birlikte yaşaması üzerine kurulu Avrupa İslamı kavramı farklı bir şekilde yorumlanabilir. Tarık Ramazan Avrupa İslamı’nı yorumlarken Avrupalı Müslümanların İslami kaynaklara göre Batı’da yaşamasının önünde bir engel bulunmadığını, Avrupa’da yaşayan Müslümanların ülke kurallarına uymalarını, çatışma durumunda ise Müslüman hukukçular tarafından getirilecek yeni fetva yada yorumlara göre hareket edilmesini önerir.²¹⁴ Ramazan’ın Avrupa İslamı ilkeleri İslam’ın değişim ve dönüşümünden ziyade adaptasyon, entegrasyon yerine katkıyı tercih etmek şeklinde yorumlanabilir.²¹⁵ Ramazan Avrupa İslamı’nı İslam’ı yorumlayarak ve taviz verilmeden, yaşanan ülke kurallarına uygun birlikte yaşama şekli olarak önerir. Ramazan’ın Avrupa İslamı’na yaklaşımını “Ortodoks İslamı” olarak eleştiren Tibi, ayrıca şeriat cihad gibi kavramların terkedilmeden İslam’ın Avrupalılaşmasının mümkün olmadığını, yalnızca kültürel moderniteye (demokrasi, insan hakları, sivil toplum) uyumlu olan ve çoğulculuğu kucaklayan İslam’ın Avrupa İslamı olacağını savunur.²¹⁶

Avrupa’daki Müslümanların Avrupalı kökenleri olmasa bile Hıristiyan olmadan Avrupalı olabilir. Bunun için tek ön koşul Fransız Devrimi, Rönesans ve Reformasyon sonucunda oluşan Avrupa vatandaşlık değerlerini benimsemektir. Bu değerleri benimsemek Müslüman olmalarına engel oluşturmaz. Ancak İslam’ı reform

²¹¹Tibi, *Avrupa’daki Müslüman Göçmenler: Avro-İslam ile Gettolaşma Arasında*, s. 60.

²¹²Bassam Tibi, **Political Islam, World Politics and Europe Democratic Peace and Euro – Islam versus Global Jihad**, 1. Basım, New York: Routledge, 2008, s.14.

²¹³Tariq Ramadan, **Western Muslim and The Future of Islam**, 1. Basım, New York: Oxford University Press, 2004, s.32

²¹⁴Ramadan, *Western Muslim and The Future of Islam*, s.95.

²¹⁵Tüzen, s.121.

²¹⁶Bassam Tibi, “Europeanisation, not Islamisation”, 2007, <http://www.signandsight.com/features/1258.html> (15.10.2019).

etmeden ve yeniden düşünmeden Avrupalı olunmaz.²¹⁷ İslamcılık ile Avrupa fikri arasındaki değer çatışması İslam ile Hıristiyanlık arasında çatışma ya da bir medeniyetler çatışması olarak görülmemelidir. Avrupa fikri laikliktir Hıristiyanlığa indirgenemez.²¹⁸

Kısacası Avrupa İslamı kavramının tanımlanmasında yaşanan zorluklar kavramın ilkelerinde de ortak bir kanıya varılmasını zorlaştırmıştır. Ancak genel olarak Avrupa İslamı'nın laiklik çerçevesinde, çokkültürlülüğü temel almış, Avrupa değerlerine (demokrasi, insan hakları gibi) saygılı bir Müslüman imajı inşa etmeyi hedeflediği söylenebilir.

2.2.4. Entegrasyon Projesi Olarak Avrupa İslamı

Müslümanların Avrupa'ya entegrasyonu hem Avrupa hem de Müslümanlar tarafından istenilen bir durumdur. Buna karşın entegrasyonun ne şekilde gerçekleşeceği sorusu da henüz tartışma konusu halindedir. Müslümanların entegrasyonunu sağlayacağı düşünülen projelerin başında Avrupa İslamı gelmektedir. Ancak Avrupa İslamı kavramının da net tanımının yapılamaması, Avrupa'daki Müslümanların tek bir İslam'ı temsil edemeyecek şekilde farklı etnik, dinsel özellikler taşıması ve son olarak Avrupa İslamı'nın ne şekilde uygulanması gerektiği konusundaki uzlaşmazlık entegrasyonun önünü kapatmaktadır.

Avrupa İslamı'nın bir asimilasyon projesi mi yoksa bir entegrasyon projesi mi olduğu karmaşası oldukça sorgulanmaktadır. Bassam Tibi gibi bazı Avrupa İslamı düşünürleri Müslümanların, Avrupa'ya entegre edilebilmelerinin yolunun İslam'ın sivri ve Avrupa ile uyuşmayan yönlerin düzeltilerek Avrupa'ya uyumlu hale gelmesi olduğunu savunmaktadır. Diğer bir ifade ile Müslümanların entegrasyonu asimile edilmelerinden geçmektedir. İslam'ın var olan bazı değerlerinin değişme uğramasının kesinlikle gerekliliğine inanan Tibi değişim olmadan entegrasyonun olmayacağını savunmaktadır. Değişim ve dönüşüme tabi Avrupa İslamı demek Avrupalı Müslümanlar tarafından dini değerlerinin asimile edilmesi anlamına gelmektedir. Bu yaklaşıma göre entegrasyon asimilasyona neden olmaktadır.

²¹⁷Tibi, *Europeanisation, not Islamisation*.

²¹⁸Tibi, *Political Islam, World Politics and Europe Democratic Peace and Euro – Islam versus Global Jihad*.

İslami değerlerin değiştirilmeden kabul edilerek Avrupa'ya dahil edilmesini savunan Tarık Ramazan'a göre ise İslam dininin statik ve değiştirilemez olması ve Müslümanlar için dinin kültürden önce gelmesinin sonucu olarak farklı bir Avrupa İslamı modeli ortaya çıkmaktadır.²¹⁹ Diğer yandan İslam'ın değerlerine müdahale edilmeksizin ortak bir noktada buluşmanın imkânsızlığı da bir gerçektir. İslam ve Avrupalı değerlerin büyük ölçüde çatıştığı göz önünde bulundurulursa, Avrupa İslamı'nın Müslümanların taviz vermeden ama aynı zamanda Avrupalıların istediği ölçüde değiştirilerek Avrupa'ya uyum sağlaması ve entegre olması oldukça zor görünmektedir.

2.2.5. Avrupa İslamı Projesine Getirilen Eleştiriler

Bassam Tibi'ye göre “Müslümanların kimliği, her şeye rağmen aynı inancı paylaşan fakat kültürel bakımdan farklı insanların kimliğidir. Eğer bu sebeple, Afrikalı Müslümanlar için bir Afro – İslam'dan yada Hintli Müslümanlar için bir Hint İslamı'ndan söz etmek mümkünse, Batı Avrupa'ya göç eden Müslümanlar bağlamında, bir Avro-İslam'dan söz etmek niçin mümkün olmasın?”²²⁰ Ancak Enes Karic'e göre Avrupa İslamı önündeki en büyük engellerden biri Avrupa İslamı'nı bir bütün olarak temsil eden topluluğun bulunmamasıdır. Bu yüzden de Avrupa'daki Müslümanlar “kıtasal” olarak temsil edilememektedir.²²¹

Avrupa tarafından Müslümanlara en çok getirilen eleştirilerden biri Müslümanların kendilerini tanımlamada yaşadıkları ülkeyi değil dinlerini merkeze almalarıdır.²²² Bu durumun oluşmasında her iki tarafında etkisi olduğu söylenebilir. Yaşadıkları ülkeye yeterli ölçüde entegre olamayan Müslümanlar kendilerini diğerlerinden farklı hissederken, sürekli eleştirilen ve kabul edilmeyen taraflarına yani dinlerine tutunma ve daha çok sahip çıkma refleksi geliştirmektedirler.

Avrupa İslamı projesinin temel ilkelerinden biri olan çoğulculuğun kabulü İslami uygulamalar açısından sorun teşkil etmektedir. İslam hakimiyetinin

²¹⁹Ramadan, *Western Muslim and The Future of Islam*, s.95.

²²⁰Tibi, *Müslüman Avrupa ya da Avro – İslam*, s.59.

²²¹Enes Karic, “ Is Euro- Islam a Myth, Challenge or a Real Opportunity for Muslim and Europe?” **Journal of Muslim Minority Affairs**, Vol.22, No.2, (2002), s.442

²²²Mustafa Yağbasan ve Ümrân Örsöğlü, “Kültürlerarası İletişim Bağlamında Avrupa'da Göçmen ve İslam Algısı: Fransa Üzerinde Amprik Bir Çalışma” **Global Media Journal Tr Edition** Cilt.8 Sayı.15, (Güz 2017), s.410.

çokkültürlülükle, dinsel ve kültürel çoğulculuk ile çeliştiği söylenebilir. Öncelikle laiklik, kültürel modernlik ve hoşgörü gibi ilkeler İslami toleransın ötesinde İbrahimi inanışlar tarafından sınırlandırılmıştır.²²³ Diğer yandan bir anlamda Avrupa İslamı demek İslam'ın değiştirilip dönüştürülmesi demektir. Bu açıdan İslami taraflarca Kuran ve İslam dininin değişmezliği ve zamanın tümüne hitap etmesi anlayışının tamamen terk edilmesi gerekmektedir. Bu durumda Müslümanlar tarafından tercih edilemez görünmektedir. Demokrasi ve laiklik Avrupa İslamı'nın en önemli prensipleri arasındadır. Demokrasi ve laikliğin kabulü şeriatın tamamen terk edilmesi gerektiğinin bir kanıtıdır. Daha önce de belirtildiği üzere şeriat İslam dininin temel ilkelerini temsil ettiğinden İslam alimleri tarafından terk edilmesi söz konusu olmamaktadır. Dini kural ve hükümlerin siyasi sitemdeki karşılığı olan şeriat Allah tarafından konulan kurallar olduğundan değişime ve dönüşüme tabi tutulamamaktadır. Ayrıca demokrasi gibi halkın yönetimi ve iradesini üstün tutan bir anlayış karşısında şeriatta Allah'ın otoritesinin sorgulanamazlığı başlıca uyuşmazlık noktalarıdır. Bu bağlamda şeriatın demokrasi ve laiklik için sorun teşkil eden yanlarının varlığı Avrupa İslamı oluşturmada şeriatın terk edilmesi gereğini doğurmaktadır.

Avrupa İslamı projesinin Avrupa değerleri ile uyuşmasından ziyade özellikle Müslüman göçmenler tarafından karşı çıkılmasının farklı nedenleri vardır. Avrupa İslamı sadece kültürel ya da dini özelliklerin değişimini ve adaptasyonunu içermemekte aynı zamanda göçmen nüfusun üzerindeki kontrollerin devlet tarafından yapılmasını da ön görmektedir. Bu bağlamda cami kontrollerinin yapılması, imam ve cami görevlilerinin devlet tarafından yetiştirilip atanması ve derneklere yapılacak finans desteğinin de derneklerce değil devletçe kontrol edilmesi istenmektedir. Bu değişimler Müslümanların yaşadıkları Avrupa ülkelerinde denetlenmesini ve diğer manada kısıtlanmalarını desteklerken diğer yandan ise Avrupa kültürünün temelini oluşturan din ve politika ayrımını zedelemektedir.

Avrupa İslamı kimi taraflarca bir asimilasyon projesi olarak görülmektedir. Müslüman taraflarca asimilasyon, Avrupa tarafından entegrasyon projesi olarak sunulan bu fikrin temelindeki amaç aynıdır. Müslümanlardan dönüştürülerek "İslam'sız

²²³Duhandzija, s.4.

Müslüman” olmaları teklif edilir çünkü yaşam şekli inanç biçimi olarak “fazla Müslüman” olmak Avrupa değerleri ile uyuşmamak anlamına gelmektedir.²²⁴ Aşırı sağ parti lideri Geert Wilders’ın verdiği bir röportajda “Benim derdim Müslümanlarla değil İslam’la”²²⁵ derken aslında bu amacı işaret etmekteydi. Bu çerçevede göçmen Müslüman nüfusun Avrupa ülkelerinden gönderilemeyeceğine karşılık İslam’ın Müslüman nüfustan uzaklaştırılması ile Avrupa nezdinde sorun çözülecektir.

Avrupa İslamı Fransa’da oldukça yoğun şekilde tartışılan ve 2018 sonlarına doğru Fransa İslamı Yasası oluşturulmaya çalışılmaktadır. Fransız Eski Cumhurbaşkanı Sarkozy’nin her fırsatta Fransız değerleriyle benzeşen bir “Fransa’da İslam” yerine “Fransız İslamı”nı geliştirmek istediğini ifade etmiştir.²²⁶ Bu şekilde mevcut sorunları çözümlenin yerine sorun olarak gördükleri Müslüman kesimi değiştirme yolunu seçtiği yönünde eleştirilere maruz kalmaktadır.

Avrupa İslamı kavramının tanımlanmasında bazı girişimler olmakla birlikte bu projenin hem Avrupalıları hem de Müslümanları tatmin edecek ve beklentilerini karşılayacak şekilde yarar sağlayamaması söz konusudur. Genel olarak Avrupalılar Avrupalı değerlerine ve kimliklerine saygı ve uyum beklerken, Müslümanlar İslami kimlik sorunu, kültürel kimlik, sosyo – ekonomik ve politik konularda eşitlik beklentisi içerisindedir.²²⁷

²²⁴Ramazan, *Avrupalı Müslüman Olmak* s.235

²²⁵Wilders: *Derdim Müslümanlarla Değil İslam’la*, 2010, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/wilders-derdim-muslumanlarla-degil-islamla-16266998> (12 Temmuz 2019).

²²⁶Yağbasan ve Örsöğlü, s.420.

²²⁷Tüzen, s.107.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVUSTURYA'DA İSLAM ALGISI

Avusturya gerek tarihi kökleri gerekse günümüzdeki aktif İslam politikaları ile Avrupa Birliği ülkeleri arasında dikkat çeken bir ülkedir. Osmanlı İmparatorluğu ile olan ilişkileri ve özellikle Bosna Hersek işgalinden sonra Müslüman nüfusla birebir kurulan temaslar sonrasında yerini işçi göçmen nüfus ile olan ilişkilere bırakmış ve bu ilişkiler ağı çıkarılan yasalar, verilen haklar ve değişen İslam algısı ile günümüze kadar devam etmiştir. 1980'ler ile birlikte Avusturya'da artan aşırı sağ eğilimi ülkedeki İslam algısını değiştirmeye başlamış, 11 Eylül sonrasında Avrupa'da yaşanan terör eylemleri, Ortadoğu'da yaşananlar sonrasında artan Müslüman göçmenler ve bu bağlamda Müslümanların Avusturya'ya entegrasyonu en çok tartışılan konular arasında yer almıştır. Çalışmanın bu bölümünde Avusturya'da İslamofobinin yansımaları, aşırı sağ partilerin Müslüman nüfus üzerindeki etkisi ve 2015 Yasası ile birlikte değişen İslam algısı analiz edilecektir.

3.1. Avusturya'ya Genel Bir Bakış

Avusturya Cumhuriyeti Federal bir devlettir ve dokuz eyaletten oluşmaktadır.²²⁸ Resmi dili Almancadır. Başkenti Viyana'dır ve hemen hemen beş Avusturyalıdan biri Viyana'da yaşamaktadır. Avusturya 1955 yılından itibaren Birleşmiş Milletler (BM), 1956 yılından beri Avrupa Konseyi üyesi olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine taraftır. Ayrıca Avusturya 1995 yılından itibaren Avrupa Birliği (AB) üyesidir.²²⁹ Eylül 2019 erken seçimlerinde göre Avusturya Halk Partisi (*Österreichische Volkspartei* ÖVP) %38 oranında oy alarak Sebastian Kurz liderliğinde yeni hükümeti kurma yetkisi almıştır. Avusturya Sosyal Demokrat Partisi (*Sozialdemokratische Arbeiterpartei Österreichs* SPÖ) %21,5, aşırı sağcı Özgürlük

²²⁸Bunlar; Viyana Burgenland (Başkent: Eisenstadt), Kärnten (Başkent: Klagenfurt), Niederösterreich (Başkent: St.Pölten), Oberösterreich (Başkent:Linz), Salzburg (Başkent: Salzburg), Steiermark (Başkent: Graz), Tirol (Başkent:Innsbruck), Vorarlberg (Başkent: Bregenz).

²²⁹Avusturya'ya Hoşgeldiniz,

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Avusturya_ya_hos_geldiniz.pdf (01.10.2019).

Partisi'nin (*Freiheitliche Partei Österreichs* FPÖ) %17, Yeşiller Partisi (*Die Grünen - Die grüne Alternative*) %12,4 ve liberal *Neos*'un da %7,4 oy aldığı açıklanmıştır.²³⁰

Avusturya'nın nüfusu 2019 yılının başında 8.9 milyondur. Nüfus bir önceki yıla göre 0,4 oranında artmıştır.²³¹ İlk üç sırada Alman, Sırp ve Türklerin oluşturduğu yabancı nüfus (Avusturya'da ikamet eden ancak Avusturya vatandaşlığına sahip olmayan) %16,2 oranı ile Ocak 2019 itibarıyla 1.4 milyonu aşmıştır. 2018 yılında 146.859 kişi Avusturya'ya göç etmiştir. 2018'de Avusturya'ya 3300'ü Suriye'den olmak üzere toplam 13750 iltica başvurusu yapılmıştır.²³² Avusturyalıların yaklaşık %66'sı Katolik, %6'sı Müslüman, %4'e yakını Protestan ve %10'a yakını hiçbir dine mensup değildir.²³³

Tablo 2: 1971- 2016 Yılları Arasında Avusturya'daki Müslümanların Nüfus İçinde Payı

*Kaynak: Statista 2019.

²³⁰ Avusturya'da Seçim: Sebastian Kurz Liderliğindeki Halk Partisi Birinci, 2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49869960>, (21 Ekim 2019).

²³¹ *Bevölkerung von Österreich von 2009 bis 2019 (in Millionen Einwohner)*, (2019),

<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/19292/umfrage/gesamtbevoelkerung-in-oesterreich/> (01 Ekim 2019).

²³² *Anzahl der Ausländer in Österreich nach den zehn wichtigsten Staatsangehörigkeiten am 1. Januar 2019*, (2019), <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/293019/umfrage/auslaender-in-oesterreich-nach-staatsangehoerigkeit/>, (1 Ekim 2019).

²³³ *Avusturya'ya Hoşgeldiniz*,

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Avusturya_ya_hos_geldiniz.pdf (1 Ekim 2019).

[\(https://de.statista.com/statistik/daten/studie/807559/umfrage/bevoelkerungsanteil-der-muslimen-in-oesterreich/\)](https://de.statista.com/statistik/daten/studie/807559/umfrage/bevoelkerungsanteil-der-muslimen-in-oesterreich/) .

Avusturya Avrupa ülkeleri arasında 1912 yılı gibi erken bir dönemde İslam'ı resmi din olarak tanıyan bir ülkedir.²³⁴ Özellikle Bosna Hersek'in alınmasından sonra artan Müslüman nüfusun ihtiyaçlarını ve meşrutiyetlerini kazanmak açısından 1912 İslam Yasası çıkarılmıştır. Bu noktada resmi bir din olarak İslam'ın kabulü Avusturya'daki Müslümanlar açısından bir çok olumlu sonucu da beraberinde getirmiştir. Diğer din mensuplarının sahip olduğu haklara sahip olan Müslümanlar uzun bir dönem Avusturya Hükümeti ile normal seyirde devam eden ilişkiler yaşamıştır. 1912 İslam Yasası'nın vermiş olduğu sisteme dahil edici haklar ve eşitlikler neticesinde Avusturya'daki Müslümanlar yaşadıkları ülkeye entegre olmaları kolaylaşmış, bu anlamda da her iki taraf açısından büyük sıkıntılar yaşanmamıştır.

Avusturya da diğer Avrupa ülkeleri gibi 1960'lı yıllar ile birlikte sanayileşme hareketlerine dahil olmak amacıyla diğer ülkelerden “misafir işçi” talebinde bulunmuştur. Daha çok Türkiye ve Yugoslavya gibi Müslüman nüfusu olan ülkelere gelen bu misafir işçileri 1970'li yılların başına kadar geçici olarak değerlendiren Avusturya, Müslüman nüfus hakkında gerekli düzenlemelerde bulunma gereği hissetmemiştir.²³⁵ Daha sonraları geçici olarak değerlendirilen Müslüman işçilerin buldukları ülkede yaşama isteği, aile birleşmeleri ve artan nüfusla birlikte bu nüfusa dair bakış açısı değişmeye başlamıştır. Özellikle 1990'lar sonrası artan aşırı sağ etkisi, değişen göçmen politikaları ve İslamofobinin Avrupa genelinde yaygınlaşmasıyla İslam ile Avusturya arasındaki ilişkileri farklı bir noktaya taşımaya başlamıştır. Bu tarihlerden itibaren değişen vatandaşlık, oturma yasaları ve özellikle 2015'te değişen İslam Yasası ile birlikte aşırı sağında etkisiyle iki toplum arasındaki ilişkiler negatif yönde bir değişim ve dönüşüme başlamıştır.

²³⁴ *Bir Sosyal Mühendislik Projesi Olarak Avusturya İslamı*, 2018, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/bir-sosyal-muhendislik-projesi-olarak-avusturya-islami/1282102>, (14 Temmuz 2019).

²³⁵ Bekaroglu, s.19.

3.1.1. Avusturya’da Din

Avusturya tarihi açısından çoğunluk olarak Katolik bir ülkedir. 1855 Vatikan ile yapılan *Concordat*²³⁶ anlaşmasının etkileri halen devam etmektedir. Bu süreçten itibaren kilisenin hakimiyet çabaları, Katolik ve Protestanlık arasında yaşanan krizler, otuz yıl savaşları, Nazi etkisi, Bosna Hersek ile artan Müslüman nüfus ile Avusturya’daki din konusu derin değişimler geçirmiştir.²³⁷ “Dinlerin ve din topluluklarının resmen tanınmalarına ilişkin hukuki temeli, inanç ve vicdan özgürlüğünü de tanıyan 1867 Anayasası ile 1874 Din Topluluklarının Resmen Tanınması Hakkında Kanun oluşturmaktadır.”²³⁸ 2017 verilerine göre Avusturya’da %80,9 Hıristiyan, %12 inançsız ve %4,2 oranı ile Müslüman nüfus bulunmaktadır.²³⁹

Avusturya’da dini haklar ve özgürlükler Anayasa ile korunma altına alınmıştır. Temel olarak hoşgörü esasına dayalı bir özgürlük anlayışını temel alan dini ilişkiler St. Germain Anlaşması ile özellikle azınlıklar ve inançları konusunda yasalaşma görülmektedir. Bunun dışında Avusturya’nın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne taraf olması ile de dini özgürlükler ve haklar korunmaktadır.²⁴⁰

Avusturya’nın Birleşik Krallık, Finlandiya, Danimarka ve Norveç gibi devlet kiliselerine sahip ülkelere olmamasının yanında Fransa gibi kesin çizgiler ile ayrılmış bir laiklik anlayışına da sahip değildir. Avusturya din devlet ayrımının temel parametreleri “mesafeli ve katılımcı” bir tarafsızlık anlayışına dayanır.²⁴¹ Yasal metinlerle belirtilmiş bir laiklik anlayışına sahip olmakla beraber, din – devlet ilişkisi genel anlamda laik bir çerçeveden işlenmektedir. Devletin dini cemaatlere hükmetmeden onlara dini öğretilerini uygulamak için gerekli imkan ve ortamı sağlama görevi bulunurken hiçbir din ile özdeşleşemez ve laiklik çerçevesini aşamaz.²⁴²

²³⁶ Kilise ile devlet arasında yapılan anlaşmaların tümünü ifade etmektedir. Türkçe karşılığı anlaşma/mukavele’dir.

²³⁷ Bekaroğlu, s.47.

²³⁸ 2015 İslam Yasası Özet ,

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Zusammenfassung.pdf, (6 Haziran 2019).

²³⁹ Avusturya, 2017, <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/avusturya/901462>, (6 Temmuz 2019).

²⁴⁰ Bazı Avrupa Devletlerinde Din ve Devlet İlişkileri, 2011,

https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/bazi_avrupa_devletlerinde_din_ve_devlet_iliskileri.pdf (27 Temmuz 2019) s.13

²⁴¹ Bekaroğlu, s. 48.

²⁴² Richard Potz, “Avusturya”, Ali Köse ve Talip Küçükkan(der.), **Avrupa Birliği Ülkelerinde Din – Devlet İlişkisi** içinde (81- 97), İstanbul:İsam Yayınları, 2008, s.82.

3.1.1.1. Avusturya’da Dini İnanç Toplulukları ve Dini Cemaatler

Avusturya’da devletin resmi kilisesi yoktur, dini cemaatlerin daha çok tanınma yoluyla bir kabul sistemi oluşturulmuştur.²⁴³ Cemaatlerin resmi olarak tanınması iki şekilde olmaktadır. Bunlardan birincisi resmi olarak tanınmış dini cemaat ikincisi ise resmi olarak tanınmış inanç topluluklarıdır. Her ikisinin de kabulünde farklı kriterler aranmaktadır.

1998 Dini İnanç Topluluklarının Statüsü Kanununa göre Avusturya’da dini inanç topluluğu olarak kabul edilmesi için grubun 10 yıllık kayıt şartı ve yaklaşık olarak nüfusun %0,2’sine denk gelecek şekilde 16000 kişilik bir üyelik gerekmektedir. Bu anlamda Avusturya’da dini topluluk statüsünde Katolikler, Protestanlar, Müslümanlar, Yahudiler, Yehova Şahitleri bulunmaktadır.²⁴⁴

Resmi kayıtlı dini cemaat oluşturma şartları ise Avusturya’da kalıcı oturma sahip olduğunu beyan eden en az 300 kişilik²⁴⁵ bir grup kendi dini amaçlarını, hedeflerini, mali hükümleri içeren bir tanıtım belgesi ile hükümete başvurması gerekir.²⁴⁶

Tanınmış kiliseler ve dini cemaatler şunlardır:²⁴⁷

- “- Katolik Kilise (Latin, Rum ve Ermeni ritüelleri ile birlikte)
- Protestan Kilisesi A. u. H.B. (*Augsburg ve Helvetik Mezhebi*)
- Avusturya Rum Oryantal (= Ortodoks) Kilisesi (Rum Oryantal, Sırp, Rum Oryantal, Macar Rum Oryantal, Rus Ortodoks, Bulgar Ortodoks)
- Rus Ortodoks Kilisesi (Moskova Patrikliği)
- Yahudi Din Cemaati

²⁴³Potz, s.82.

²⁴⁴*Bazı Avrupa Devletlerinde Din ve Devlet İlişkileri*, 2011,

https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/bazi_avrupa_devletlerinde_din_ve_devlet_iliskileri.pdf, (27 Temmuz 2019) s. 14.

²⁴⁵Hüseyin Şimşek, *Türkiye’den Avusturya’ya Göçün 50 Yılı*, 1. Basım, İstanbul: Belge Yayınları, 2014, s.91.

²⁴⁶*Bazı Avrupa Devletlerinde Din ve Devlet İlişkileri*, 2011,

https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/bazi_avrupa_devletlerinde_din_ve_devlet_iliskileri.pdf, (27 Temmuz 2019) s. 14.

²⁴⁷Bekaroglu, s.54.

- Avusturya Müslüman Din Topluluğu (IGGiÖ)
- Avusturya Oryantal Ortodoks Kiliseler (Ermeni Apostolik, Süryani Ortodoks, Kiptik Ortodoks)
- Avusturya Eski Katolik Kilisesi
- Avusturya Protestan Metodist Kilisesi
- Avusturya İsa Mesih'in Son Zaman Azizler Kilisesi (Mormonlar)
- Avusturya Ermeni Apostolik Kilisesi
- Avusturya Yeni Apostolik Kilisesi
- Avusturya Budist Din Cemaati
- Avusturya Süryani Ortodoks Kilisesi
- Avusturya Yehova Şahitleri
- Avusturya İslam Alevi Cemaati
- Avusturya Serbest Kiliseleri”

3.1.2. Avusturya’da İslam

Avusturya ile Müslümanların karşılaşması 10. Yüzyılda ticari ilişkiler kurmak amacıyla oluşmaya başlamış ve aynı zamanda seyahat amaçlı geziler sonucunda da bu bölgeye Müslümanların ziyareti olmuştur. Daha sonrasında Avusturya’nın Haçlı Seferlerine katılması ile birebir siyasi ve askeri anlamda ilişkiler oluşmaya başlamıştır. Habsburglar²⁴⁸ ile Osmanlılar arasında yaşanan Moğaç Savaşı sonrası Habsburglıların Macar topraklarında taç iddiası, 1683 Viyana Bozgunu, Bosna–Hersek’in Habsburglar tarafından alınmak istenmesi²⁴⁹ gibi ilişkiler neticesinde Müslümanların Avusturya ile ilişkileri temellenmiştir. Tüm bu sürecin devamında ve en yoğun ilişkilerin yaşandığı dönem Osmanlı İmparatorluğu’nun Viyana’yı kuşatmak için iki kez Avusturya topraklarına gelmesi ile olmuştur.²⁵⁰ Viyana Kuşatmaları özellikle Avusturyalıların bilincinde bir Müslüman ve Türk önyargısını oluşturan hadiselerdir. Günümüzde dahi

²⁴⁸Habsburglar, Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar Avusturya’yı hâkimiyetinde tutan Avrupa’nın en eski ve köklü hanedanlıklarındandır.

²⁴⁹Mustafa Yıldız, “Yeni İslam Yasası ve Toplumsal Katılımcılık Perspektifinden Avusturya İslam Toplumu”, **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt.7, Sayı.13, (Bahar 2017), s. 262.

²⁵⁰Tarkan, Tek, “Avusturya’da İslamofobi”, Sinan Ertuğrul (der.), **Avusturya’da Din Devlet İlişkileri ve İslamofobia** içinde (49 – 71), İstanbul: Pınar Yayınları, 2014, s. 51.

birçok sembolik olay çerçevesinde Viyana Kuşatmaları ve Osmanlılara atıfta bulunulmakta ve bir anlamda var olan İslamofobik hislerin temelini oluşturmaktadır.

1878’de idaresi Habsburg Hanedanlığı’na verilen ve Osmanlı toprağı olarak kalmaya devam eden Bosna–Hersek’in durumu Avusturya’daki Müslümanların tarihi açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü günümüze kadar gelecek olan süreçte Avusturya’nın İslam ile olan ilişkilerini düzenlemede ülkedeki Bosna–Hersekli Müslümanların nüfusu dikkate alınmıştır. 1879’da imzalanan anlaşma gereğince Bosna–Hersek’teki tüm dini cemaatlerin özgürlükleri güvence altına alınacak, Müslüman nüfusun ulema ile olan bağlantısı kesilmeyecek, Müslümanların canları ve malları güvence altına alınacaktır.²⁵¹ Daha sonra Osmanlı’da II. Meşrutiyet ilan edilmesi ile siyasi olarak Osmanlı’ya bağlı olan Bosna–Hersek’in seçimlere katılmasıyla bağlarının kuvvetleneceğı korkusu 1908’de Avusturya’nın Bosna–Hersek’i ilhak kararı ile sonuçlanmıştır. Bu tek taraflı karar ile Avrupa’daki Müslüman bir halk ilk kez Müslüman olmayan bir idarenin yönetimine geçmiştir.²⁵² Avusturya’nın Bosna Hersek hakimiyeti birlikte yaşamının bir sonucu olarak Müslümanlar adına bir takım düzenlemeler yapma ihtiyacı hissedilmiştir. Bu anlamda 1912 yılında kabul edilen ve Avusturya ile Müslümanlar arasındaki ilişkilerde dönüm noktası olan İslam Yasası önem arz etmektedir.

21 Aralık 1867 Kanununun “Yasalarla tanınan her kilise ve din toplumu, ortak ibadet uygulamalarına katılma hakkına sahiptir, iç işlerini bağımsız olarak düzenler ve yönetir, ibadet, eğitim ve yardım amaçlı kurumları, vakıfları ve fonlarını korur ve bunlardan yararlanır”²⁵³ vermiş olduğu yetki ile 1912 Yasasının çıkmasının ve Hanefi mezhepli Müslüman topluluğun kurulmasının önü açılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrası 1919’da kurulan Avusturya Cumhuriyeti’nin savaş sonunda Müslüman nüfuslu Bosna Hersek’i kaybetmesi Müslümanlar için çıkarılan yasa ve kararların önemini azaltmıştır. 1938 yılında Adolf Hitler’in Avusturya’yı ilhak etmesi ile ülkedeki din kanunları dahil bütün kanun ve tanınan hakların hükümsüzleşmiştir. Ayrıca Katolik

²⁵¹Zafer Çakmak, “Avusturya - Macaristan İmparatorluğunun Bosna - Hersek’i İşgali ve Sonrasında Osmanlı Devleti İle Yaptığı Anlaşma” **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**, Sayı.4, (2003), s.18.

²⁵²Çakmak, s.19.

²⁵³“*Staatsgrundgesetz vom 21. Dezember 1867 über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger für die im Reichsrat vertretenen Königreiche und Länder*”, <http://www.verfassungen.at/at-18/stgg67-2.htm> (15 Ekim 2019).

Kilise ile yapılan tüm anlaşmalar iptal edilmiş ve kilisenin tüm ayrıcalıkları elinden alınmıştır.²⁵⁴ Nazi hükümetinin baskısı ile 1939 yılında İslam Kültür Birliği Derneği kapatılmıştır.²⁵⁵

Nazi rejimlerin mağlubiyete uğraması sonucu Avusturya’da II. Cumhuriyet kurulmuş ve dini azınlıklar etnik gruplar ile ilgili haklar yeniden gündeme gelmiştir. II. Cumhuriyet ilanı sonrasında İslam’ın Avusturya’da meşru bir zemine oturtulma çabaları söz konusudur. Bu anlamda 1912 Yasasının tekrar yürürlüğe girmesi ve bu doğrultuda Müslüman halkları temsil eden bir cemaatin kurulması gibi adımların atılması söz konusudur. Nitekim 1963 sonrası Müslüman işçi göçmenlerin Avusturya’ya gelmesi ile birlikte artan Müslüman nüfus cemaat oluşturma şartlarını oluşturmuş ve 1979 yılında Avusturya İslam Cemaatleri Birliği’ni kurmuştur.²⁵⁶ 1988 yılında İslam Kanunu’nun sadece “Hanefi mezhebinden olanlar” olarak belirtilen ibaresi tüm Müslümanları temsil etmediği ve İslam’ın çerçevesini daralttığı gerekçesi ile değiştirilmiştir.²⁵⁷

3.1.2.1. 1912 İslam Kanunu

Müslümanların monarşi ile bütünleşmelerini sağlamak için 1912 yılında İslam resmi dini bir topluluk olarak tanındı. Bu kanun ile birlikte Müslümanlar iç işlerinde bağımsız olarak dini temel ve yönetimlerinin kurulmasına izin verilmiş oldu. İlk zamanlarda sadece Hanefi mezhebine bağlılık etrafında toplanılmıştır.²⁵⁸

1912 Yasası 8 temel maddeden oluşan iki sayfalık bir yasadır. İslam’ın resmi olarak kabulünün yanı sıra Müslümanların hayatları ile ilgili uygulamaları çok yüzeysel ve temel haklar derecesinde işlemiştir. Bunun yanı sıra İslam’ın günlük işleyişinin detaylı ele almaması ve değişen konjonktürdeki ihtiyaçlara çözüm üretmemesi göz önüne alınsa dahi çıkarılan dönem ve koşullar neticesinde Avrupa’da örnek teşkil etmektedir.

²⁵⁴Sinan Ertuğrul, “Avusturya’da Din ve Devlet İlişkileri”, Sinan Ertuğrul (der.), **Avusturya’da Din Devlet İlişkileri ve İslamofobia** içinde (11 – 49), İstanbul: Pınar Yayınları, 2014, s.36.

²⁵⁵Yıldız, s.266.

²⁵⁶Ertuğrul, s.39.

²⁵⁷Ertuğrul, s.39.

²⁵⁸*Avusturya’da İslam*, <https://religion.orf.at/lexikon/stories/2553241/>, (16 Temmuz 2019).

1912 İslam Kanunu ile birlikte din eğitimi ve din dersleri gibi ortak uygulamanın önü açılmıştır. Mezhebe bağlı okul ya da kurumların açılması kolaylaşmıştır. İç işlerini devletten bağımsız olarak yürütmesi ve en önemlisi diğer tanınmış dini gruplar ile eşit muamele hakkı tanınmıştır.²⁵⁹

1912 İslam Yasası'nın yürürlükte kalması belli dönemlerde kesintiye uğramıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında ikili imparatorluğun dağılması ve özellikle Bosna Hersek'in kaybedilmesi ile yasanın asıl kitlesi ortadan kalkmıştır. Daha sonra İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazilerin tarafsızlık politikası çerçevesinde verilen tüm haklar askıya alınmıştır. Nihayetinde İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1960'lı yıllara kadar düşük Müslüman nüfusa karşılık daha sonrasında gelecek olan misafir işçiler ile Avusturya'daki Müslüman nüfus yeniden artışa geçmiştir.²⁶⁰

3.1.2.2. Avusturya'da Müslümanların Temsili: Avusturya İslam Cemiyetleri Birliği (*Die Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich İGGiÖ*)

1979 yılında kurulan birlik resmi sitesinde kurumu şu şekilde tanımlamaktadır: “Avusturya'da yaşayan Müslümanları kökenleri, sosyal statüleri, cinsiyetleri ya da mezhepleri ne olursa olsun eşit düzeyde temsil edebilmektir.”²⁶¹ İşleyişinde ve temsiliyet konusunda bazı sorunlar yaşansa da İslam'ın tanınmasını Avrupa'da yasal zemine oturtması ve Avusturya'daki Müslüman halkı temsil etme hakkı ile birlik yenilikçi ve eşitlikçi bir adım olarak sayılmaktadır.

İGGiÖ'nün görevleri arasında

“İslam'ın tanınmasını sağlama, İslam din derslerini organize etme, öğretmen atamalarını yapma, öğretmenlerin eğitilmesini sağlama, imamların Avusturya'ya gelişini sağlama ve onlara eğitim verme, cenaze işlerini organize etme, Müslümanların eğitimini sağlama, özel dini okul açma ve bu işleri organize etme”²⁶² sayılabilir.

²⁵⁹Avusturya'da İslam Tarihsel Bir Taslak, <https://muslimische-milieu-in-oesterreich.univie.ac.at/wwwgooglede0/>, (24 Temmuz 2019)

²⁶⁰Şimşek, s.108

²⁶¹Kurulum Modeli, <http://www.derislam.at/iggo/?c=content&cssid=Leitbild&navid=278&par=100> (12Temmuz 2019).

²⁶²Tek, s.65.

Avusturya'daki Müslüman nüfusun farklı ülke ve etnik gruplardan gelmiş olmasından dolayı temsil edilme noktasında da bazı görüş ayrılıkları mevcuttur. Bu sebeple İGGiÖ'nün işleyişi ve tüzüğü ile ilgili itirazlar zaman zaman yapılmıştır. Bu anlamda 2007 yılından sonra topluluk tüzüğüne yenilikler getirilmeye başlanmıştır. Şeffaflık içeren ve tüm Müslüman grupları daha demokratik şekilde temsile zemin sunan bir seçim süreci geliştirmiştir.²⁶³

2009 yılında Alevi topluluğunun ayrı bir cemaat olarak ayrılma talebi hükümet tarafından reddedilmiş olsa da 2010 yılında Anayasa Mahkemesi bu kararı aykırı bularak Alevi topluluğunun da ayrı bir cemaat olmasının önünü açmıştır.²⁶⁴ Nihayetinde 1 Mart 2013 tarihinde ALEVI adında İGGiÖ'den ayrı bir topluluk olarak tanınmıştır.²⁶⁵

2015 yılında çıkarılan İslam Yasası İslam'ın Avusturya'daki temsil gücü olan İGGiÖ'nünde yapısında ve işleyişinde bir çok değişiklik getirmiştir. Öncelikle tüzel kişilik kazanma ve feshedilmesinin, tüzüklerinin ve işleyişinin Federal Başbakan'ın denetimi altında olması diğer dini topluluklara uygulanmayan bir karardır. Yani yasa ayrıca, finansman yasağının getirilmesi, derneklerin sadece İGGiÖ'nün tanınması ile dini öğreti gerçekleştirebilmesi ve dini görevlilerin hükümetçe kontrolü gibi tartışmaya neden olacak birçok yenilik getirmiştir. Bu anlamda 1912 yılından itibaren oluşan İslam ve Avusturya'daki ilişkiler farklı bir zemine kaymış ve 2015 yılından itibaren Avusturya'daki İslam algısı negatif bir yöne kaymaya başlamıştır.

3.1.3. Avusturya'da İslam'ın Ötekileştirilmesi: İslamofobi

Avusturya'da İslam algısı özellikle geçici olarak düşünülen Müslüman işçi nüfusunun ülkeye yerleşmesi, nüfuslarının ve dolayısıyla görünürlüklerinin artması sonucunda aşırı sağında etkisiyle göçmen karşıtı ya da Müslüman karşıtı bir eksen de değişmeye ve şekillenmeye başlamıştır. Kalıcı oldukları kabul edilen göçmenlerin Avrupa için problem oluşturmasının temelinde taşıdıkları kültür özellikleri ve

²⁶³Mustafa Yıldız, s.268.

²⁶⁴Bazı Avrupa Devletlerinde Din ve Devlet İlişkileri, 2011,

https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/bazi_avrupa_devletlerinde_din_ve_devlet_iliskileri.pdf, (27 Temmuz 2019) s.15.

²⁶⁵Zeynep Arslan, *Avusturya'da İslam Yasası'nın Avusturyalı Alevileri Getirdiği Son Nokta*,

https://www.academia.edu/31069985/Avusturya_%C4%B0slam_Yasas%C4%B1_ve_Alevilik.pdf, (5 Mayıs2019) s.10.

Müslüman kimlikleri vardır.²⁶⁶ 1983'ten itibaren özellikle 1999 yılındaki aşırı sağın oylarını önemli oranda arttırması bu değişimin sonuçlarını açıklar niteliktedir.

11 Eylül saldırıları ve daha sonrasında Avrupa'da gerçekleşen terör saldırıları, karikatür krizi gibi konular sonrasında Avusturya hükümetinin göçmen karşıtı politikalar içeren bazı kararlar almasına neden olmuştur. Viyana Kuşatması'nın vermiş olduğu tarihsel İslam karşıtı miras aşırı sağın artması ile birlikte yeniden canlanmaya başlamıştır. Avusturya için İslam ve Müslümanlar 1990'lar sonrasında öteki olmaya ve bu çerçevede değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Aşırı sağın yükselişe geçmesinden önce Avusturya'daki Müslümanlar diğer Avrupa ülkelerine görece daha rahat bir yaşam sürmekteydi. Misafir işçilik statüsünden kalıcılığa geçen Avusturya'daki Müslümanlar, 1912 Yasası'nın vermiş olduğu haklar ve İslam'ın resmi olarak tanınması neticesinde sosyal hayatta dinlerini daha rahat idame ettiriyorlardı. Avusturya'daki Müslüman göçmen karşıtlığının temeli 11 Eylül saldırılarına dayanmamaktadır. İslamofobik yaklaşımın temelleri genel olarak ülkedeki aşırı sağ partilerin yükselişe geçmesi ile canlanmıştır. 11 Eylül ve sonrasında yaşanan diğer terör saldırıları aşırı sağın iddialarına "haklı" bir zemin oluşturmada yardımcı olmuştur.

Eurobarometer'in 2007 yılında yayınladığı "Avrupa Birliği'nde Ayrımcılık" adlı raporda Avusturyalıların %44'ü ülkelerindeki ayrımcılığın dini inanışlar temelinde olduğunu belirtmektedir. Aynı şekilde Avusturyalıların %47'si işyerlerinde görünür dini sembollerin varlığını kabul edilebilir olarak seçmiştir.²⁶⁷ 2008 yılında aynı kuruluşun Avusturya için yapmış olduğu çalışmada, Avusturyalılar için engelli bir komşuya sahip olmak, farklı bir dine inanan ya da farklı etnik kökenli bir komşuya sahip olmaktan daha az rahatsız edicidir. Aynı çalışmada, işe alım konusunda Avrupa Birliği ülkeleri ve Avusturya'da eşitlik olması gerektiği düşüncesi yakın oranlara sahipken, sadece etnik ve dini farklılıkların işe alımlarda negatif etki yaratacağı düşüncesi Avrupa Birliği ülkelerine oranla Avusturya'da daha fazladır.²⁶⁸

Avusturya'da İslamofobinin etkin olarak artmasının önemli kaynaklarından biri medyadır. İslamofobik söylem ve eylemlerin büyük oranda artmasından önce, halk nezdinde Müslümanlar ve Avusturyalılar görece problemsiz yaşamaktaydı. Medyanın

²⁶⁶Yunus Mert, "Müslümanlar Arasında", Sinan Ertuğrul (der.), *Avusturya'da Din Devlet İlişkileri ve İslamofobia* içinde (71 - 99), İstanbul: Pınar Yayınları, 2014, s.83.

²⁶⁷Eurobarometer, "Discrimination in the European Union", 2007, s.14

²⁶⁸Eurobarometer, "Discrimination in the European Union 2008 Results For Austria", 2008, s.2.

İslam ve Müslümanları haber yapmada seçtiği üslup, söylem ve kelimeler halkın onlara karşı olumsuz fikir oluşturmalarına neden olmaktadır. Bu durum Avusturya’da İslamofobinin artmasına zemin oluşturmaktadır.²⁶⁹

3.1.3.1. Avusturya’da İslamofobinin Sosyal Hayata Yansımaları

Avusturya’da yaşayan Müslümanlar genellikle öteki olarak görülmekte ve dışlanmaktadır. Özellikle sosyal hayatta sözlü saldırılara maruz kalan Müslümanlar genellikle “Terörist, bedevi, Müslümanlar dışarı, İslamcı pislik geldiğiniz yere geri dönün”²⁷⁰ şeklinde ötekileştirilmektedir. Avusturya’da Müslümanlara karşı olan İslamofobik saldırılar 2001 yılından itibaren artmaya başlamıştır. Saldırıların çoğu Müslüman kadınlara, dini merkezlere karşı yapılmakta olup bu durumun “İslam’ın görünürlüğü” ile alakalı olduğu söylenebilir.

Avusturya’daki Müslüman dini görevlilerin, okullardaki başörtülü öğretmenlerin Avusturya özelinde Avrupa kültürüne aykırı olduğunu ve bu durumun mevcut kültürü yozlaştırdığına dair iddialar İslamofobik yaklaşımın bir diğer örneğidir. Nitekim 2017 yılında Avusturya Eğitim Bakanı Heinz Fassmann özel okul ve din öğretmenleri hariç diğer öğretmenlerin başörtüsü takmasının yasaklanması gerektiği üzerine söylemlerde bulunmuştur.²⁷¹

Avusturya Hükümeti en son aldığı kararla anaokulu ve ilkokullarda kız öğrencilerin başörtüsü takmasını yasaklamıştır. Bu kararla “ilkokul öğrencilerinin 10 yaşına kadar, başlarını örtecek şekilde dini inançları temsil eden kıyafetleri giymeleri yasaklanmıştır.”²⁷² Başörtüsü yasağı ile birlikte Yahudilerin kullandığı kipaların ve Hıristiyanların kullanmış olduğu haç figürlerinin bu yasa dışında tutulması Müslümanlara karşı ayrımcılık yapıldığını göstermektedir.²⁷³ Bu yasa ile birlikte başörtüsü İslam’ın dini bir uygulaması olarak değil, İslam’ın bir simgesi olarak değerlendirilirken, bu kanunla birlikte Müslüman kadınların haksızlığa uğramadığı

²⁶⁹ Mert, s.94.

²⁷⁰ *Avusturya’nın Kabarık İslamofobi Dosyası*, 2018, <https://www.fikriyat.com/fikriyat-ozel/2018/06/08/avusturyanin-kabarik-islamofobi-dosyasi> (2 Haziran 2019).

²⁷¹ *Avusturya’da Yeni Bakan Başörtülü Öğretmene Karşı*, 2017, <http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/avusturyada-yeni-bakan-basortulu-ogretmene-karsi-40687620> (2 Haziran 2019).

²⁷² *Avusturya’da İlkokullarda Başörtüsü Yasağı Meclisten Geçti*, 2019, https://www.ntv.com.tr/dunya/avusturyada-ilkokullarda-basortusu-yasagi-meclisten-gecti.haVjN_DunUyOYPu6ymOINA (7 Temmuz 2019).

²⁷³ *İlkokullarda Başörtüsünü Yasaklayan Yasa Tasarısı Meclisten Geçti*, 2019, <http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/ilkokullarda-basortusunu-yasaklayan-yasa-tasarisi-meclisten-gecti-41208212> (7 Temmuz 2019).

aksine İslam'ın dayatmacı etkisinden kurtarıldığı ifade edilmektedir. Ayrıca yasanın Müslümanların entegrasyonlarına katkı sağlaması iddiası ile halk nezdinde de meşrulaştırma çabaları yürütülmektedir.²⁷⁴

2018 yılının ilk doğan bebeğinin Müslüman olması ve başörtülü annesi ile çekilen resminin “yeni bir terörist doğdu”²⁷⁵ gibi ifadelerle maruz kalması İslamofobinin cinsiyet, yaş ya da farklı bir etkeni dikkate almadığı görünmektedir. Ülkedeki İslam karşıtlığı medyanın etkisiyle tüm kesimlere yayılmakta ve oluşturulan algı operasyonu ile meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır. Müslüman bir bebeğin ülkenin ilk bebeği kabul edilememesi gibi Müslümanlar iş, eğitim, kültür ve siyaset gibi bir çok alanda ötekileştirilmeye maruz kalmaktadır.

Avusturya 2018 yılında altı caminin kapatılması ve çok sayıda imamın sınır dışı edilmesi kararı almıştı. Ancak daha sonra yapılan itirazlar ile kararın ilgili kuruma düzeltme için yeterli süre verilmediği ve bu nedenle hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle 2019 yılında karar bozulmuştur.²⁷⁶

2019 yılında Avusturya Eğitim Bakanlığı tarafından öğrencilerin karnelerinde dini aidiyetlerini belirtilen hanedeki İslam ibaresi yerine İGGiÖ yazılması kararını almıştır.²⁷⁷ Bu yasakla birlikte İslam'ın etkisi ve prestiji azaltılmak istenmiş aynı zamanda hükümetçe tanınan ve 2015 Yasası ile etkinliği kontrol altına alınan İGGiÖ ile sınırlandırılmış bir İslam vurgusu yapılmıştır. Bu karar daha sonra iptal edilmiş ve ilgili haneye İslam yazısı yazmaya başlanmıştır.

3.1.3.2. Raporlarla Avusturya'da İslamofobi

EUMC'nin 2002 yılında yayınlanan “11 Eylül'den Sonra Avrupa Birliği'nde İslamofobi Hakkında Özet Rapor” adlı raporunda Avusturya'da gizli bir yabancı düşmanlığı ve İslam karşıtlığı olmasına rağmen, 11 Eylül saldırıları öncesi Müslümanlara karşı fiziksel saldırılar oldukça nadir görülmekteydi. Genellikle başörtülü kadınlara sözlü taciz olarak nitelendirilebilecek saldırılar söz konusuydu. Ancak 11

²⁷⁴Farid Hafez, “5 Soru: Avusturya'da Anayasaya Aykırı Başörtü Yasağı”, 2019, <https://www.setav.org/5-soru-avusturyada-anayasaya-aykiri-basortusu-yasagi/> (2 Ekim 2019).

²⁷⁵Enes Bayraklı, “Avrupa Konseyi Avusturya'yı İzlemeye Almalı”, 2018, <https://www.setav.org/avrupa-konseyi-avusturyayi-izlemeye-almali/> (2 Ekim 2019).

²⁷⁶Avusturya'da Mahkeme Cami Kapatma Kararını İptal Etti, 2019, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/avusturyada-mahkeme-cami-kapatma-kararini-iptal-etti-41117733>, (7 Temmuz 2019)

²⁷⁷Avusturya'da İslamofobik Yasak, 2019, <https://www.divanet.tv/avusturyada-islamofobik-yasak> (10 Ekim 2019).

Eylül saldırıları sonrasında İslamofobik saldırılarda ciddi bir artış gözlemlenmektedir. Misafir işçiler ve yabancılar Avusturya’da daha az öneme sahip insan olarak görülmektedir. Avusturya Hükümeti ve İslami cemaatler bu yaklaşımların önlenmesinin iki taraf arasındaki güçlü iletişim ve diyalog sayesinde olabileceğinin vurgusunu yapmış ve bu anlamda birçok konferans, seminer ve ortak tutum hareketinde bulunmuşlardır. Öte yandan İslamofobik saldırıların Avusturya’da görece daha az yaşanmasının İslam’ın resmi din olarak tanınmasından kaynaklandığı vurgulanmıştır.²⁷⁸

2006 yılında “Avrupa Birliği’nde Müslüman Ayrımcılık ve İslamofobi” (*Muslim in the European Union Discrimination and Islamophobia*) adlı raporda ise Avusturya’da farklı gruplara olan yaklaşımlar ile ilgili yapılan üç ankette (1994, 1999, 2002), Müslümanları komşu olarak istememe oranı sırasıyla %19, %15 ve %25 olarak çıkmıştır. Ayrıca aynı raporda Avusturya Federal Savunma Bakanlığı’nın ayrımcılık ile mücadele kapsamında sayılacak bir bildiri yayınladığı ifade edilmiştir. Bu bildiriye göre askeri hizmette bulunan dini azınlıkların dinlerine uygun yemek temini, dua odaları, dini bayram ve tatillerinin düzenlenmesi konusunda kararlar alınmıştır. Ayrıca bildiriye başlık ve sakala izin verilmiştir.²⁷⁹

Sivil Cesaret ve Irkçılıkla Mücadele Çalışmaları (*Zivilcourage & Anti – Rassismus – Arbeit ZARA*) adlı kuruluş kısaca Kasım 1999 yılında Avusturya’da kurulan ilk ırkçılığa ilişkin yıllık raporlar çıkartan rapora ve danışma merkezi olarak özetlenebilir.²⁸⁰ ZARA ırkçılığa uğrayan kişilerin danışmaları ve bildirmeleri sonucunda ülkede yaşanan ırkçı olayları kategorize ederek yayınlamaktadır. 2000 yılında ilk yayınlanan raporunda Avusturya’nın bir göç ülkesi olduğu, göçmenlere karşı olan bireysel tutumun ırkçılığa dönüşebileceği, ülkedeki yabancılar ile ilgili mevzuatın izolasyonu amaçlayan bir özellik taşıdığı, göçün bir fırsattan çok risk olarak algılandığı, toplum düzeyinde algılamak yerine göçün sadece ekonomik çerçevede değerlendirildiği tespitlerinde bulunurken mevzuatta yapılacak değişikliklerin bu algıları düzelteceği

²⁷⁸European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001

²⁷⁹European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, **Muslim in the European Union Discrimination and Islamophobia**, 2006

²⁸⁰*Die Geschichte von ZARA*, https://www.zara.or.at/de/ueber_ZARA/was_wir_wollen/geschichte (5 Ekim 2019).

ifade edilmektedir.²⁸¹ 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra yayınladığı raporunda kamusal alan, çalışma alanı ve ilkokul dahil eğitim alanında Müslümanlara karşı ayrımcılık yapıldığı ifade edilmektedir. Seçimler için FPÖ sembolik olarak başörtüsünü kullanmış, insanların İslam'a karşı hissettiği gizli korkusunu politik sömürü olarak kötüye kullanmıştır.²⁸²

ZARA 2017 raporuna göre Avusturya'da sadece ZARA tarafından kaydedilebilen 1162 ırkçı olay yaşanmıştır. Üçte birinden fazlası yani %38'i Müslüman ve mültecilere karşı sosyal medyadan yapılmıştır. Çoğu suçlamalar ve söylemler kişisellik yerine kolektif ötekilik özelliği taşımaktadır. Her 10 Avusturyalının 8'i camilerin daha fazla denetlenmesini ve kamusal alanda peçe yasağını onaylamaktadır. Ayrıca her 1000 kişiden yarısı Müslümanlar ile Müslüman olmayanların bir arada yaşamasına negatif bir tutumla yaklaşmaktadır. İslamofobik olayların %98'i Müslüman kadınlara yöneliktir. Sosyal medya üzerinden yapılan ırkçılık vakası 2018 ortalarına kadar yaklaşık 600'dür. Son olarak sosyal medya platformlarından nefret söylemi taşıdığı iddiası ile silinen/kaldırılan veri oranı %73'tür.(Dünya ülkeler ortalaması %70'tir)²⁸³

Son yayınlanan ZARA raporuna göre %50 oranı ile İslamofobi 2017 yılında eğitim alanında en fazla görülen ayrımcılık çeşididir. Tüm ayrımcılık olaylarının içerisinde dini inanç kaynaklı ayrımcılığın oranı ise %58'dir. Ayrımcılık yapanların analizine göre dini inançları görünmez kılmak ayrımcılığı ortadan kaldırmak demektedir. Aksi durumda ise ayrımcılık kaçınılmazdır.²⁸⁴ Bu bağlamda başörtü yasağı, peçe yasağı gibi uygulamalar ile İslam'ın görünürlüğünü azaltmaya çalıştıkları örnekleri verilebilir.

İslamofobi ve Müslümanlık Karşıtı Irkçılık Dökümantasyon ve Danışma Merkezi (*Dokustelle Islamfeindlichkeit und Antimuslimischer Rassismus*) adlı kuruluş Avusturya'da İslamofobik eylemleri belgeleme ve bu eylemlere karşı yol gösterme,

²⁸¹Zara, **Racism Report 2000 Report on Particular Cases of Racist Infringement and Racist Structures in Austria**, Vienna, 2000.

²⁸²Zara, **Racism Report 2002 Case Report on Racist Incidents and Structures in Austria**, Vienna, 2002.

²⁸³Zara, **Racism Report 2017 Individual Case Report About Racist Attack and Structures in Austria**, Vienna, 2017.

²⁸⁴Zara, **Racism Report 2018 Individual Case Report About Racist Attack and Structures in Austria**, Vienna, 2018.

danışmanlık yapma gibi görevlerde bulunmak üzere 2014 yılında kurulmuştur. Müslüman Avusturyalılar (*Initiative muslimischer Österreicherinnen und Österreicher* İMÖ) ve İslam Dini Cemaati (İGGiÖ) ile koordine şekilde çalışmaktadır.²⁸⁵ Merkez, Avusturya’da yaşanan İslamofobik olayları bildirimler neticesinde kronolojik olarak belgelendirmektedir. Ayrıca 2015 yılından itibaren yayınladığı raporların genelinde yaşanan İslamofobik olayları istatistikî veriler şeklinde de analiz etmektedir.

3.1.4. Avusturya’da İslamofobinin Siyasi Yansımaları

Avusturya’da tarihsel perspektife bakıldığında İslamofobinin diğer Avrupa ülkelerine nazaran daha az gözlenmesi beklenilebilirdi. Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşanan Viyana Kuşatması haricinde Avusturya ile Müslümanlar arasında derin izler bırakacak trajik olayların yaşanmadığı hesaba katılırsa günümüzde İslamofobinin en az bu ülkede yaşanması olası bir sonuçtur. Özellikle İslam’ın resmi bir din olarak kabul edilmesi halk nezdinde Müslümanları meşrulaştırmıştır. Ancak düşünülenin aksine derin İslamofobik söylemlerin ve kararların alındığı bir Avusturya görmekteyiz. Bunun arkasında yatan en önemli sebep ülkede hızlı bir şekilde yükselişe geçen aşırı sağ partilerin varlığıdır. Aşırı sağ partilerin yükselişi ile birlikte İslamofobik söylemler daha net bir şekilde ifade edilmiş ve siyasi gücünde etkisiyle bu durum tartışmaya mahal bırakmamıştır. İslamofobik söylemler, eylemler, çıkarılan yasalar genel olarak sağ partilerin etkisiyle yaşanmaktadır. Bu bağlamda Avusturya’daki İslamofobinin temel zemini aşırı sağ partilerin varlığıdır.

Avusturya’da aşırı sağ partilerin desteklerini arttırmak için en fazla başvurduğu konu göçmenlerdir. Aşırı sağ partiler özellikle Müslüman göçmenleri, İslam karşıtlığını ve yabancı düşmanlığını güvenlik sorunu, işsizlik, kültürel yozlaşma nedeni olarak ele almaktadır.²⁸⁶ 11 Eylül saldırıları öncesinde de var olan aşırı sağın İslam karşıtlığı, saldırılar sonrası kendisine daha meşru bir zemin bulmuştur. Bu noktada Avusturya’da aşırı sağın yükselişi ekonomik bağlantıda misafir işçilerin kalıcı işçiler olması ile ülkedeki işsizlik sorunlarının ve aynı zamanda 2008 ekonomik krizi sonrası oluşan sosyo-ekonomik durumun göçmenler bağlamında değerlendirilmesi olarak

²⁸⁵Dokustelle, **Report 2015**, Wien, 2015.

²⁸⁶Cihan Uzunçayır, “Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa aşırı Sağı”, **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, Cilt.2, Sayı.2, (Eylül 2014), s.142.

gösterilebilir. Kültürel anlamda ise, çokkültürlülük ve göçmen karşıtı politikalarla beslenen aşırı sağın ülkedeki göçmenlerin Avusturyalı kültürüne karşı bir öteki olduğu, İslam'ın Avusturya'ya ait olmadığı söylemleri ile yükselişe geçmektedir. Özellikle 11 Eylül sonrası dönemde İslam'ı güvenlik bağlamından değerlendiren aşırı sağ partiler bu anlamda İslam'ı ve Müslümanları Avusturya için bir tehdit olarak algılamış ve daha fazla sınır güvenliği içeren politikaları desteklerken, Avusturya vatandaşlığına geçişi zorlaştırıcı yasaların destekçisi olmuşlardır.

3.1.4.1. Avusturya'da Aşırı Sağın Temelleri ve Avusturya Özgürlük Partisi (*Freiheitliche Partei Österreichs* FPÖ)

Avusturya'da aşırı sağın temelinin oluşması Alman Nasyonel sosyalist hareketinden oldukça etkilenmiş olması ile yakından ilgilidir. Genellikle milliyetçi hareketi destekleyen parti üyeleri bu görüş temelinden gelmektedir. Avusturya'daki aşırı sağ eğilimin bu denli yoğun yaşanmasındaki en önemli gerekçe ise geçmişte yaşanan Alman Nasyonel hareketinin sonuçlarının değerlendirilip kapatılmamış olmasıdır. Böylece geçmişteki kimlik kaygıları günümüzde ötekine duyulan korku ve endişeye dönüşerek aşırı sağın gelişmesini sağlamıştır.²⁸⁷ Avusturya'da merkez partiler arasında aşırı sağ partiler ile koalisyon kurmamak ve ortak politikalara katılmamak anlamında genel bir uzlaşma vardı. Bu ülkelerde aşırı sağ partiler var olsa da 1970'lere kadar bu yazılı olmayan uzlaşma nedeniyle etkili değillerdi.²⁸⁸

1956 yılında milliyetçi cepheyi temsilen kurulan Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ– *Freiheitliche Partei Österreichs*) ile Avusturya siyasi düzeninde farklı bir döneme geçilmiştir. 1970lerin sonlarına doğru Sosyal Demokrat Bruno Kreisky'in Halk partisini zayıflatmak için FPÖ'yü desteklemesi bu parti için bir dönüm noktası olmuştur.²⁸⁹ Her ne kadar günümüzde liderleri tarafından kendilerini aşırı sağ partisi değil merkez sağ parti olarak²⁹⁰ tanımlamasalar da başta parti programları ve daha sonrasında seçim vaatleri olarak aşırı sağ parti özelliği taşımaktadır.

²⁸⁷Murat Aktaş, "Avusturya'da Aşırı Sağın Meşrulaşması", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt.11, sayı.60, (2018), s. 277.

²⁸⁸Selcen Öner, "Different Manifestation of the Rise of Far – Right in European Politics: The Cases of Germany and Austria", *Marmara Journal of European Studies*, Vol.22, No.2, (2014), s.171.

²⁸⁹Öner, s.99.

²⁹⁰Avusturya Özgürlük Partisi Lideri: Aşırı Sağcı Değiliz, 2017, <https://haber.sol.org.tr/dunya/avusturya-ozgurluk-partisi-lideri-asiri-sagci-degiliz-214746> (4 Ekim 2019).

FPÖ'nün 2011 yılında kararlaştırılan parti programında göçmen ve yabancılara dair dikkat çekici maddeler bulunmaktadır. Parti programına göre, öncelikle Avusturya'nın dilinin Almanca olduğunu, halkın çoğunluğunun Alman kültürüne ve diline hakim olduğunu ve bu gelenekten gelip geleneği yaşatan Sloven, Çek ve Macar gibi etnik grupların tanındığı vurgulanmıştır. Parti programı ayrıca Avusturya'nın bir göç ülkesi olmadığı, Almanca konuşan ve Alman kültürünü ve yasalarını tam anlamıyla kabul eden yasal göçmenlere vatandaşlık hakkı verilmesi gerektiği ifadesi ile dikkat çekmektedir. Programa göre Avusturya'da suça bulaşmış yabancılar ülkelerine iade edilmelidir.²⁹¹ Belirtilen bu maddeler kendi değerleri ve inançları ile bir yabancının kabul görmeyeceğini ancak asimilasyon ile Avusturya'da kalabileceğini göstermektedir. Bu söylem tam olarak aşırı sağ partilerin yabancı düşmanlığı, göçmen karşıtlığı ve homojen bir toplum düşüncesini karşılamaktadır.

FPÖ'nün yayınladığı programda ayrıca Avrupa kültürüne bağlılık dile getirilirken, Avrupa dillerinin ve kültürlerinin çokkültürlülük, küreselleşme ve göçlerden kaynaklı zorunlu uyum programını kabul etmemektedir.²⁹² Kısacası FPÖ yayınladığı parti programında tam olarak aşırı sağ parti niteliklerini taşımaktadır.

3.1.4.1.1. Jörg Haider Dönemi ve Avusturya'da Aşırı Sağın Yükselişi

FPÖ oylarını en çok Haider döneminde arttırmıştır. Haider'in liderlik vasfı ve daha fazla kitleye hitap etmesi Avusturya'daki aşırı sağa yeni bir yön vermiştir. Her fırsatta dile getirdiği Avusturya yurtseverliği fikri etrafından şekillenen siyasi karakteri ile yabancılara karşı yurtseverliği vurgulamış ve bu doğrultuda gerçekçi politikalarla hitap ettiği kitleyi arttırmayı başarmıştır.²⁹³ Haider sıklıkla (*auslanderkriminalitat*) yabancılardan kaynaklı suç oranı, (*scheinasylanten*) sahte sığınmacılar, (*illegalen*) yasadışı göçmenler gibi yabancı düşmanlığı ve ırkçı çağrışımlar yapan söylemleri kullanmaktaydı.²⁹⁴

²⁹¹ *Party Programme of the Freedom Party of Austria (FPÖ)*,

<https://www.fpoe.at/en/themen/parteiprogramm/parteiprogramm-englisch/> (14 Ekim 2019).

²⁹² *Party Programme of the Freedom Party of Austria (FPÖ)*,

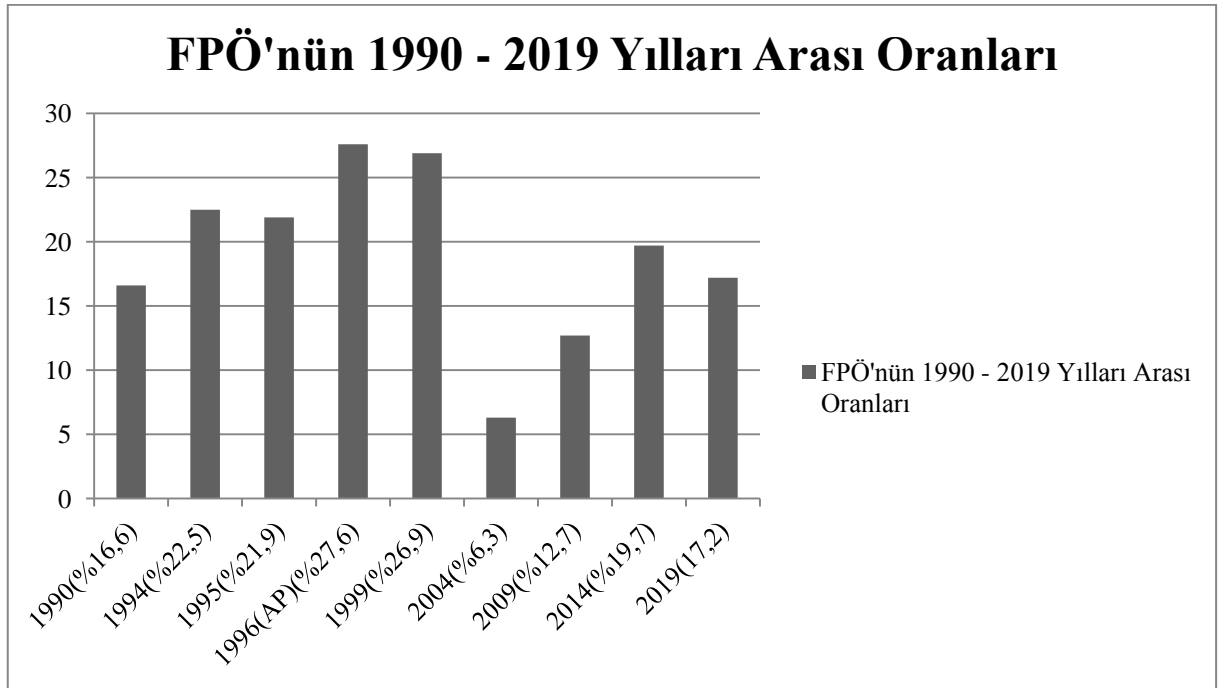
<https://www.fpoe.at/en/themen/parteiprogramm/parteiprogramm-englisch/> (14 Ekim 2019).

²⁹³ Erdal Aydın, Avusturya'da Radikal Sağ: Özgürlük Partisi (FPÖ) Haider Dönemi Avusturya Örneği, **Yerelden Globale Stratejik Araştırmalar** 3, Cilt 1, (2018) s.137

²⁹⁴ Paul Hockenos, "Jörg Haider: Austria's Far Right Wunderkind", **World Policy Journal**, Vol.12, No.3, (Fall 1995), s.77.

FPÖ 1986'da Haider yönetiminde girdiği ilk seçimlerde %9,7 oy aldı. Hâlbuki 1983'teki seçimlerde sadece %5 civarında oy almıştı. Haider yönetimindeki FPÖ, sonraki seçimlerde oylarını ciddi oranda arttırmıştır: 1990'da %16,6; 1994'te %22,5; 1995'te % 21,9; 1996 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde % 27,6; 1999 yılındaki genel seçimlerde % 26,9 oranı²⁹⁵ olarak Avusturya'da aşırı sağın yükselişinin en net kanıtını oluşturmuştur. 1999 seçimleri FPÖ ve ÖVP koalisyon hükümet kurması ile sonuçlanmıştır.²⁹⁶

Tablo 3 FPÖ'nün 1990 - 2019 Yılları Arasındaki Oy Oranları

*Kaynak:

Statista

2019

(<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/301920/umfrage/ergebnis-der-europawahl-in-oesterreich/>)

1999 seçimleri sonrasında oluşan tablo Avrupa Birliği ülkelerini Avrupa'da tekrar aşırı sağın etkilemesinden dolayı endişelendirmiştir. Bu bağlamda Avusturya'ya seçimler sonrasında dönem başkanı Portekiz tarafından üç adımlı bir AB yaptırımını açıklanmıştır. Birincisi FPÖ ile temsil edilen Avusturya ile siyasi düzeyde herhangi bir

²⁹⁵ Aktaş, s.279.

²⁹⁶ FPÖ'nün diğer yıllarda aldığı oy oranı sırayla: 2002 yılı %10, 2006 yılı %11, 2008 yılı %17,5, 2013 yılı %20,5, 2017 yılı %26 ve 2019 yılı erken seçim sonucu %16,2'dir.

ikili düzeyde temas kurulmayacak ve kabul edilmeyecektir. İkincisi, uluslararası kuruluşlarda Avusturya'yı temsil edecek adaylara destek verilemeyecektir. Üçüncüsü, Avrupa Birliği ülkelerinde Avusturya Büyükelçileri sadece teknik düzeyde bulunacaklardır.²⁹⁷ Bir yaptırımdan daha çok bir önlem ve uyarı mahiyeti taşıyan bu kararlar daha sonra AB tarafından kaldırılmıştır. 1999 seçim sonuçları aynı zamanda İsrail ve ülkedeki Yahudi halkı da endişeye sürüklemiştir. Seçim sonunda İsrail Avusturya'daki Yahudilerin ülkeyi terk etmelerini istemiştir.²⁹⁸

Özellikle Haider döneminde başlayan ırkçı ve yabancı düşmanlığı içeren parti söylemleri çok fazla tartışmaya neden olmuştur. Partinin kullanmış olduğu söylemler genel olarak ülkedeki Müslüman göçmenleri hedef almış ve İslamofobik bir algı yaratmayı başarmıştır. Haider ve FPÖ söylemlerinde sıklıkla radikal İslam'ın köktencililiğinin Avrupa'ya nüfuz ettiğini ve bunun sonucunda Avrupa değerlerinin kaybolma tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu vurgulamıştır.²⁹⁹ Haider 2002 yılında seçimlerde oy kaybetmesi ve parti içerisindeki anlaşmazlıklardan dolayı 2005 yılında FPÖ'den ayrılmış ve Avusturya'nın Geleceği İçin İttifak (*Bündnis Zukunft Österreich – BZÖ*) partisini kurmuştur.

3.1.4.1.2. Heinz–Christian Strache Dönemi

2005 yılından beri FPÖ'nün başkanlığını üstlenen Heinz–Christian Strache, FPÖ'nün genel vizyonunda bazı değişimlere imza atmıştır. Her şeyden önce Haider'in tersine aşırı sağ partisi olmadığını ve demokratik bir parti olduklarını iddia ederek daha fazla kesime hitap etmek istemiştir.³⁰⁰

Strache mevcut konjonktürün bir getirisi olarak İslam düşmanlığını sıklıkla kullanmaktadır. İslam düşmanlığını net bir zemine oturtmak için Haider'in aksine İsrail yanlısı bir politika izlemiştir.³⁰¹ İsrail'in Ortadoğu'daki tek gerçek demokrasi ülkesi ve aynı zamanda İslami terör ile tehdit altında olduğunu savunurken: “Gelişmekte olan bu ülke için büyük bir sorumluluğa sahibiz. Bu ülke, Avrupa'dan gelen insanlarla kuruldu.

²⁹⁷Heather Berit Freeman, “Austria: The 1999 Parliament Elections and the European Union Members' Sanctions”, **Boston College International and Comparative Law Review**, Vol.25, (January 2002), s.118.

²⁹⁸Haider Avrupa'ya Sarstı, 1999, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/haider-avrupayi-sarsti-39106028> (12 Ekim 2019).

²⁹⁹European Muslim Union, **The situation of Muslim in Austria**, Strasbourg.

³⁰⁰Avusturya Özgürlük Partisi Lideri: Aşırı Sağcı Değiliz, 2017, <https://haber.sol.org.tr/dunya/avusturya-ozgurluk-partisi-lideri-asiri-sagci-degiliz-214746> (5 Ekim 2019).

³⁰¹Aktaş, s.281.

Kimisi kendi isteğiyle, birçoğu da Nazi zulmünden kaçarak buraya geldi”³⁰² sözleriyle partisinin o güne kadarki Nazi bağlantılarının aksine bir görüntü çizmektedir.

2010 yılında İsrail’e yaptığı gezide açıkladığı Kudüs Bildirisi’nde: “Faşizm, Nasyonal Sosyalizm ve Komünizm gibi totaliter sistemleri yenmeyi başardık. Şimdi önümüzde Radikal İslamcılık gibi yeni bir tehdit var. Bütün dünyanın vermiş olduğu bu savaşta biz her zaman demokrasi ve insan haklarının savunucusu olacağız.”³⁰³ diyerek FPÖ’nün kuruluşu itibarıyla taban tabana zıt bir görüntü oluşturmuştur.

Son olarak Strache İbiza Skandalı olarak bilinen olayla 2019 yılında hem başbakan yardımcılığı görevinden hem de FPÖ genel başkanlığından istifa etmiştir. Siyasette olduğu zamandan bu yana yolsuzluk ve usulsüzlükle mücadele ettiğini söyleyen Strache’nin İbiza’da gizlice çekilen videoda FPÖ’ye destek verilmesi durumunda kamu ihalelerinde ilgili şirketlerin kayırılacağını ifade etmesi ile bulunduğu görevlerden istifa etmesi oldukça dikkat çekicidir.³⁰⁴

3.1.4.2. Avusturya’da Aşırı Sağ Parti Liderlerinin Söylemleri ve Seçim Propagandaları

1994’teki seçim kampanyasında işsizliğin sebebini göçmenlere bağlayan Haider “İşsizlik %5’in altına düşene dek göçü durdurmalıyız”³⁰⁵ demiştir. Aynı dönemdeki seçim kampanyasının başlığı “Önce Avusturya”dır ve bunun arkasında aslında “Önce Avusturyalılar” olduğu bilinmektedir.³⁰⁶ Heider’in 1999 seçimleri için kullandığı “Garanti ediyoruz yabancılaşmayı durduracağız”³⁰⁷ sloganı, partinin yabancı düşmanlığını kullanarak destek alma çabalarına bir örnektir. Aynı şekilde partinin “Türkiyeli AB yerine önce Viyana” ve “Müezzin yerine Pummerin çanı”³⁰⁸ sloganları ile de İslamofobik yaklaşımlar ile 2005 seçimlerine hazırlandığı anlaşılmaktadır.

³⁰²Strache’nin Kudüs Bildirisi, *Yeni Vatan Gazetesi*, Aralık 2010, http://www.yenivatan.com/wp-content/uploads/yvg_118.pdf (20 Ekim 2019).

³⁰³Strache’nin Kudüs Bildirisi, *Yeni Vatan Gazetesi*, Aralık 2010, http://www.yenivatan.com/wp-content/uploads/yvg_118.pdf (20 Ekim 2019).

³⁰⁴Kazım Keskin, “5 Soru: Avusturya’da İbiza Skandalı”, 2019, <https://www.setav.org/5-soru-avusturyada-ibiza-skandal/> (20 Ekim 2019).

³⁰⁵Noi, s.101.

³⁰⁶Hockenos, s.78.

³⁰⁷Haider ve Partisinden İnciler, 2000, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/9554.asp>, (25 Temmuz 2019)

³⁰⁸Farid Hafez, “Avusturya Özgürlük Partisi FPÖ’nün Sağcı Popülizminin Bir Aracı Olarak İslamofobi”, Kadir Canatan ve Özcan Hıdır (der.), *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti – İslamizm* içinde (355 – 373), Ankara: Eskiye Yayınları, 2007, s.356.

Haider partisinin temel argümanlarından biri olan ve sıklıkla yinelediği suçun göçmenlerle ilgili olması iddiasını destekler nitelikte:

“Buraya gelen Afrikalılar, uyuşturucu satıcıları ve gençliğimizin kanına giriyorlar; araba hırsızlığına konsantre olmuş Polonyalılarımız var; ev hırsızlığı olan eski Yugoslavya’dan gelen insanlarımız var; eroin ticaretinde harika bir şekilde organize olmuş Türklerimiz var. Ve şantaj yapma ve saldırıp soymada uzman Ruslarımız var.”³⁰⁹

şeklinde verdiği demeçle ülkedeki göçmenlerin yabancıların suç ile ilgili bağlantılı olduklarını iddia etmiş ve bazı suçları tüm bir halka mal etmiştir. Haider’in bu tarz söylemleri göçmenler arasında tepkiye yol açarken, partililerce desteklenmiştir. Aşırı sağ partilerin cumhurbaşkanı adayı Norbert Hofer göreve seçilmesi durumunda başörtülü bakan ya da yargıç görevlendirmeyeceği vaadinde bulunmuştur.³¹⁰

2006 seçimlerinde FPÖ oldukça sert söylemler kullanmıştır. Buna göre “yabancı yerine refah devleti”, “İslam yerine vatan”, “Bir şey anlamıyorum yerine Almanca”, “Viyana İstanbul olmamalı” “Önce Avusturya”³¹¹ gibi İslam’ı, göçmenleri ve yabancıları hedef alan söylemler ile seçime hazırlanmıştır.

Strache “İslam ve İslam kültürü, Avusturya’ya ait ya da Avusturya’nın bir parçası değildir. Ama birçok Müslüman da uyum sağlıyor, çalışıyor ve bu ülkenin bir parçası olarak bir çok Müslüman radikal ve siyasi İslam’ı istemiyor.”³¹² Genel olarak İslam’ın dini öğretileri, camiler, başörtüsü gibi temel konular Avusturya aşırı sağ partiler tarafından siyasal İslam olarak nitelendirilmiş ve bu doğrultuda söylemler bulunulmuştur. Aşırı sağ partilerce, Bu tarz temel parametrelerin bir dinin gereği olduğunu kabul etmek ve bu anlamda istememek düşmanlık ve nefret söylemine neden olacağı için İslam’ın simgelerini siyasallaştırarak meşru bir zemine oturtmaya çalışmaktadırlar.

Avusturya’da İslamofobinin aşırı sağ partilerin yükselmesi, kullandıkları sloganlar ve değiştirdikleri kanunlar çerçevesinde şekillendiği göze çarpmaktadır.

³⁰⁹Noi, s.69.

³¹⁰Büşra Kepenek, “Avrupa’da İslam Düşmanlığı”, **Nisan 2016 Raporu**, Diaspora Araştırmaları Merkezi, 2016, s.4.

³¹¹*Daham statt Islam*, 2006, <http://www.demokratiezentrum.org/bildstrategien/oesterreich.html?index=36&dimension=> (20 Ekim 2019).

³¹²Strache (FPÖ): “Bir çok Müslüman Bu Ülkenin Bir Parçası Olarak Radikal ve Siyasi İslam’ı İstemiyor”, 2018, <https://www.yenivatan.at/strache-fpoe-soezlerimizi-tutuyoruz/> (20 Ekim 2019).

Özellikle 1999 sonrası oy oranını arttıran FPÖ liderliğindeki aşırı sağ başörtüsü yasağından cami kapatma davalarına, göçmensiz seçim vaatlerinden manipüle edilmiş algı raporlarına kadar ülkedeki İslamofobiyi destekleyecek politikalar yürütmektedir. Avusturya'nın günümüze kadar almış olduğu kararlar Müslüman halkın ülkeye entegre olmasını zorlaştırırken iki toplum arasındaki ilişkileri de zedelemektedir.

3.1.5. Avusturya'da Yeni İslam Modeli İnşa Etme Çabaları: 2015 Yeni İslam Yasası ve Avusturya İslamı

Avusturya'da 2015 yılında çıkarılan İslam Yasası ile Avusturya'daki Müslümanların yaşam koşullarından, dini haklarına kadar bir çok düzenleme getirilmiştir. Yeni yasanın kazandırdığı dini hakların yanında bazı maddeleri Avusturya'daki İslam'ın değişim ve dönüşümünü öngörmesi açısından eleştirilere maruz kalmıştır. Avusturyalı bir İslam modeli oluşturmadaki önemli bir adım olarak görülen 2015 Yasası ile birlikte kontrolü sağlanmış, Almanca vurgusu yapılmış ve dış etkilere kapalı bir İslam oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu bölümde 2015 İslam Yasası'nın oluşum süreci, Avusturya İslamı'nı düşündüren özellikleri ve yasaya getirilen eleştiriler incelenecektir.

3.1.5.1. 2015 Yeni İslam Yasası'nın Oluşum Süreci

1912 İslam Yasası ile Müslümanların diğer dini topluluklarla aynı haklara sahip olması, kendi iç işlerini yönetebilmeleri ve yurtdışından finans desteği sağlamaları gibi özel ve eşit haklara sahip olması iki toplum arasındaki sahiplenici özelliği ön plana çıkarmaktaydı. 2012 yılında 100. yılına ulaşan 1912 İslam Yasası hem Avrupa'daki Müslümanlar hem de Avusturya'daki Müslümanlar açısından büyük önem taşımaktaydı. 1912 İslam Yasası Avrupa'da 100 yıl gibi bir süredir İslam'ı resmi din olarak tanıması açısından bir model olarak görülmektedir.

1912 İslam Yasası'nın kabulünden günümüze kadar gerek Avusturya'daki Müslümanların yapısının, sayılarının, istek ve yaşam şekillerinin değişmesi, gerekse Avusturya'nın siyasi yapısının ve politik beklentilerinin değişmesi nedeniyle ilgili

yasanın beklentilere yeterince karşılık veremediği düşüncesi yaygınlaşmıştır. Avusturya Hükümeti tarafından 1912 Yasası'nın geçmişteki hukuki terim ve öğretilere sahip olduğu, çıkarıldığı zamanın gereği olarak yönetmelik yetkisi ile çıkarıldığı, dini grupların farklılıklarının gözetilmediği, modern hukukun öğelerini taşımadığı ve bugünkü ihtiyaçları tam anlamıyla karşılamayan dar kapsamlı bir metin olması nedeniyle mevcut yasanın değiştirilmesi gereği üzerinde durulmuştur.³¹³ Diğer yünden ise bu yasa ile birlikte sağlıklı bir Müslüman ilişkisinin ötesinde sağlıklı bir Avusturyalı Müslüman ilişkisi beklenmektedir.³¹⁴ Avusturyalı Müslüman olma ifadesi bu noktada son derece önemlidir. Çünkü diğer Avrupa ülkeleri gibi Avusturya'da Müslüman kimliğinin diğer tüm kimliklerden önce gelmesini olumsuz karşılamaktadır. Müslüman Avusturyalı'dan ziyade Avusturyalı Müslüman tercih edilmelidir.

1912 İslam Yasası'nın Müslüman cemaatler ve topluluklar açısından değiştirilmek istenmesinin nedenleri arasında diğer dini grupların sahip olduğu ancak Avusturya'daki Müslümanların sahip olmadığı bazı ayrıcalıkların var olmasıdır. Bunlar arasında hastane, hapisaneler, bakım evleri gibi kurumlarda dini rehberlik hizmeti sunulamaması, dini tatillerin 1912 Yasası'nda net olarak belirtilmemesi, dini gıda düzenlemelerinin eksikliği gibi konular sayılmaktadır. 1912 Yasası'nın bir model teşkil etmesinin ötesinde 8 maddelik oldukça dar kapsamlı bir metin olması değişen ihtiyaçların geneline hitap etmemesine neden olmaktadır.

Tarafların mevcut 1912 Yasası üzerindeki ortak kanaatleri gereğince yasanın değişimi ya da genişletilmesi anlamındaki çalışmaları 2003 yılında Avusturya İslam Topluluğu tarafından ilgili merci olan *Kultusamt*'a³¹⁵ yapılmış ancak 2005'te değişimin gerekli olmadığı düşüncesi ile geri çevrilmiştir. Daha sonra 9 Kasım 2011'de 1912

³¹³ Açıklamalar,

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Erlaeuterungen.pdf,

(10 Ekim 2019) s.1.

³¹⁴ *İslam Yasası 2015 – Özet*,

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Zusammenfassung.pdf (15 Haziran 2019)

³¹⁵ Kultusamt Avusturya'da Din İşleri Dairesi'nin adıdır. Web Adresi:

<https://www.bundeskanzleramt.gv.at/agenda/kultusamt.html>

Yasası'nın yenilenmesine dair tekrar bir başvuru yapılmış ve görüşmeler neticesinde ilerlemeye başlanmıştır.³¹⁶

2012 yılında yedi farklı çalışma grubundan oluşan “İslam Diyalog Forumu” kurulmuş ve yeni bir yasanın ihtiyaç olduğunun altı çizilmiştir. İslam Diyalog Forumu hem Avusturya Hükümeti'ni hem de Avusturya İslam Topluluğu'nu temsilen uzmanların bulunduğu bir çalışma grubunu temsil etmektedir. Bu bağlamda yeni bir yasa çalışmasının 2013–2018 yılları arasında çıkarılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.³¹⁷ Forumun amaçları arasında Avusturya'da geçerli olan temel hak ve değerleri bildirmek, toplumsal kutuplaşmanın önüne geçmek, Müslümanların Avusturya'ya olan aidiyet duygusunu arttırmak, Avusturya Hükümeti'nin Müslümanlara karşı olan şüpheciliğinin önüne geçmek ve tüm bu gelişmeler ile birlikte Müslümanların Avusturya'ya entegrasyonlarını sağlamak yer almaktadır.³¹⁸

Yeni yasanın çıkarılması aşamasında her iki taraf açısından anlaşmazlıklar yaşanmış ve yasanın birkaç kez değiştirilmesi ve düzenlenmesine neden olmuştur. Özellikle İslam Topluluğu tarafından, hazırlanmakta olan yasanın eşitlik ilkesine aykırılığı defalarca eleştirilmiş ve bunun üzerine düzenlemeler yapılmıştır. Avusturya'daki Müslümanlar 1912 Yasası'nın değişimini istemekle birlikte tarihi haklarının elinden alınması korkusunu yaşamışlardır. Bu anlamda dönemin Dışişleri ve Entegrasyon Bakanı Sebastian Kurz çıkarılmak istenen yasa ile ilgili 2014 yılında: “Biz Avusturyalı İslam istiyoruz. Avusturya'daki Müslümanlar dinlerinin gereğini dışarıdan bir etkiye maruz kalmadan yapabilmeliler. Buna karşı Müslümanlar Avusturyalı gibi olmak yerine Türk gibi olmaya çalışıyorlar.”³¹⁹ diyerek yeni İslam yasasının hangi kriterler çevresinde gelişeceğine dair yorumlar yapmıştır. Kurz ayrıca BBC Haber Kanalı'na verdiği röportajda:

“Yeni yasa ile hedefimiz Avusturyalı olmakla gurur duyarken Müslüman olarak yaşamayı aynı anda mümkün kılmak ve bunun

³¹⁶Yıldız, s.270.

³¹⁷Açıklamalar,

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Erlaeuterungen.pdf, (10 Ekim 2019) s.1..

³¹⁸*Diyalogforum Islam*, 2012, https://www.bmi.gv.at/magazinfiles/2012/03_04/files/intergation.pdf (11 Ekim 2019).

³¹⁹*Austria's Muslims fear changes to historic Islam law*, 2014, <https://www.bbc.com/news/world-europe-29814688> (18 Ekim 2019)

dışarıdan bir etkiye maruz kalmadan ve dışarıdan finansal destek almadan Müslüman toplum ile birlikte gerçekleştirmektir. Avusturya'daki en büyük problem dışarıdan gelen, dilimizi ve kültürümüzü bilmeyen imamların varlığıdır. Bu yasa ile birlikte Avusturya'da doğup yetişmiş, dilimizi bilen ve genç insanlara Avusturyalı olurken aynı zamanda Müslüman olmanın mümkün olduğunu göstermektedir.” demiştir.³²⁰

IGGiÖ Başkanı Fuat Sanaç ise,

“Üzülerek ifade etmek istiyorum ki çok güzel devam eden bir süreç bir anda akamete uğratıldı. Bizim istemediğimiz bazı maddeler, bu tasarının içine kondu. Bunlar eşitlik ilkesine aykırıdır, Avusturya Anayasası'na aykırıdır, bazıları insan haklarına ve din özgürlüğüne aykırıdır,”³²¹

diyerek yasanın oluşturulma aşamasındaki tepkilerini göstermiştir. Yasanın meclisten geçip onaylanmasından sonra da tepkiler devam etmiştir. Avusturya'daki Müslüman cemaatler ve IGGiÖ Anayasa Mahkemesi'ne belirli maddelerin değiştirilmesi için başvuruda bulunmuştur.³²²

Diğer yönden yasanın çıkarıldığı dönemde aşırı sağ partili Avusturya Özgürlük Partisi genel başkanı Strache yasanın radikal İslam için gerekli düzenlemeyi içermediğini, İslam'ın Avusturya'nın bir parçası olmadığını, yasanın minare, burka gibi yasakların eksikliğinden dolayı etkisiz bir yasa olduğu görüşünü³²³ savunması Avusturya'daki dönemin siyaset anlayışını ve İslam'a olan bakış açısını özetler niteliktedir. Aşırı sağ partililerin genel görüşü entegre edilmiş Müslümanlar ve düzenlenmiş İslam Yasasının ötesinde asimile edilemiyorsa sınır dışı edilmiş Müslümanlar veya sınırları kapatılmış bir Avusturya'dır. Avusturya Federal Meclisine seçilen ilk Türk olan Alev Korun'a göre yeni yasada Müslümanların kanuna bağlı

³²⁰ *Austria passes controversial reforms to 1912 Islam law, 2015,* <https://www.bbc.com/news/world-europe-31629543> (18 Ekim 2019).

³²¹ *Avusturya İslam Yasası: Ön Yargılar Yasalaşırsa, 2014,* <http://perspektif.eu/2014/11/01/islam-yasasi-on-yargilar-yasalasirsa/> (18 Ekim 2019).

³²² *İslam Yasasının Siyasi Yansımaları ve İtirazlar, 2015,* <https://perspektif.eu/2015/11/01/siyasi-yansimalar-ve-istirazlar/> (18 Ekim 2019).

³²³ *Avusturya'da İslam Yasa Tasarısı Kabul Edildi, 2015,* <http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/avusturyada-islam-yasa-tasarisi-kabul-edildi-28300928> (20 Ekim 2019).

kalma zorunluluğunun tekrar altının çizilmesi Müslümanları zan altında bırakmıştır³²⁴ ve bu anlamda Müslümanlardan emin olmama ya da Müslümanlara olan şüpheliğin devam ettiği söylenebilir.

3.1.5.2. 2015 İslam Yasası'nın İslam Topluluklarına Getirdiği Yenilikler

1912 İslam Yasası'nın sadece 8 maddeden oluşan, genel olarak dar çerçeveli ve günümüz Müslümanların taleplerine tam anlamıyla cevap veremeyen bir yasa olmasından dolayı değiştirme ve düzenleme kararı alınmıştır. Buna göre yeni çıkarılacak yasa hem Avusturya'da yaşayan Müslümanları memnun edecek hem de Avusturya Hükümetince kabul görececek bir yasa olması gerekmektedir. Yeni yasanın oluşum sürecinden yürürlüğe girdikten sonraki tarihe kadar itirazlar, eleştiriler devam etmiştir. 2015 İslam Yasası 1912 İslam Yasası yerine çıkarılmış yeni bir yasa özelliğini taşımaktadır. Her ne kadar bazı ortak maddelere yer verilmişse de 2015 İslam Yasası 1912 İslam Yasası'nın revize edilmiş hali olarak kabul edilmemektedir.

1912 İslam Yasası genel olarak Avusturya'daki Müslümanların statülerini hukuki olarak güvence altına almış, yasalar ile çatışmadığı sürece dini vecibeleri yerine getirebilme hakkı tanımış, Bosna – Hersek'ten din görevlilerinin temin edilebilmesinin önünü açmış ve kısacası diğer dini topluluklar ile eşit muamele görmelerini hukuki olarak teminat altına almıştır.³²⁵

2015 İslam Yasası 1912'deki yasanın kapsam dâhiline almadığı birçok konuya değinmiştir. Bunlardan ilki yasa içerisinde cemaatlerin Avusturya İslam Cemaati ve Avusturya Alevi İslam Cemaati olarak ikiye ayrılması ve her iki cemaate ayrı ve özelliklerine uygun maddeleri içermesidir. 1912 Yasası'nın İslami toplulukları sadece Hanefi mezhebi olarak hitap etmesi İslam'ın çeşitliliği açısından sorun yaratmaktaydı. Bu ayırım ile birlikte bu sorun ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Avusturya Alevi İslam Cemaati'nin özerkliği bu yasa öncesinde tanınmış olmasına rağmen 2015 Yasası ile birlikte diğer İslam toplulukları ile eşit değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

³²⁴Avusturya'da İslam Yasa Tasarısı Onaylandı, 2015, <https://www.cnnturk.com/haber/dunya/avusturyada-islam-yasa-tasarisi-onaylandi> (2 Ekim 2019).

³²⁵Ertuğrul, s.118.

2015 İslam Yasası'nda 11. Maddenin 1. Fıkrası (Avusturya Alevi İslam Cemaati için 18/1) gereği "Üyeleri Federal Silahlı Kuvvetler mensubu olan, mahkemece veya idarece tutuklu bulunan, devlet hastanesi, bakım evi, huzurevi gibi kurumlarda rehberlik hizmetinin verilmesi"³²⁶ her iki İslam cemaatine de verilmiştir. Aynı yasanın 19. Maddesinin 1. Fıkrasında (Avusturya Alevi İslam Cemaati için 19/1) Avusturya'da helal ürün gibi dinin gereğince gıda temininin önü açılmıştır. Böylece devlete bağlı kurumlarda (huzur evi, bakım evi, devlet hastanesi ve devlet okulları) dine uygun gıda temini İslam cemaatlerince düzenlenebilecektir.³²⁷

Yeni İslam Yasası ile birlikte daha önce sınırları net çizilmemiş dini tatillerin belirlenmesi sağlanmıştır. Bu bağlamda ilgili yasanın Avusturya İslam Cemaati için 13. Maddesinde:

"Dinî tatiller ve Cuma namazı saatleri devletin koruması altındadır. Tarih ve saatleri ise İslâmi takvime göre düzenlenir. Bir gün, gün batımından başlayarak bir sonraki gün batımına kadar sürmektedir. Cuma namazı 12.00 – 14.00 saatleri arasındadır. Ramazan Bayramı (3 Gün), Kurban Bayramı (4 Gün), Aşure Günü (1 Gün)"³²⁸

olarak belirlenmiştir. Avusturya Alevi Cemaati için ise:

"Dinî tatiller ve ibadetler (Perşembe günleri Cem Töreni, Lokma Günleri) devletin koruması altındadır. Tarih ve saatleri ise İslâmi takvime göre düzenlenir. Bir gün, gün batımından başlayarak bir sonraki gün batımına kadar sürmektedir. Hz. Hızır Orucu ve Bayramı (3 gün), Hz. Ali'nin Doğum Günü (1 gün), Hz. Ali'nin Hz. Muhammed'in halefi ilanı (1 gün), Kurban Bayramı (4 gün), Aşure Günü (1 gün)"³²⁹

olarak netleştirilmiştir. Ayrıca 2015 Yasası'nda dini gruplara ait mezarlıklarla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. 2015 İslam Yasası'nın belirtilen alanlarda yapmış olduğu bu düzenlemeler her iki taraf içinde olumlu karşılanmıştır. Öte yandan 2015 Yasası ile

³²⁶Avusturya Millet Meclisinin Kararı, http://www.derislam.at/deradmin/news/Islamgesetz_2015_T%C3%BCrkisch.pdf (13 Ekim 2019).

³²⁷İslâm Din Topluluklarının Harici Hukuk İlişkileri hakkında Federal Yasa – İslâm Yasası 2015, https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Gesetztext.pdf (20 Ekim 2019).

³²⁸İslâm Yasası 2015.

³²⁹İslam Yasası 2015.

birlikte getirilen bazı maddeler özellikle Müslüman topluluklar tarafından eleştirilmiş ve değiştirilme talebiyle mahkemeye başvuruda bulunulmuştur. İtirazlar ve eleştirilere rağmen yasa 25 Şubat 2015'te kabul edilmiştir.

3.1.5.3. 2015 İslam Yasası'nın Müslüman Topluluklar Tarafından Olumsuz Algılanma Nedenleri

Avusturya'daki Müslümanlar haklarını iyileştirecek, güvence altına alacak, günümüz şartları ile uyuşan ve diğer dini gruplarla eşit haklara sahip bir yasa beklentisi ile 1912 İslam Yasası'nın değişmesi talebinde bulunmuşlardır. 2015 yılında kabul edilen yasa Müslümanlara daha önce değindiğimiz üzere bazı yenilikler ve haklar sağlamıştır. Ancak yeni yasadaki bazı maddeler hem yasanın oluşum sürecinde hem de yürürlüğe girmesiyle birlikte Müslümanlar tarafından olumsuz, eşitlikten uzak ve ayrımcı olarak yorumlanmıştır.

2015 İslam Yasası'nın 2. Maddesinin 2. Fıkrasına göre devlet hukuku dini öğretiler ve kuralların üstündedir. Bu maddeye göre dini toplulukların devlet yasaları ile çatışmadığı sürece özerkliğinden bahsedilmiştir. Bu anlamda maddenin yoruma açık olması, keyfi tutum ve kararlara açık olmasına dolayısıyla İslam dini cemaatlerinin özerkliğinin diğer dini gruplara göre eşitlik anlayışından uzak olmasına neden olmuştur. Aynı şekilde yasa ile tüzel kişilik kazanan dini cemaatlerin iptali ve fes edilmesi Federal Başbakan kararı ile yapılabilmektedir. Bu noktada İslam dini cemaatleri hem kurulma aşamasında hem de yürürlükte oldukları süreç içerisinde tam olarak sınırları çizilmemiş nedenlerden dolayı kapatılabilir ya da iç işlerinde özerkliğini muhafaza edemeyebilir. Özellikle 23. Madde gereğince dini toplulukların din görevlileri seçimi, atamaları, yetkili organlara ilişkin yapılan değişiklikler, tüzüklerin düzenlenmesi, seçimler gibi bir çok konu Federal Başbakan'ın onayı ve yetkisi altındadır.³³⁰

2015 İslam Yasası'nın eleştiri aldığı maddelerden biri ise İslam topluluklarının tüzüklerini oluşturmada izlenmesi öngörülen aşamalardır. Tüzüklerin dini kaynakları

³³⁰Zeynep Sezgin, "Islam and Muslim Minorities in Austria: Historical Context and Current Challenges of Integration", *Journal of International Migration and Integration*, Vol.20, No.3, (August 2019), s. 880.

Kuran dahil resmi dilde oluşturulması diğer dini cemaatlerden istenilen bir husus değildir. Bu durum anayasanın eşitlik ilkesine açıkça aykırılık göstermektedir.³³¹ Yasaya getirilen açıklamada Federal Anayasa gereği resmi dilin Almanca olduğu vurgusu yapılırken, Arapça olan Kuran'ın çevirisinin yapılacak dini öğretilerin birbirlerinden farklı olup olmadığını tespit amaçlı olduğu üzerinde durulmaktadır.³³² Diğer yönden “İlgili din topluluğunun din öğretilerini yayma amacı güden derneklerin”³³³ 2015 yılının sonuna kadar kapatılmaları kararlaştırılmıştır. Böylece dernek statüsünde bulunan camiler İGGiÖ tarafından tanınması, tanınmaya sahip olmaması durumunda ise camilerde dini faaliyetlerin (Kuran öğretmek, Hutbe okumak) yasaklanması söz konusudur. Bu durum otoriter bir bakış açısı sergilediği gibi, tek elden yönetim, kontrolün muhafaza edilmesi gibi gittikçe “kiliseleşme” örneğini yansıtmaktadır.³³⁴ Nitekim bu yasanın varlığına dayanarak 2018 yılı içerisinde Avusturya’da 7 caminin siyasi İslam ile mücadele kapsamında kapatılacağına ilişkin karar alınmıştır.³³⁵ Ancak bu karar düzeltilmeleri için gerekli zamanın sağlanmadan kapatılma kararı alındığı ve dolayısıyla usul hatası yapıldığı tespitiyle Viyana Bölge Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir.³³⁶

2015 Yasası'nın en fazla tartışılan maddelerinden biri dini görevliler yani imamlar için yapmış olduğu düzenlemeler ile ilgili olan maddedir. Dini rehberlik ve eğitim verecek kişiler Madde 11/2 ve 18/2’de “eğitimlerini Avusturya’da almış olmaları ve yaşamlarını Avusturya’da sürdürmeleri nedeniyle profesyonel ve kişisel olarak buna

³³¹ Yıldız, s.270.

³³² Açıklamalar,

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Erlaeuterungen.pdf,

(10 Ekim 2019) s.6.

³³³ *İslâm Din Topluluklarının Harici Hukuk İlişkileri hakkında Federal Yasa – İslâm Yasası 2015*,

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Gesetztext.pdf (20 Ekim 2019).

³³⁴ *Avusturya’da Tartışmalı İslam Yasa Tasarısı Komisyonunda*, 2015,

<https://www.yeniakit.com.tr/haber/avusturyada-tartismali-islam-yasa-tasarisi-komisyonunda-46703.html> (1 Ekim 2019).

³³⁵ *Hükümet 7 Camiyi Kapatıp Çok Sayıda İmamı Sınır Dışı Etme Kararı Aldı*, 2018,

<http://perspektif.eu/2018/06/08/avusturya-hukümet-7-camiyi-kapatip-cok-sayida-imami-sinir-disi-etme-karari-aldi/> (4 Ekim 2019).

³³⁶ *Avusturya’da Mahkeme Cami Kapatma Kararını İptal Etti*, 2019,

<https://perspektif.eu/2019/02/15/avusturyada-mahkeme-cami-kapatma-kararini-iptal-etti/> (4 Ekim 2019).

uygun kişilerce yerine getirilebilir.”³³⁷ şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre 2015 İslam Yasası ile ilgili yapılan açıklamada:

“Yurtdışında eğitim almış din görevlilerinin faaliyetlerinin çoğu zaman cemaat ile ilahiyatçının yaşam gerçeklikleri arasında bir ayrışma oluşturulmasından dolayı, İslâm Diyalog Forumu böyle bir eğitimin Avusturya’da verilmesinin hem devletin hem de İslâm cemaatlerinin ortak menfaatine olacağı sonucuna varmıştır. Bu ayrışma, en uygun şekilde Avusturya’da verilen bir eğitim ile aşılabılır.”³³⁸

şeklinde vurgulanmıştır. Bu bağlamda yasanın yürürlüğe girmesinden itibaren 1 yıl içerisinde mevcut dini görevlilerin görevlerine son verilecektir. Dönemin Entegrasyon ve Dış İlişkiler Bakanı Sebastian Kurz imamlar ile ilgili alınan kararı şu sözler ile savunmuştur:

“Bize göre imamlar, genç Müslümanlar için rol model olmalı ve aynı zamanda hem Avusturyalı hem de inanan bir Müslüman olmanın mümkün olduğunu göstermeli ve bu nedenle gelecekte Türk imamlarına gerek olmayacak.”³³⁹

Yeni İslam Yasası’nın oluşum sürecinde en çok itiraz edilen ve anayasanın eşitlik ilkesine aykırılık teşkil ettiği iddia edilen husus dini topluluklara yapılan dış kaynaklı finansman desteğinin kaldırılmış olmasıdır. İlgili yasanın 4. Maddesinin 1. Fıkrasında “Bir İslâm din topluluğunun bu federal yasa hükümlerine göre bir tüzel kişilik kazanabilmesi için, kalıcılığı güvence altında olmalı ve ekonomik varlığını kendi kendine idame ettirebilmelidir”³⁴⁰ şeklinde belirtilen düzenleme ile dini toplulukların dış kaynaklı finansman desteğinin önüne geçilmiştir. Yasayı oluşturanlar tarafından hukuki açıklık sağlamak amaçlı getirildiği öne sürülen madde ile diğer kilise ve topluluklarda

³³⁷ *İslâm Din Topluluklarının Harici Hukuk İlişkileri hakkında Federal Yasa – İslâm Yasası 2015*, https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Gesetztext.pdf (15 Ekim 2019).

³³⁸ *Açıklamalar*, https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Erlaeuterungen.pdf, (17 Ekim 2019).

³³⁹ *Austria Defends New Law on foreign Funding of Mosques*, 2015, <https://www.theguardian.com/world/2015/mar/08/austria-foreign-minister-islam-funding-law-restricting> (17 Ekim 2019).

³⁴⁰ *İslâm Din Topluluklarının Harici Hukuk İlişkileri hakkında Federal Yasa – İslâm Yasası 2015*, https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Gesetztext.pdf (15 Ekim 2019).

olduğu gibi yabancı kurumların özerkliğini ve bağımsızlığını korumak için ülke içi finansman desteği yeterlidir.³⁴¹ Aynı Şekilde 2015 Yasası'nın özet metninde dini toplulukların “faal iŐletimi” ülke içinde finanse edilmelidir.³⁴²

Açıklama metninde diğer dini gruplarında aynı finansal destekten mahrum kaldığı ifade edilse de bu durum gerçeği yansıtmamaktadır. Bu noktada Rus Ortodoks Kilisesi finans desteğini direk Moskova'dan alırken, Avusturya Serbest Kiliseleri (*Union of Penecostal Churches*) finans desteklerini Amerika Birleşik Devleti'nden sağlamaktadır.³⁴³ Finansal desteğin yurt dışı bağının kesilmesindeki amaç, Avusturya'daki İŐlam'a müdahaleyi azaltmak, MüŐlümanların bağlı olduğu anayurtlarının etkisini azaltarak onların daha fazla Avusturyalı MüŐlüman olabilmelerini sağlamaktır.

İmamlara finansal desteğin kesilmesi en fazla Avusturya Türk İŐlam Kùltür ve Sosyal YardımlaŐma Birliği (ATİB) ve bünyesindeki imamları etkilemiştir. Bu madde ile birlikte imamlar Türkiye'den ücret alamayacaklardır.³⁴⁴ Dönemin İç İŞleri Bakanı Herber Kickl 60 Türk imamın sınır dışı edilme kararı ile ilgili 2015 Yasası'na dayanarak imamların maaŐ almalarının yasa dışı olduğunu, yurt dışından maaŐ alan imamların vizelerinin iptal edileceğini, vize baŐvurularının ise reddedileceğini açıklamıŐtır.³⁴⁵

2015 İŐlam Yasası her ne kadar Avusturya'daki MüŐlümanların günlük yaşamlarını düzenleyecek haklar sađlamıŐsa da, genel anlamda diğer dini gruplara yöneltilmeyen Őüphecilik ile birlikte eşitlik ilkesinden uzak, haklar vermekten daha çok yükümlölük arz eden ve uygulamada muğlâk sonuçlar doğurabilecek bir yasa özelliği taşımaktadır.

³⁴¹ *Açıklamalar,*

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Erlaeuterungen.pdf (18 Ekim 2019) s.7.

³⁴² *İŐlam Yasası 2015 – Özet,*

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Zusammenfassung.pdf (22 Ekim 2019).

³⁴³ Sezgin, s.883

³⁴⁴ Farid Hafez, “Institutionalized Islamophobia The Draft of the Austrian Islam-Law”, *Seta Perspective*, No.14 (October 2014), s.3.

³⁴⁵ *Avusturya'daki Türkler Yasal Süreç Başlatacak*, 2018, <https://tr.euronews.com/2018/06/08/avusturya-daki-turkler-yasal-surec-baslatacak> (18 Ekim 2019).

3.1.5.4. 2015 İslam Yasası ve Avusturya İslamı

Avrupa İslamı genel anlamda çoğulculuk, laiklik, demokrasi gibi Avrupa değerlerinin ışığında, Batı yaşam tarzına uyumlu, şeriat ve Cihad gibi İslami kavram ve uygulamalardan uzak, modernize edilmiş bir İslam anlayışı oluşturma çabasıdır. Avrupa İslamı oluşturmadaki amaç, Avrupa'daki Müslümanların Avrupa'ya entegrasyonlarını kolaylaştırmak ve birlikte yaşamının önünü açmak olarak belirtilmektedir. Avrupa İslamı genel bir anlayış oluşturmakla birlikte bazı Avrupalı ülkeler (Fransa, Almanya, İtalya gibi) kendi İslam anlayışlarını oluşturmak amaçlı bazı girişimlerde bulunmuşlardır. Fransa'da 2019 yılı itibariyle laiklik anlayışına getirilmeye çalışılan yenilik ve yasalaştırılmaya çalışılan Fransa İslam Reform³⁴⁶ programı bu anlamda önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Avusturya'da özellikle 1999 seçimleri ile başlayan ve giderek etkisini arttıran aşırı sağın varlığı ve genel olarak Müslüman göçmenlere karşı politikaları, Avrupa'daki terörist saldırılar, 1912 İslam Yasası'nın modern ihtiyaçlara çözüm üretmemesi gibi olaylar Avusturya'daki İslam'ın sorgulanmasına neden olmuştur. Avusturya'daki Müslümanların geldikleri ülkeler ile kopmayan bağları, İslam'ı yaşama şekilleri, geldikleri ülkelerdeki siyasi tercihleri, Avusturya kültürü ve diline olan mesafeleri Müslümanların Avusturya ile henüz entegre olamadıkları algısı yaratmaya başlamıştır. Avusturya hükümeti ve siyasilerinin Avusturya İslamı oluşturmak istemesindeki temel neden Müslümanların Avusturya değerlerine bağlı kalarak İslam'ı yaşamaları ve Müslüman Avusturyalıdan ziyade Avusturyalı Müslüman yaratmadır.

Sosyal İnşacılığın "kimliklerin yakınlaşması" tezine atfen İslam'ın Avusturya özelinde Avrupalı kimliğine uyumlaştırılması, Avusturya'da İslam'ın değişim ve dönüşüme uğrayarak yeni bir İslam anlayışı inşa edilmeye çalışılması son zamanlarda özellikle 2015 İslam Yasası ile birlikte gündeme gelmiştir. 2015 Yasası ile inşa edilmeye çalışılan yeni İslam anlayışı Avrupa İslamı projesinin Avusturya örneğini temsil ettiği düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Konstrüktivizme göre kimliklerin ve çıkarların sabit olmaması, sosyal koşullar ve etnik çevre ile etkileşim halinde sonuçlar

³⁴⁶Getirilecek düzenleme ile Fransa'ya uygun bir İslam anlayışı hedeflenmektedir. Fransızca bilen ve Fransız kültürüne hakim imamların yetiştirilmesi ve dış desteğe kapalı bir Fransa İslamı anlayışını öngörmektedir.

meydana getirmesi, uluslararası ilişkilerde yeni kimliklerin oluşumunu kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda entegrasyonları sağlanmak istenen Müslümanlar için Avusturya'ya ait bir İslam anlayışı inşa edilmek istenmektedir.

Avusturya İslamı söylemi Avusturyalı siyasiler, karar alıcılar ve medya tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Söz gelimi Sebastian Kurz “Hedefimiz belli. Müslümanları hukuk güvenliğine kavuştururken diğer yandan da harici vesayet ve nüfuzdan arındırılmış Avusturya tarzı bir İslam'ın gelişmesini arzuluyoruz”³⁴⁷ ve “Avusturyalı bir İslam şekli istiyoruz. Avusturya'daki her Müslüman dinini düzgün bir şekilde uygulayabilmeli ancak yurtdışından etkilenmiş ve kontrolü sağlanmış İslam istemiyoruz”³⁴⁸ sözleri ile oluşturulmak istenilen İslam anlayışı arzusunu dile getirmektedir. Nitekim Kurz, 2015 İslam Yasası ile amaçladıkları şeyin Avusturyalı bir İslam anlayışı olduğunu her fırsatta dile getirmiştir. 2015 Yasası ile ilgili açıklamalarda bulunan Türkiye Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez:

"Her şeyden önce Avrupa'da herhangi bir ülkenin üzerine düşen vazifeleri yapmak yerine, birlikte yaşama kültürünü güçlendirmek yerine Müslümanlara yönelik başlayan İslamofobi dalgasını bertaraf etmek yerine, entegrasyon ve güvenlik politikalarının bir parçası olarak her ülkenin oturup kendi İslamını üretmeye kalkışmasını kesinlikle beyhude bir çaba olarak değerlendiriyorum ve bunun doğru olmadığını düşünüyorum”³⁴⁹

diyerek 2015 Yasası ile bir Avusturya İslam modeli üretilmeye çalışıldığını ima etmiştir.

2015 İslam Yasası'nın Avusturya İslamı'na atıfta bulunması yasadaki bazı maddeler ile açıklanabilir. İlk olarak yasanın hedefi “aynı zamanda inançlı bir Müslüman ve kendinî gururlu bir Avusturyalı olarak hissetmenin bir çelişki oluşturmasıdır.”³⁵⁰ Öncelikle yasadaki devlet hukukunun dini öğretisi ve İslam

³⁴⁷Avusturya'da Yeni İslam Yasası Onaylandı, 2015, <https://www.dw.com/tr/avusturyada-yeni-islam-yasas%C4%B1na-onay/a-18281080> (9 Ekim 2019).

³⁴⁸Austria's Muslims fear changes to historic Islam law, 2014, <https://www.bbc.com/news/world-europe-29814688> (13 Ekim 2019).

³⁴⁹Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez: İslam Yasası Avusturya'ya Yakışmadı, 2015, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1047575-diyamet-isleri-baskani-mehmet-gormez-islam-yasasi-avusturyaya-yakismadi> (21 Ekim 2019).

³⁵⁰İslam Yasası 2015 – Özet,

Yasası'ndan üstünlüğü, dini toplulukların Federal Anayasaya bağlı olma zorunluluğu ve öğretilerin yurttaşlık eğitimi ile çelişmemesi gereği oldukça dikkat çekicidir.³⁵¹ Buna göre,

“Yurttaşlık eğitiminin hedefleri, Anayasanın [Bundesverfassung] yapısına ilişkin kanunları, devlet millî hedefleri, 1867 Anayasasının [STGG] temel ve özgürlük hakları, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Federal Anayasa Kanununun [B-VG] 14. maddesinin 5. fıkrasının a) bendi ile Avusturya okullarının Okul Eğitimi Kanununun [Schulordnungsgesetz; SchOG] 2. maddesindeki görevlerinden doğar. Dolayısıyla bunlar demokratik, cumhuriyet, federal devlet, kuvvetler ayrılığı, liberal ve hukuk devleti ilkesidir; genel olarak yasa önünde eşitlik (7. madde 1. fıkra), özürllülere eşit muamele (7. madde 1. fıkra), kadın – erkek eşitliği (7. madde 2. ve 3. fıkra), resmi dil (8. madde 1. fıkra), otokton (yerli) halk gruplarının korunması (8. madde 2. fıkra), geniş kapsamlı milli savunma (Federal Anayasa Kanunu [B-VG], 9. madde a) bendi) ve makro-ekonomik denge (Federal Anayasa Kanunu [B-VG] , 13. madde 2. fıkra)’dır.”³⁵²

Bu hedeflerin İslam öğretileri ile çelişki yarattığı iddiası İslam Topluluklarının etkinliğini zayıflattığı gibi iç işlerinde de müdahaleye neden olmaktadır. Bu anlamda İslam topluluklarının gözetiminde verilecek din derslerinin yurttaşlık eğitimi ile çelişmemesi gerekmektedir. Din derslerine bu maddeler bağlamında bir çerçeve oluşturularak dini eğitimin Avusturyalı sınırları çizilmiş olmaktadır.

2015 Yasası'ndaki Almancaya olan vurgu, Avusturya kültürünün en önemli bileşeni olan resmi dilin İslam ile bir araya getirilmesini sağlayacak ve böylelikle Almanca konuşan Avusturyalı Müslümanlar ortaya çıkacaktır. Din görevlilerinin yeteri derecede Almanca konuşması şartı rehberlik hizmeti sunmalarındaki temel şarttır.³⁵³

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Zusammenfassung.pdf (12 Ekim 2019).

³⁵¹ Açıklamalar,

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Erlaueuterungen.pdf (18 Ekim 2019).

³⁵² Açıklamalar,

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Erlaueuterungen.pdf (8 Ekim 2019).

³⁵³ Açıklamalar,

Kuran'ın Almanca'ya çevrilmesi, dini öğretilerin Almanca olması ve Almanca konuşan imamların yetiştirilmesi Avusturya İslamı'nı oluşturmada oldukça önemli rol oynamaktadır.

İmam ve din görevlileri 2015 Yasası öncesinde Türkiye ve Bosna – Hersek gibi ülkelerden gelmekteydi. İmamlar, dini görevlerini kendi yetiştikleri kültür ve dini bilgiler çerçevesinde ve genellikle kendi dillerinde yerine getirmekteydi. Yeni yasa ile birlikte Avusturya dışından dini görevli ve imamların Avusturya'da görev yapmaları yasa dışı sayılmaktadır. Sebastian Kurz her fırsatta özellikle dışarıdan bağımsız bir İslam modeli oluşturmanın yurtdışından gelen imamların engellenmesi ile olabileceğini vurgulamıştır. Kurz'a göre istenilen şekilde bir Avusturya İslamı modelinin önündeki en önemli engel Türkiye gibi yurt dışındaki ülkelerin etkisinde yetişen ve kendi değerlerini Avusturya'ya taşıyan imamların varlığıdır.³⁵⁴

Avusturya İslamı düşüncesi temelinde Avusturya'da doğmuş, Avusturya kültürüne hakim, Almanca konuşan imamlar yetiştirmek üzere 24. Madde ışığında Avusturya'daki üniversitelerde ilahiyat eğitiminin verilmesi kararlaştırılmıştır.³⁵⁵ Bu çerçevede yetişen imamlara inşa edilmeye çalışılan Avusturya İslamı'nda önemli roller düşmektedir. 2015 Yasası'nı savunanlara göre Avusturya'da yetişen ve kültüre hakim olan imamların varlığı Müslümanların Avusturya'ya entegrasyonunu kolaylaştıracaktır. Böylece Müslümanlar Avusturya değerlerine sahip çıkarken aynı zamanda dinlerinin gereklerini de yerine getirebileceklerdir.

İslami dini toplulukların tüzel bir kişilik olarak oluşmalarının, yönetmeliklerinin, anayasaya aykırı bulunması durumunda tüzel kişiliklerinin feshedilmesi gibi yetkilerin Federal Başbakan'a bağlı olması, Avusturya'daki dini toplulukların denetiminin tek bir elde toplanması anlamına gelmektedir.³⁵⁶ Bu aynı

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Erlaeuterungen.pdf (8 Ekim 2019).

³⁵⁴ *Austria passes controversial reforms to 1912 Islam law, 2015,*

<https://www.bbc.com/news/world-europe-31629543> (8 Ekim 2019).

³⁵⁵ *İslam Yasası 2015 – Özet,*

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Zusammenfassung.pdf (2 Ekim 2019).

³⁵⁶ *İlgili Maddeler için: İslam Yasası 2015 – Özet*

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Zusammenfassung.pdf (12 Ekim 2019).

zamanda Avusturya'daki İslam'ın, etkinlik alanları gibi bir çok konuda denetime tabi tutulması demektir. Toplulukların yönetmelikleri dahil genel uygulamaları Avusturya yasaları ile uyumlu olmak zorundadır. Bunun yanı sıra İslami tüm dernekler (camiler gibi) Avusturya tarafından tanınmış İslami topluluklara bağlı olmak zorundadır. Bu bağlamda İslami oluşumların en alt dereceden en üst dereceye kadar Avusturya denetimi altında olması, ülkedeki İslam'ın ne yönde şekilleneceğinin bir kanıtıdır. Bu maddeler ile Avusturya'da İslam, ülkenin genel yönetim ve yasaları ile denetim altındadır.

2015 Yasası'nda bulunan toplulukların dış finans desteklerinin yasaklanması ile ulaşılmak istenilen şey dış ülkeler tarafından kontrol edilmeyen ve etkilenmeyen bir Avusturya İslamı yaratmaktır. Avusturya Hükümeti bağımsız bir Avusturya İslam anlayışı getirmenin en iyi yolu olarak yabancı gelir akışının dondurulması olduğunu düşünmektedir.³⁵⁷ Yurtdışından finansman desteği alan ve hem kültürel hem de dinen bağlı oldukları ülkelerin etkisini Avusturya içine taşıyan dernekler ve cemaatler Avusturya'ya ait olma, Avusturyalı olma, Avusturyalı Müslüman olmanın önünü kesmektedir. Maddi bağı finansman desteğinin yasaklanması ile kesilen ve aynı zamanda yurtdışına uygulanan imam yasağı ile birlikte daha az etkiye maruz kalmış ve daha fazla Avusturyalı değerleri ile bütünleşebilecek dini görevlilerin varlığı Avusturya İslamı anlayışını güçlendirmektedir.

³⁵⁷Sezgin, s.883.

SONUÇ

Çalışmanın konusu İslam'ın Avrupa siyasetinde yerinin ve algısının uğradığı değişim ve dönüşüm, bu değişim ve dönüşümün nedenleri ve sonuçlarıdır. Bu bağlamda İslam'ın geçirdiği değişim ve dönüşüm İslamofobi ve Avrupa İslamı kapsamında ele alınmıştır. Ötekinin varlığı kimliğin devamlılığı için önemlidir. Ötekinin tehdit olarak algılanması kimlikleri birbirine yakınlaştırır. Öteki genel olarak kötüyü, düşmanı, fakiri ve aşağı olanı temsil ederken karşısındaki benlik iyi, dost, zengin ve her bakımdan üstün olanı temsil etmektedir. Ötekine yansıtılan bu negatif çağrışımlar kimliğin güvenli bir şekilde inşa edilmesini sağlamaktadır. İslam Avrupa'da bir din olmanın yanında aynı zamanda ötekidir. İslam'ın Avrupa siyasetinde öteki olarak algılanması İslamofobik sonuçlar doğurmuştur. İslamofobinin Avrupa'da artması entegrasyon problemlerini beraberinde getirmiştir. Entegrasyon problemlerine bir çözüm olarak düşünülen Avrupa İslamı projesi ise İslam'ın Avrupa'daki algısının değişmeye başladığının bir örneğidir.

“Avrupa siyasetindeki İslam algısı, İslamofobi ve Avrupa İslamı projesi ile değişim içerisindedir” argümanı açıklanmaya çalışılırken özellikle ötekileştirilmenin etkisi üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda Avrupa ülkelerinde öteki olarak görülen Müslümanlar kendilerini yaşadıkları ülkelere ait hissetmemektedir. Avrupa ülkelerinin özellikle aşırı sağ partilerin etkisi ile aldıkları kararlar Müslümanları Avrupa'ya entegre etmekten ziyade dışlamaya yöneliktir. Bu sebeple Müslümanlar Avrupa ülkelerinde eğitim, ekonomik yaşam, kültürel faaliyetler, sosyal hayat gibi bir çok alandan yeterince faydalanamadığı gibi aynı zamanda dışlanmaya maruz kalmaktadır. Bu durumun en önemli kanıtı Müslümanların ötekileştirilmelerinin sonucu olarak İslamofobinin her geçen gün artmasıdır. Çıkarılan raporlarda Müslümanların yaşadıkları Avrupa ülkelerine aidiyetlerini sorgulandığında Müslümanların yaşadıkları ülke, dini ve etnik kimlik arasında kaldığını göstermektedir. Bu sonuç aynı şekilde Avrupalıların Müslümanların ülkelerinde yaşamalarına dair düşüncelerine de yansımaktadır.

Bu çalışmada “Ötekileştirildikleri için entegre olamayan Avrupa Müslümanları Avrupa İslamı projesiyle entegre edilebilirler mi?” araştırma sorusuna cevap aranmıştır. Avrupa İslamı projesi İslam'ın Avrupa'nın temel değerleri olan demokrasi, laiklik, insan haklarına saygı gibi unsurları içeren bir dönüşümden geçmesini öngörmektedir.

Ancak Avrupa İslamı'nın net bir tanımının yapılamaması, tüm Avrupa'yı temsil eden bir İslam anlayışının yokluğu projenin entegrasyonla sonuçlanmasını zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda Avrupa İslam'ı ile oluşturulmaya çalışılan durum Müslümanlar tarafından İslam'ın temel dinamiklerini dönüştürmek olarak algılanırsa bu proje entegrasyondan ziyade uzaklaşmaya ve karşı tepki oluşmasına neden olacaktır. Ancak İslam'ın dönüşümünün yerine Müslümanların mevcut durumlarının iyileştirilmesi ve sisteme dahil edici politikalar üretilmesi Müslümanların entegrasyonlarını kolaylaştıracaktır.

Çalışmanın temel argümanlarından biri İslam Avrupa'nın siyasetini kurmasına yardımcı bir öteki konumunda olmasıdır. Öteki olgusunu kullanarak kimlik ve siyasetini inşa etmek Avrupa kültüründe yeni bir olguyu temsil etmemektedir. Avrupa tarihi boyunca ötekilerin varlığı ile Avrupalı kimliği inşa edilmiş ve zaman zaman kimliğin korunması ve Avrupalı toplumların bir arada tutulması için yeni ötekilere ihtiyaç duyulmuştur. Avrupa kültüründe Yahudiler, İslam, Protestanlar ve Komünizm değişen süreçlerde öteki olarak algılanmıştır. İkinci Dünya savaşı sonrasında Naziler Yahudileri öteki olarak algılarken, Soğuk Savaş döneminde Sovyetler ve komünizm Avrupa kimliği ve toplumları önünde en büyük tehlike idi. Nazilerin mağup olması ve Sovyetlerin yıkılması ile ne Yahudiler ne de komünizm öteki olarak algılanmaya devam etmiştir. Ancak İslam Avrupa'nın en fazla başvurduğu ötekisi konumundadır. Avrupa ülkelerindeki aşırı sağ partilerin Müslüman göçmenler ile ilgili kararları parti hedeflerinin temelinde yerleştirmesi, Avrupa İslam'ı gibi projelerin üretilmesi, entegrasyon başlığında bir çok kararlar alınması ve yasalar çıkartılması İslam'ın Avrupa siyasetindeki öteki vurgusunu göstermektedir. Aşırı sağ partiler 1980'ler sonrası yükselişe geçmiştir. İslam'ın bir öteki olarak algılanmasını zinde tutan ve her türlü ortamda İslamofobiye atıfta bulunan, İslam'ın Avrupa'da yaşanan bir çok problemin kaynağı olarak gösteren aşırı sağ partilerin kendilerine giderek taraftar bulmaları gözlemlenmektedir. Bunun nedeni Avrupa'ya yapılan Müslüman göçler, İslam'ın Avrupa kültürü ile uyuşmadığı düşüncesi, artan terör olayları ve medyanın desteği olarak sayılabilir. Avrupalı aşırı sağ partiler Avrupa'daki İslam algısını yönlendiren ve ona negatif söylemler yükleyen en önemli siyasi unsurdur. Medyanın desteği, iletişim kanallarının artması ve kolaylaşması ile İslam'a karşı olan nefret söyleminin yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Özellikle Avusturya, Hollanda, Danimarka, İsveç gibi

lkelerde artan aşırı sağ eğilimi, toplumsal homojenliği savunması, yabancı ve göçmen karşıtı politikaları, Hıristiyan kimliğine olan vurgu ile bu ülkelerde yaşayan Müslümanları zor duruma sokmaktadır. Aşırı sağ partiler tarafından sürekli öteki olarak atfedilen Müslümanların Avrupa'ya entegre olamamalarından ve Avrupa kültürüne uyum sağlayamadıklarından şikayet edilmektedir. Bu noktada ötekileştirmek entegrasyonun önündeki en büyük engel olduğu gibi, toplumların bir arada yaşama adına daha fazla problem oluşturmaktadır.

Diğer argüman ise ötekileştirme olgusu Avrupa'nın çok kültürlülük ve birlikte yaşama ilkesi ile elişmesidir. Avrupa kimliğini oluşturan Avrupa değerleri tüm dünyada kabul görmüş ve Avrupa olarak adlandırılan medeniyet bu değerler etrafında toplanmıştır. Özellikle çok kültürlülük ve birlikte yaşama ilkesi Avrupa hoşgörüsünün bir yansımasıdır. Ancak Avrupa lkeleri teoride sıkı sıkıya bağlı kaldıkları ilkeleri Müslüman göçmen nüfus üzerinde pratikte gerçekleştirememektedir. Kimliğini oluşturmada kullandığı öteki olgusu bir dışlama ve farklılıkları yok saymak anlamına geldiğinden doğal olarak çok kültürlülük ilkesi geçerliliğini kaybetmektedir. Müslümanların Avrupa'da bir çok alanda maruz kaldığı dışlanma ve İslamofobik szlv ve fiili tacizler birlikte yaşama ilkesini yok etmektedir.

11 Eylül sonrası artan terörist eylemler ve bu eylemlerin radikal sözde İslamcı gruplar tarafından üstlenilmesi, İslam ve Müslümanların Avrupa'nın güvenliğine bir tehdit olarak algılanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda İslam Avrupa için bir güvenlik meselesidir. İslamofobinin gvenlikleştirilmesinin en büyük kanıtı Müslüman halk ile ilgili kararların kültür yada entegrasyon birimleri tarafından değil, ülkelerin iç işleri bakanlığı, güvenlik birimleri tarafından alınıyor olmasıdır. Avrupa lkelerinde İslamofobinin güvenlik algısı ile birlikte anılması sadece sınırların ve i güvenliğin sağlanması olarak algılanmamaktadır. Aynı zamanda Avrupa kendi kültürel değerlerine karşı İslam'ı bir tehdit unsuru olarak kabul etmektedir. Avrupa'da Müslüman nüfusun artması, İslam'ın başörtüsü, cami, minare, namaz gibi görünür dini öğreti ve uygulamalarının Avrupa yaşam anlayışı ile uyuşmadığı iddia edilmektedir. Artan nüfus Avrupalı halkları etkisi altına alarak Avrupa'nın giderek Mslmanlaştığı kültürel bir korku unsuru olarak gösterilmektedir.

Son argümana göre ise Avusturya’da İslam siyaset kurma aracı olarak kullanılmaktadır. Avusturya’da İslam algısı ülkedeki aşırı sağ partiler tarafından yönlendirilmektedir. Özellikle Haider dönemi sonrasında ülkede yaşayan göçmen Müslümanlar üzerinden yürütülen seçim propagandaları, seçim vaatleri, aşırı sağ partilerin desteklerini arttırması, değişen İslam Yasası ile birlikte Avusturya’da İslam algısı partiler odaklı bir değişim içermektedir. Ülkede artan İslamofobinin ve yeni yasa ile oluşturulmaya çalışılan Avusturya İslamı’nın aşırı sağ partilerin etkilerinden kaynaklandığı görülmektedir. Bu noktada İslam algısı Avusturya’da siyaset kurma ve yürütme aracı olarak değerlendirilebilir.

Sosyal inşacılık kuramı bu çalışmanın teorik çerçevesini oluşturmaktadır. Sosyal inşacılığın uluslararası ilişkileri analiz etmek için kimlik, öteki, kültür, din ve dil gibi sosyal unsurları kullanması akademik çalışmalara yeni bir bakış açısı getirmiştir. Onuf’un insanlar ile toplumun karşılıklı süreçlerle birbirini oluşturduğu düşüncesi, Wendt’in kimliklerin çıkarların temeli olduğu savı sosyal bilimlerin sadece güç ve çıkar bağlamında ele alınamayacağına güzel bir temel oluşturmuştur. Ayrıca sosyal inşacılık kuramı ötekinin kimlik oluşturmadaki yerini açıklarken, çıkarlar doğrultusunda oluşturulan ötekinin, kimliğin inşası sonucunda görevini tamamladığı ve yeni bir öteki oluşturmanın gerektiğini belirtmesi açısından önemlidir. Wendt tarafından öteki düşman, rakip ya da dost olarak tanımlanmış ve her bir tanımı farklı toplumlarda farklı işlevlere cevap vermiştir.

Sosyal inşacılık teorisi çerçevesinde birinci bölümde özellikle öteki kavramının kimlik üzerindeki etkisi, kimliği oluşturmada ne gibi görevler üstlendiği açıklanmıştır. Kolektif kimliğin, toplumsal oluşumun ve kimliğin sosyal inşacılık kuramında yeri vurgulanmıştır. İkinci bölümde özellikle bir öteki unsuru olarak İslamofobinin sosyal inşacılık kuramına bağlı olarak analizi yapılmıştır. Bu bağlamda kimliklerin inşasında bir ötekiye ihtiyaç duyması, uluslararası siyasetin tarihi unsurlar üzerine inşa edilmiş olması, kimliklerin çıkarların temeli olması gibi temel parametreler üzerinde durulmuştur. Avrupa İslamı projesinin dönüşüm ve değişim odaklı olması kimliklerin durağan ve verilmiş olmadığının bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. Sosyal düzenin bir gereği olarak oluşturulmak istenen Avrupa İslamı sosyal inşacılık kuramı ile

uyuşmaktadır. Üçüncü bölümde Avusturya özelinde Avusturya'daki ötekileştirme, siyasal parti söylemlerinin kimlik üzerinden okunmasının çıkarları belirlemesi ve oluşturulmaya çalışılan Avusturya İslamı ile ülkedeki İslam'ın durağan olmadığı ve dönüşüme tabi tutulduğu kuram çerçevesinde analiz edilmiştir.

Çalışmada birinci bölümde genel olarak incelenen ve sosyal inşacılık kuramının da desteklediği öteki kavramının özellikle Avrupa siyasetinde bir aracı olarak kullanıldığı, İslamofobinin ortak düşman yaratarak Avrupalı kimliği korumada bir olgu olarak var olduğu, aynı şekilde Avrupa İslamı kavramı ile sosyal düzenin oluşturulmaya çalışıldığı sonuçlarına varılabilmektedir. Aynı şekilde Avusturya örneğinde de tartışıldığı gibi ötekilik, sosyal düzen, ortak düşman, ortak kimlik parametreleri İslam algısına yansıtılarak kuram çerçevesinde açıklanmıştır. Bu anlamda birinci bölümde genel anlamda özetlenen sosyal inşacılık kuramının argümanları ikinci ve üçüncü bölümdeki örnek ve olgular ile uyuşmaktadır.

Bu çalışmada Avusturya örneğinin alınmasının temel nedenleri arasında ülkenin İslam ile olan ilişkilerinin tarihsel geçmişi, Müslümanlara yasal yollar ile verilen haklar, son dönemlerde ülkede oylarını arttıran aşırı sağ partilerce değişen İslam algısı ve 2015 İslam Yasası'nın etkileri sayılabilir. Avusturya'da İslam bir öteki olarak algılanmış ve İslamofobik sonuçlar gözlemlenmiştir. Aynı zamanda çıkarılan 2015 İslam Yasası'nın Avrupa İslamı'nın bir örneği olarak Avusturya İslamı'nın oluşmasına dair maddeler içermesi çalışmanın konusu ile birebir uyuşmaktadır. Avusturya'nın İslam ile olan ilişkileri 10. yüzyıldaki ticari ilişkilere kadar götürülebilse de günümüzle olan bağlantıları Osmanlı ile olan ilişkileri ve özellikle Bosna–Hersek ilhakı ile oluşmuştur. Bosna – Hersek'in ilhak ve işgali ile ilk kez Müslüman bir nüfus Avrupa'nın yönetimine geçmiştir. Bosna – Hersekli Müslümanlar ile Avusturya ilk kez İslam ile birebir ilişki içerisine girmiştir. Avusturya'nın dünya savaşları, Nazi etkisi, Bosna – Hersek'in kaybedilmesinden dolayı zaman zaman İslam ile olan bağlantıları kesilse de genel olarak ilişkileri problemsiz ve durağan bir temelde seyretmiştir.

1912 yılında çıkarılan İslam Yasası ile İslam'ın resmi olarak tanınması, Müslümanlara diğer dini gruplarla eşit muamele gösterilmesi İslam'ın Avusturya'daki algısının net birer örneğidir. Diğer Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında 1912 İslam

Yasası ve Avusturya'daki İslam bir model teşkil etmektedir. 1912 İslam Yasasının verdiği haklar neticesinde kurulan Avusturya İslam Örgütü ülkede yaşayan Müslümanların temsilinde önemli rol oynamaktadır. 1912 gibi erken bir dönemde böyle hakların var olması günümüzde Avrupa'daki bazı ülkelerde hala var olamamış bir durumdur. Ancak 1980ler itibariyle var olan bu olumlu hava yerini negatif bir algıya bırakmıştır. Avusturya'daki İslam algısının değişiminde tüm Avrupa'da olduğu gibi yaşanan göçler, terör eylemleri, ekonomik krizler ve kimlik kaygısı gibi nedenler büyük rol oynamaktadır. Yapılan anketler Avusturya'da Müslümanlara olan bakış açısının 1990'ların başından itibaren hızla değiştiğini göstermektedir.

Avusturya'da İslamofobik olaylarda yaşanan artışlar günlük yaşamda oldukça rastlanılır bir durum olması açısından endişe vericidir. ZARA ve Dökümantasyon ve Danışma Merkezleri gibi ırkçılık ve nefret suçları hakkında veri toplayan kuruluşların raporları incelendiğinde 2001 sonrası dönemde İslamofobik saldırıların yüksek oranda arttığı gözlemlenmektedir. 1912 gibi erken bir dönemde Müslümanları kabul eden ve özümseyen Avusturya'nın günümüzde İslam ile daha sağlıklı ve istikrarlı bir ilişki içerisinde olması beklenmektedir. Aksine diğer Avrupa ülkeleri gibi İslam öteki olarak görülmekte ve Müslümanlar Avusturya kültürüne bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu algının en önemli nedeni Avusturya'daki aşırı sağ partilerin etkisidir. Özellikle 1986 Jörg Haider'in başkanlığından sonra oylarını arttıran aşırı sağcı FPÖ'nün söylem ve tutumları Avusturya'daki İslam algısını olumsuz yönde değiştirmiştir. Avusturya kültürüne, diline ve dinine bir tehdit olarak algıladıkları Müslüman göçmenleri Avusturya'da istemeyen FPÖ, bu söylemlerini parti programlarında, seçim vaatlerinde, seçim afişlerinde kısacası her ortamda dile getirmektedir. Medyanın desteği ile aşırı sağ partilerin bu söylemleri Avusturya'da büyük bir çoğunluğu etkisi altına almıştır. Nitekim FPÖ 1999 seçimlerinden itibaren oylarını giderek arttırmıştır. Popülist sağ ÖVP ile yaptığı koalisyonlar ile göçmenlere karşı bazı kararların alınmasında etkili olmuş ve böylelikle İslam'ın Avusturya siyasetindeki algısını değiştirmeyi başarmıştır.

2015 yılında çıkarılan İslam Yasası ile birlikte Avusturya'daki İslam farklı bir zemine kaymaya başlamıştır. Yeni İslam Yasası getirdiği düzenlemeler ve yenilikler ile ülke içinde ve dışında oldukça tartışılmıştır. 1912 Yasasının Müslümanların günümüz

ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamadığı düşüncesi ile yola çıkılan yeni yasada Müslümanların gıda, tatil, rehberlik sunma, mezarlıklar gibi bazı ihtiyaçlarına düzenlemeler getirmiştir. Öte yandan dini cemaatin tanınmasında, tüzük oluşturmasında, tüzel kişiliğin iptalinde ve cemaatin işleyişinde Federal Başbakan onayını getirmesi, dış finans yasağı ve İGGiÖ tarafından tanınmayan derneklerin kapatılması gibi konularda oldukça tartışmaya neden olmuştur. Yasa ayrıca din adamlarının Türkiye gibi diğer Müslüman ülkelerden getirilmesinin de önünü kapatmıştır.

2015 Yasası ile Müslümanlar her şeyden önce dini grupların iç işlerinin işleyişindeki özgürlüklerin kısıtlanması konusunda diğer dini cemaatler ile eşit olmayan bir muameleye tabi tutulmaktadır. Finans yasağının diğer dini cemaatlerde olmaması, ve finans konusunun çözümünün ilgili topluluk için oluşturulan yasalara bırakılması Avusturya'nın eşitlik değerleri ile uyumsuzdur. 2015 Yasası ile yapılmak istenen net olarak İslam ve Müslümanların kontrol altında tutulmasıdır. Bu durumda Avusturya siyasetinde İslam'a ve Müslümanlara olan şüpheciliği kanıtlar niteliktedir.

2015 İslam Yasasının getirdiği yenilikler ve eşitsizlikler tartışıldığı kadar yasanın Avusturya İslamı oluşturmak için bir adım olup olmadığı da tartışma konusudur. Dönemin Dış İşleri ve Entegrasyon Bakanı Sebastian Kurz tarafından sıklıkla dile getirilen Avusturya ait bir İslam söylemi 2015 Yasası ile oluşturulmaya çalışılmaktadır. Yasa ile dini görevlilerin Almanca bilme zorunluluğu ve Almancaya olan vurgu, din adamlarının Avusturya'da yetişmesi, dış ülkelerin İslam üzerinde etkisini azaltmak için çıkarılan finansman yasağı, İGGiÖ'nün tanıdığı yani Federal Başkanca kabul gördüğü dernek ve camiler dışındakilerde dini öğretilerin yasaklanması, daha fazla Avusturyalı hissetmek ve Avusturya'ya ait olmanın artması vurgusu Avusturya İslamı oluşturulmaya çalışıldığının bir göstergesidir. Kurz her fırsatta gurur duyulan bir Avusturyalı olmakla Müslüman olmanın aynı anda gerçekleşeceğini belirtmektedir. Onaylar ve kontroller ile denetim altına alınan İslam daha fazla Avusturya değerlerine yaklaştırılmak istenmektedir.

Son olarak Avusturya özelinde Avrupa'daki İslam algısını değiştirmede her iki tarafa da farklı görevler düşmektedir. Avrupa'nın temel değerleri olarak görülen eşitlik

ve hoşgörü çerçevesinde Müslümanların dini öğretilerini yerine getirilmesine izin verilmelidir. İslamofobinin hukuki olarak tıpkı antisemitizm gibi bir nefret suçu olarak kabul edilmesinin önü açılmalıdır. İslam'ın dünya genelinde inanılan bir din olarak tek bir İslam anlayışı ve uygulamasının var olmaması, Avrupa ya da Avusturya İslamı oluşturmanın entegrasyon için kesin çözümler getiremeyeceğinin bir kanıtıdır. Bununla birlikte Müslümanlar yaşadıkları ülkelerin yasalarına ve değerlerine saygı göstermekle yükümlüdürler. Aynı şekilde radikal terör grupları ile olan bağlarını sonlandırmak ve bu tarz terör gruplarının eylemlerine meşru zemin hazırlamamak adına İslam'ın gerçek yanlarını Avrupa'ya anlatmalıdırlar.

Avusturya'nın siyaset üzerinde uygulamalarının başta Almanya olmak üzere diğer Avrupalı ülkeler için örnek teşkil ettiği düşünüldüğünde bu ülke ile ilgili bir çok alan yeni araştırma konusu olabilir. Bunların başında Avusturya'daki aşırı sağ partilerin köklerinin araştırılarak Avrupa genelinde nasıl bir öncüllük yarattığı, bu partilerin Avrupa'daki aşırı sağ yükselişine ne gibi katkılarda bulunduğu yeni araştırma alanı olarak ele alınabilir. Avusturya'daki İslam'ın Türkiye ile olan ilişkileri etkilemede nasıl bir rol oynadığı da farklı ve yeni bir çalışma konusu olabilir.

EKLER

EK 1: 1912 Avusturya İslam Kanunu³⁵⁸

“15 Temmuz 1912 yılında kabul edilen Kanun; 9 Ağustos 1912 yılında LXVI (66) adet basılmış ve dağıtılmıştır. İslam Dininin Meclisi'nin de kabulü ile düzenlenen şu şekilde olması uygun görülmüştür. Buna göre;

Madde I:

İmparatorluk Konseyinde temsil edilen Krallıklar ve Eyaletler tarafından 1 Aralık 1867 Anayasasının 147. Maddesinin özellikle XV. Fıkrasına dayanarak, resmen tanınan inanç topluluğu olarak kabul edilmesiyle İslam dininin Hanefi mezhebine tabi olanlara aşağıdaki haklar verilmiştir.

1. İslam dini mensuplarının hukuki statüleri, en azından kültürel bir topluluk (cemaat) oldukları sürece, devlet gözetimi altında bulunması şartıyla, kendi kendilerini yönetme ve karar alma hakları temelinde teminat altına alınmıştır.

Bu durumda, ülkedeki İslam dinine mensup Bosna – Herseklilerin bir Kültür Organizasyonu (cemaat) bağlamında yaşamaları dikkate alınır. Dini cemaat olarak yapılanmalarından önce de İslami amaçlara yönelik dini vakıflar kurulabilir.

2. Kültür Bakanlığı'nın onayı ile Bosna – Hersek'ten din hizmetleri dairesi için din görevlileri görevlendirebilir.

3. İbadetlerin yerine getirilmesinde, toplum düzenini bozacak bir durum ortaya çıkması halinde bu ibadetler hükümet tarafından yasaklanabilir.

4. Eğer bir din görevlisi; herhangi bir kanunsuz davranıştan, ya da buna benzer bir olaydan dolayı suçlu bulunursa ve bunu çıkar amaçlı gerçekleştirmişse, ahlak kaidelerine ters davranmış veya toplumsal tepkiye sebebiyet vermişse ya da toplum düzenini bozacak davranışlarda bulunduğu tespit edilirse görevden uzaklaştırılır.

³⁵⁸Kaynak: Sinan Ertuğrul (Der), *Avusturya'da Din Devlet İlişkileri ve İslamofobia*, İstanbul: Pınar Yayınları, 2014, s.119.

5. İslam'a inanan Hanefi mezhebi mensuplarının; cemaat ve organlarının yetki alanlarının aşılmamasına kanunların ve buna bağlı hükümlerle kararların ihlal edilmemesine, resmi ilişkilerin ve düzenlemelerin dışı karşı uygulamalar ile bu dinin mensuplarına tanınan hakların kullanımına ilişkin tüm gözetim ve denetim devlet kurumları tarafından gerçekleştirilir. Bunun sonucunda resmi kurumlar gelir durumuna bağlı olarak makul bir para cezası veya yasaların müsaade ettiği diğer cezai müeyyide uygulanabilir.

6. İslam'a inanan Hanefi mezhebi mensupları, dini ibadetlerini yerine getirmede ve dini vecibelerini uygulamada resmi olarak tanınmış diğer dini cemaatlerin haklarına ve kanuni korumasına sahiptirler. Ayrıca İslam'ın öğretileri, kurumları ve gelenek görenekleri de devlet yasaları ile çelişmedikleri sürece aynı şekilde koruma altındadır.

7. İslam dini mensuplarının evliliklerine ve doğum, nikah, ölüm kayıtlarının tutulması, 9 Nisan 1870 yılında çıkarılan 51 numaralı yasa kapsamındadır. Nikah kıyılması ile alakalı dini vecibelerin yerine getirilmesi bu kanunun hükmü kapsamında değildir.

8. Bu düzenleme ile doğum, nikah ve ölüm kayıtlarının tutulmasında İslam din görevlilerinin ortak yetki kullanıp kullanmayacakları, kullanmaları halinde ise bunun hangi şekilde olacağı da belirlenir.

Madde II:

Bu kanunun yürümesinden Kültür ve Eğitim Bakanı, İçişleri Bakanı ve Adalet Bakanı sorumludur.”

Ek 2: İslâm Din Topluluklarının Harici Hukuk İlişkileri Hakkında Federal Yasa – İslâm Yasası 2015³⁵⁹

“1. Bölüm Hukuki Statü

Kamu Kuruluşu Madde 1 – Avusturya’daki İslâm Din Toplulukları “Vatandaşların Temel Haklarına İlişkin Anayasa’nın” (“*Staatsgrundgesetz*” -1867 Anayasasının) 15. maddesi gereğince resmen kabul edilmiş din topluluklarıdır. Onlar kamu kuruluşudur.

Özerklik Madde 2 – (1) İslâm Din Toplulukları dâhili meselelerini düzenleme ve yönetimlerinde özerktirler. İnançları ve öğretileri açısından özgürdürler ve dinlerini kamuya açık yaşayabilirler. (2) İslâm Din Toplulukları diğer resmen tanınmış din topluluklarıyla aynı yasal korumaya haizdir. Yasal düzenlemelere aykırılık teşkil etmemek kaydıyla dinî öğretileri, kurumları ve adetleri de koruma altındadır. Din toplulukları, dinî cemaatler ve diğer yapılanmalar ile üyeleri temel devlet kurallarına uyulması konusunda - uygulanacak ilgili devlet kanunları böyle bir olanak sunmadığı sürece - dinî topluluklarının iç kurallarını veya öğretilerini dayanak gösteremezler.

Tüzel Kişilik Kazanma Madde 3 – (1) Bu federal yasaya göre kurulmuş İslâm din toplulukları tüzel kişiliklerini müracaat üzerine Federal Başbakanın yönergesiyle kazanırlar. Yönerge, 3. ve 4. Bölüm hükümlerinin hangi koşullarda dinî topluluklara uygulanacağını içermelidir. İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun (*Verwaltungsgerichtsverfahrensgesetz* – VwGVG) 8. maddesinde tanınan mühlet, başvurunun olası düzeltilmesi ve tarafların olası dinlenmesi açısından, Düzeltme Emrinin veya kişilerin dinlenmesi için davetiye gönderildiği tarihten itibaren düzeltmenin veya görüşün intikal etmesi veya bunlar için verilen mühletin sona ermesine kadar askıya alınır. (2) Federal Başbakan, 1.fıkra doğrultusunda intikal eden başvuruları internet ortamında Din İşleri Dairesinin (“*Kultusamt*”) görev alanına ilişkin kurulacak olan web sitesinde kamuya açık biçimde yayınlamalıdır. (3) Tüzel kişiliğin kazanılmasına ilişkin, İslâm Din Topluluğunun ismini ve topluluğu dış temsile yetkili olan organların genel isimlerini içeren bir karar çıkarılmalıdır. (4) 3. fıkra doğrultusunda

³⁵⁹Kaynak: <https://www.bmeia.gv.at/integration/islamgesetz/#accordion768195collapse5> (26 Kasım 2019)

tüzel kişiliğin kazanılmasıyla birlikte, ilgili din topluluğunun din öğretilerini yayma amacı güden dernekler lağvedilmelidir. (5) Bir İslâm din topluluğu, ilgili dinî inancı destekleme amaçlı bir derneğin lağvedilmesiyle yeniden kuruluyor ise, vergiler açısından sadece hukuki statü değişikliğinin gerçekleştiği ve aynı mükellefin (yasal sorumlu) varlığını sürdürdüğü varsayılmalıdır.

Tüzel Kişiliğin Kazanılmasına İlişkin Şartlar Madde 4 – (1) Bir İslâm din topluluğunun bu federal yasa hükümlerine göre bir tüzel kişilik kazanabilmesi için, kalıcılığı güvence altında olmalı ve ekonomik varlığını kendi kendine idame ettirebilmelidir. Kalıcılığın güvence altında olması için başvuru sahibi resmi kayıtlı bir dinî mezhep topluluğu olmasının yanında son nüfus sayımına göre belirlenen Avusturya nüfusunun en az binde ikisi kadar üye sayısına sahip olmalıdır. Bunu kanıtlamak ise başvuru sahibinin sorumluluğundadır. (2) Gelirler ve mal varlığı yalnızca dinî amaçlar için kullanılabilir. Dinî amaçlara, dinî hedefler doğrultusundaki hayırsever ve kamu yararına olan amaçlar da dâhildir. (3) Toplum ve devlete karşı olumlu bir temel tutum sergilenmelidir. (4) Resmen tanınmış mevcut kiliseler ve din toplulukları ile diğer din topluluklarına bulunan ilişkilerde yasaya aykırı bir uygunsuzluk bulunmamalıdır.

Tüzel Kişiliğin Reddi ve İptali Madde 5 – (1) Federal Başbakan, tüzel kişilik talebini aşağıdaki durumlarda reddetmelidir: 1. (Talep sahibi topluluğun) Öğreti veya öğretinin uygulanması yönünden demokratik bir toplumun kamu emniyeti, nizamı, esenliği ve ahlakı gibi menfaatlerinin veya diğer fertlerin hak ve özgürlüklerinin korunması lüzumunu doğruyor ise. Bunlar bilhassa, ceza gerektiren yasaya aykırı davranışlara teşvik, yetişmekte olan çocukların psikolojik gelişimini engellemek, psikolojik bütünlüğün zarar görmesi ve – özellikle inanç aktarımı amacıyla – psikoterapi metotlarının uygulanması. 2. Madde 4 gereği şartlardan biri eksik ise, 3. Tüzükleri 6. maddeye aykırı ise (2) Aşağıdaki durumlarda, din topluluğunun tanınmasını federal devlet yönerge ile kaldırmalıdır; bir din topluluğunun tüzel kişiliğini ise Federal Başbakan kararla kaldırmalıdır: 1. Üye sayısı hariç, 4. veya 8. madde gereğince hukuki statü kazanımı için önemli bir şartın artık mevcut olmaması, 2. Eğer 1. fıkra gereği bir ret nedeni mevcut ise ve statü iptaline neden olan durumun giderilmesi istenmesine rağmen durumun devam etmesi halinde, 3. Topluluk veya cemaat tüzüklerine aykırı bir davranışın durdurulması istenmesine rağmen davranışın devam

etmesi veya 4. Resmen tanınmaya istinaden oluşan yükümlülüklerin yerine getirilmesi istenmesine rağmen bunların yerine getirilmemesi. (3) Tüzel kişiliğin iptaline dair yönergenin ilamından sonra üç iş günü içerisinde gerekçelere ilişkin bir tespit kararı (“*Feststellungsbescheid*”) çıkarılmalıdır. Bu tespit kararı din topluluğunun ve en son dış temsile yetkisi bulunan organlarının ismini içermeli ve bunlara tebliğ edilmelidir. (4) Hukuki statünün reddi veya iptali, internet ortamında Din İşleri Dairesinin (“*Kultusamt*”) görev alanına ilişkin kurulacak olan web sitesinde kamuya açık biçimde yayınlamalıdır.

2. Bölüm Kurumsal Yapı ve Görevler

İslâm Din Topluluklarının Tüzükleri Madde 6 – (1) Bir İslâm din topluluğunun dâhili meseleleri çerçevesinde hazırlanan tüzüğün, resmi geçerliğini sağlamak üzere aşağıdaki bilgileri resmi dilde içermelidir: 1. İsim ve kısaltması - ancak din topluluğu açıkça teşhis edilebilir olmalı ve başka kiliseler veya din toplulukları, dernekler, kurumlar veya başka hukuki statülerle karıştırılması olanaksız olmalıdır; 2. Din topluluğunun merkezi; 3. Üyeliğin kazanılması ve kaybı; 4. Üyelerin hak ve yükümlülükleri; 5. Temel inanç kaynaklarının (Kur’an-ı Kerim) bir metni dâhil olmak ve diğer mevcut, resmen tanınmış din topluluklarının, mezhep topluluklarının veya din topluluklarınınkinden farklı olmak kaydıyla dinî öğretinin sunumu; 6. Dâhili teşkilatlanma - burada en azından dinî cemaatler ön görülmelidir; 7. Din topluluğu içerisinde mevcut bütün mezheplerin uygun biçimde gözetilmesi; 8. Organların atanma şekli, görev süresi ve azli; 9. Din dersinin tedarik şekli ve bunun denetimi; 10. Kaynakların sağlanması, bunların idaresi ve muhasebesi; 11. Din topluluğu içerisinde oluşan tartışmaların uzlaşısıyla sonuçlandırılması; 12. Tüzük oluşturma ve değişiklikler yapılması. (2) Üyelerinin dinî ihtiyaçlarını karşılama amacı taşıyan olağan faaliyetler için kaynakların sağlanması, din topluluğu, dinî cemaatleri veya ülke içindeki üyeleri tarafından gerçekleştirilmelidir.

Bir Din Topluluğunun Görevleri Madde 7 – Bir din topluluğunun görevleri özellikle: 1. bir dinî cemaatin etki alanını aşması halinde, üyelerinin çıkarlarını korumak; (bu bağlamda) din toplulukları üst makamdır; 2. din toplulukları ve dinî cemaat tüzüklerinin ve bunlardaki değişikliklerin yanı sıra organlarının terkinde

meydana gelen değişiklikleri Federal Başbakana ibraz etmek; 3. din topluluğunun dâhili hukukuna göre tüzel kişilik kazanmış olan kuruluşların, resmi olarak da tüzel kişiliğe haiz olabilmeleri için bunların ve bunları temsil yetkisine sahip organ ve organ idaresi ile bunlarda meydana gelen değişiklikleri Federal Başbakana ibraz etmek.

Dinî Cemaatler (“Kultusgemeinden”) Madde 8 – (1) Dinî cemaatler aynı zamanda özerk kamu kuruluşları olan İslâm din topluluklarının parçalarıdır. Üyelerinin dinî ihtiyaçlarını karşılamak ve bunun için gerekli tesisleri sağlamakla mükelleftir. (2) Dinî cemaatler 1. fıkrada belirtilen görevleri yerine getirmek üzere tesisler kurabilir, yönetebilir ve mevcut tesisleri dinî cemaat tesisi olarak tayin edebilirler. Birkaç dinî cemaatin kuracağı ortak tesisler ise ancak bütün tarafların mutabakatı ve din topluluğunun muvafakati ile kurulabilir. (3) Dinî cemaatler ancak, kalıcılıkları ve ekonomik varlıklarını kendi kendine idame ettirme kabiliyetleri güvenceye alındığı takdirde ve din topluluğunun muvafakatiyle kurulabilirler. (4) Her dinî cemaatin bir tüzüğü bulunmalı ve resmi geçerliğini sağlamak üzere aşağıdaki bilgileri içermelidir: 1. Dinî cemaatin ismi ve kısaltması - ancak din topluluğu açıkça teşhis edilebilir olmalı ve başka kiliseler veya din toplulukları, dernekler, kurumlar, dinî cemaatler veya başka hukuki statülerle karıştırılması olanaksız olmalıdır; 2. Dinî cemaatin merkezi; 3. Üyeliğin kazanılması ve kaybına ilişkin düzenlemeler; 4. Üyelerin hak ve yükümlülükleri; 5. Dâhili teşkilatlanmaya ilişkin, özellikle üyelik kayıtlarına ilişkin düzenlemeler; 6. Cemaat organlarının atanma şekli, görev süresi ve azline ilişkin düzenlemeler; 7. Kaynakların sağlanması, bunların idaresi ve muhasebesine ilişkin düzenlemeler; 8. Dinî cemaatler içerisinde oluşan tartışmaların uzlaşıyla sonuçlandırılmasına ilişkin düzenlemeler ve 9. Tüzük oluşturulması ve değişiklik yapılmasına dair düzenlemeler. (5) Bir dinî cemaatin lağvedilmesi halinde, en son görevde olan organlar, mal varlığı hakkında din topluluğu ile mutabakat içinde karara varmalıdırlar.

3. Bölüm “Avusturya İslâm Cemaati’nin” Hak ve Yükümlülükleri

İsim Hakkı Ve Dinî Terimlerin Korunması Madde 9 – (1) Din topluluğu, 6. madde 1. fıkrada belirtilen sınırlar çerçevesinde bir isim seçme hakkına sahiptir. (2) Din topluluğunun ve dinî cemaatlerin isimleri ve bunlardan türetilen bütün terimler

yalnızca din topluluğunun veya dinî cemaatin izniyle kullanılabilir. (3) Yabancı üçüncü kişilere, Avusturya dışında bulunan, din topluluğunun münferit kurumlarına, bir dinî cemaate veya benzer kurumlara hukuki bir bağın bulunduğu izlenimini vermeye yönelik terimler, yalnızca din topluluğunun izniyle kullanılabilir. (4) Bu hükümlerin ihlali durumlarında - eğer ceza mevzuatı hükümleri uygulanmıyor ise - din toplulukları ve ilgili her dinî cemaat yasadışı durumun sonlandırılması istemiyle Federal Başbakana bir dava süreci başlatılması dilekçesiyle başvurabilir. Başvuru dört hafta içerisinde karara bağlanmalıdır.

İnceleme Hakkı Madde 10 – (1) Din topluluğu, yasama ve her seviyedeki idare organlarına, resmen tanınmış kilise ve din topluluklarına ilişkin bilirkişi raporları, görüş, rapor ve öneri iletme hakkına sahiptir. (2) Din topluluğunun harici hukuk ilişkileri hakkında alınan yasal tedbirler ibrazlarından önce, düzenlemeler de çıkartılmadan önce, din topluluğuna uygun bir mühlet tanınarak görüş bildirebilmesi için iletilmelidir.

Özel Kurumlar Ve Gençlik Eğitiminde Dinî Rehberlik Sunma Hakkı Madde 11 – (1) Üyeleri 1. Federal Silahlı Kuvvetler mensubu olan veya 2. mahkemece veya idarece tutuklu bulunan veya 3. devlet hastanesi, bakım evi, huzur evi veya benzeri kurumlarda bulunan din topluluğu, bunlara dinî rehberlik sunma hakkına sahiptir. (2) 1. fıkradaki hizmetler, ancak eğitimlerini Avusturya’da almış olmaları ve yaşamlarını Avusturya’da sürdürmeleri nedeniyle profesyonel ve kişisel olarak buna uygun kişilerce yerine getirilebilir. Bütün mezhep hususlarında din topluluğuna bağlıdırlar, diğer bütün hususlarda ise kurumun ilgili yönetimine bağlıdırlar. Sadece, 24. madde gereği bir üniversite mezunu veya eşdeğer bir kalifikasyona sahip olduğu takdirde profesyonel yeterlik söz konusudur. Kişisel yeterlik ise ilgili alanda asgari 3 yıllık meslek tecrübesi ve lise mezuniyeti seviyesinde Almanca bilgisine vakıf olmayı gerektirir. Bunun yanı sıra din topluluğundan yetkilendirme gerekmektedir. (3) 1. fıkra 1. satırda anılan hizmetlerin sağlanabilmesi için gerekli aynı ve personel ihtiyaçlar federal devlet tarafından karşılanmalıdır. (4) Din topluluğu ve üyeleri, çocuklara ve gençlere bütün mezhepsel görenekleri öğretmeye ve onları dinî vecibelere göre yetiştirme hakkına sahiptir.

Gıda kuralları Madde 12 – (1) Din topluluğu, Avusturya’da et ürünleri ve başkaca gıdaların üretimini kendi dinî kurallarına göre organize etme hakkına sahiptir. (2) Federal Silahlı Kuvvetlere mensup veya ceza evlerinde, devlet hastanelerinde bakım ve huzur evleri veya benzer kurumlarda ve devlet okullarında bulunan din topluluğu üyelerinin beslenmesinde dinî gıda kuralları gözetilmelidir.

Dinî Tatiller Madde 13 – (1) Dinî tatiller ve Cuma namazı saatleri devletin koruması altındadır. Tarih ve saatleri ise İslâmi takvime göre düzenlenir. Bir gün, gün batımından başlayarak bir sonraki gün batımına kadar sürmektedir. Cuma namazı 12.00 – 14.00 saatleri arasındadır. (2) Dinî Tatiller: a) Ramazan Bayramı (3 gün) b) Kurban Bayramı (4 gün) c) Aşure Günü (1 gün) (3) 2. fıkrada anılan günlerde ve Cuma namazı esnasında mescitler (“Kultstätten”) ve dinî cemaatlerin başkaca ibadet amaçlı mekân ve binalarında, ibadet ve törenleri etkileyecek, engellenebilen gürültülü davranışlar ile kamusal toplantı, yürüyüş ve alaylar yasaktır.

Yetki Sahiplerin Azli Madde 14 – Dinî yetkililer dâhil olmak üzere, yetki sahipleri ulusal bir mahkeme tarafından bir veya birden fazla müteammiden işlenmiş cezai eylemlerden dolayı bir yıldan daha uzun bir süre için hapis cezasına mahkûm edilmiş veya davranışları nedeniyle kamu emniyetini, nizamını, esenliğini ve ahlakını veya diğer fertlerin hak ve özgürlüklerini kalıcı bir şekilde tehdit ediyorlar ise, din toplulukları ve dinî cemaatler bu kişileri görevlerinden azletmelidir.

Mezarlıklar Madde 15 – (1) Mezarlıklar veya mezarlık bölümleri kalıcı bir biçimde düzenlenmiştir. Bunların kaldırılması veya kapatılması ve münferit mezarların kazılması yasaktır. İstisnalar üst makam olan din topluluğunun iznini gerektirir. (2) Mezarlıklar veya mezarlık bölümlerinde cenazeler ancak üst makam olan din topluluğunun izniyle gerçekleştirilebilir.

4. Bölüm “Avusturya Alevi İslâm Cemaati’nin” Hak ve Yükümlülükleri

İsim Hakkı Ve Dinî Terimlerin Korunması Madde 16 – (1) Din topluluğu, 6. madde 1. fıkrada belirtilen sınırlar çerçevesinde bir isim seçme hakkına sahiptir. (2) Din topluluğunun ve dinî cemaatlerin isimleri ve bunlardan türetilen bütün terimler yalnızca din topluluğunun veya dinî cemaatin izniyle kullanılabilir. (3) Yabancı

üçüncü kişilere, Avusturya dışında bulunan, din topluluğunun münferit kurumlarına, bir dinî cemaate veya benzer kurumlara hukuki bir bağın bulunduğu izlenimini vermeye yönelik terimler yalnızca din topluluğunun izniyle kullanılabilir. (4) Bu hükümlerin ihlali durumlarında - eğer ceza mevzuatı hükümleri uygulanmıyor ise - din toplulukları ve ilgili her dinî cemaat yasadışı durumun sonlandırılması istemiyle Federal Başbakan'a bir dava süreci başlatılması dilekçesiyle başvurabilir. Başvuru dört hafta içerisinde karara bağlanmalıdır.

İnceleme Hakkı Madde 17 – (1) Din topluluğu, yasama ve her seviyedeki idare organlarına, resmen tanınmış kilise ve din topluluklarına ilişkin bilirkişi raporları, görüş, rapor ve öneri iletme hakkına sahiptir. (2) Din topluluğunun harici hukuki ilişkileri hakkında alınan yasal tedbirler ibrazlarından önce, düzenlemeler de çıkartılmadan önce, din topluluğuna uygun bir mühlet tanınarak görüş bildirebilmesi için iletilmelidir.

Özel Kurumlar Ve Gençlik Eğitiminde Dinî Rehberlik Sunma Hakkı Madde 18 – (1) Üyeleri 1. Federal Silahlı Kuvvetler mensubu olan veya 2. mahkemece veya idarece tutuklu bulunan veya 3. devlet hastanesi, bakım evi, huzur evi veya benzeri kurumlarda bulunan din topluluğu, bunlara dinî rehberlik sunma hakkına sahiptir. (2) 1. fıkradaki hizmetler, ancak eğitimlerini Avusturya'da almış olmaları ve yaşamlarını Avusturya'da sürdürmeleri nedeniyle profesyonel ve kişisel olarak buna uygun dedeler, babalar ve analar tarafından yerine getirilebilir. Bütün mezhep hususlarında din topluluğuna bağlıdırlar, diğer bütün hususlarda ise kurumum ilgili yönetimine bağlıdırlar. Sadece, 24. madde gereği bir üniversite mezunu veya eşdeğer bir kalifikasyona sahip olduğu takdirde profesyonel yeterlik söz konusudur. Kişisel yeterlik ise ilgili alanda asgari 3 yıllık meslek tecrübesi ve lise mezuniyeti seviyesinde Almanca bilgisine vakıf olmayı gerektirir. Bunun yanı sıra din topluluğundan yetkilendirme gerekmektedir. (3) 1. fıkra 1. satırda anılan hizmetlerin sağlanabilmesi için gerekli ayni ve personel ihtiyaçlar federal devlet tarafından karşılanmalıdır. (4) Din topluluğu ve üyeleri, çocuklara ve gençlere bütün mezhepsel görenekleri öğretmeye ve onları dinî vecibelere göre yetiştirme hakkına sahiptir. Gıda kuralları

Madde 19 – (1) Din topluluğu, Avusturya’da et ürünleri ve başkaca gıdaların üretimini kendi dinî kurallarına göre organize etme hakkına sahiptir. (2) Federal Silahlı Kuvvetlere mensup veya ceza evlerinde, devlet hastanelerinde, bakım ve huzur evleri veya benzer kurumlarda ve devlet okullarında bulunan din topluluğu üyelerinin beslenmesinde dinî gıda kuralları gözetilmelidir.

Dinî Tatiller Madde 20 – (1) Dinî tatiller ve ibadetler (Perşembe günleri Cem Töreni, Lokma Günleri) devletin koruması altındadır. Tarih ve saatleri ise İslâmi takvime göre düzenlenir. Bir gün, gün batımından başlayarak bir sonraki gün batımına kadar sürmektedir. (2) Dinî Tatiller: a) Hz. Hızır Orucu ve Bayramı (3 gün) b) Hz. Ali’nin Doğum Günü (1 gün) c) Hz. Ali’nin Hz. Muhammed’in halefi ilan (1 gün) d) Kurban Bayramı (4 gün) e) Aşure Günü (1 gün) (3) 2. fıkrada anılan günlerde ve ibadetler esnasında cem evleri (“Kultstätten”) ve dinî cemaatlerin başkaca ibadet amaçlı mekân ve binalarında, ibadet ve törenleri etkileyecek, engellenebilen gürültülü davranışlar ile kamusal toplantı, yürüyüş ve alaylar yasaktır.

Yetki Sahiplerin Azli Madde 21 – Dinî yetkililer dâhil olmak üzere, yetki sahipleri ulusal bir mahkeme tarafından bir veya birden fazla müteammiden işlenmiş cezai eylemlerden dolayı bir yıldan daha uzun bir süre için hapis cezasına mahkûm edilmiş veya davranışları nedeniyle kamu emniyetini, nizamını, esenliğini ve ahlakını veya diğer fertlerin hak ve özgürlüklerini kalıcı bir şekilde tehdit ediyorlar ise, din toplulukları ve dinî cemaatler bu kişileri görevlerinden azletmelidir.

Mezarlıklar Madde 22 – (1) Mezarlıklar veya mezarlık bölümleri kalıcı bir biçimde düzenlenmiştir. Bunların kaldırılması veya kapatılması ve münferit mezarların kazılması yasaktır. İstisnalar üst makam olan din topluluğunun iznini gerektirir. (2) Mezarlıklar veya mezarlık bölümlerinde cenazeler ancak üst makam olan din topluluğunun izniyle gerçekleştirilebilir.

5. Bölüm Din Toplulukları İle Devletin Etkileşimi

Din Topluluğu Kararlarının Hukuki Geçerlikleri Madde 23 – (1) Din topluluğu ve dinî cemaat tüzükleri ile, bunların içinde yer alan ve dayanağı bulunan usul düzenlemeleri - özellikle din vergisi düzenlemesi ve seçim düzenlemesi ve bunların

değişikliği - geçerlik kazanabilmeleri için Federal Başbakanın onayını gerektirirler. (2) Tüzükler gereği dış temsile yetkili organlar ve din görevlileri seçimlerinden veya atanmalarından sonra din topluluğu tarafından (madde 7 fıkra 2) derhal Federal Başbakana bildirilmelidirler. (3) 1. fıkra gereğince yetkili olan organlara ilişkin yapılan değişiklikler ve atamalar ancak Federal Başbakanın onayladığı gün itibariyle yürürlüğe girerler. Bunlar, Federal Başbakan tarafından internet ortamında Din İşleri Dairesinin (“*Kultusamt*”) görev alanına ilişkin kurulacak olan web sitesinde kamuya açık biçimde yayınlanmalıdır. (4) Din topluluğunun dâhili hukukuna göre tüzel kişilik kazanmış kurumlar, din topluluğunun buna ilişkin bildirimini Federal Başbakana intikal ettiği gün itibariyle resmi tüzel kişilik kazanırlar. Başbakan bu bildirimini, intikalinden sonra yazılı olarak onaylamalıdır. Bildirimde tüzel kişiliğin etki alanı ve resmi olarak temsil ettiği kişileri içermelidir.

İlahiyat Eğitimi Madde 24 – (1) Federal devlet, 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren, ilahiyat araştırmaları ve eğitimi ile İslâm din topluluklarının yeni ilahiyatçı nesillerinin bilimsel eğitimleri için Viyana Üniversitesinde ilahiyat eğitimi sağlamalıdır. Bunun için toplamda altı eğitim personeline kadar boş kontenjan ön görülmelidir. (2) Bu federal yasa gereği kurulmuş her din topluluğu için üniversitede ayrı bir dal öngörülmelidir. (3) 1. fıkrada belirtilen eğitim personeli olarak, Üniversite Kanununun 108. maddesi 3. fıkrası gereğince üniversite çalışanları toplu iş sözleşmesi anlamınca üniversite profesörleri, üniversite doçentleri, özel doçentler ve yardımcı doçentler uygundur. (4) 1. fıkrada anılan kontenjanlar için personel alınmadan önce öngörülen kişiye ilişkin din topluluğun görüşü alınmalıdır; teolojik esas açısından ise, bu federal yasa hükümleri gereğince resmen tanınmış din topluluklarının dinî öğretisine (mezhebine) mensup bir kişi olmasına dikkat edilmelidir.

İhbar Ve Bildirim Yükümlülükleri Madde 25 – Din topluluğu ve Cumhuriyet, bu federal yasayı ilgilendiren bir olay hakkında diğer tarafı bilgilendirmekle yükümlüdür. Bu, özellikle davaların açılması ve sonlandırılması, 14. ve 21. maddelerde anılan kişiler hakkında mahkûmiyet kararı verilmesi ve din topluluğunun veya bir dinî cemaatin kendi içlerinde gerçekleştirdikleri seçimlere karşı yasal araçları kapsar.

Gizlilik İlkesinin Korunması Madde 27 – (1) Bu husus için mevcut diğer hükümler saklı kalmak kaydıyla, dinî yetkililer kendilerine görevlerinin gizlilik ilkesi çerçevesinde aktarılan konular hakkında şahit olarak sorgulanamazlar. (2) 1. fıkra hükümleri aynı zamanda medeni hukuk davalarında kendilerinden bilgi alınması veya taraf olarak dinlenmeleri açısından da geçerlidir.

Etkinliklerin Yasaklanması Madde 27 – İdare, kamu emniyeti, nizamı veya esenliği veya millî güvenlik veya diğer fertlerin hak ve özgürlükleri için doğrudan bir tehlike oluşabileceği kanaatindeyse dinî amaçlı toplantı ve etkinlikleri yasaklayabilir. Etkinlik nedeniyle üçüncü kişiler tarafından oluşabilecek tehlikeler ise yasaklama nedeni değildir.

Seçimler Madde 28 – (1) Dış temsile yetkili olan organlar veya din görevlileri seçimle belirleniyor ise seçim süreci, tüzüklerde veya bir seçim yönetmeliğinde, seçimin denetimini mümkün kılacak yeterlikte belirlenmiş olması gerekmektedir. (2) Dış temsile yetkili olan organlar veya din görevlileri seçimle belirleniyor ise her fiili seçim hakkı bulunan veya her, 1.firkada anılan seçim kuralları gereği fiili seçim hakkına sahip olabilecek kişiler, din topluluğu içerisindeki olanaklar tükendikten sonra Federal Başbakan seçimi itirazında bulunma hakkına sahiptir. (3) Seçim sonucu ilamı intikal etmesinden itibaren 14 gün içerisinde, din topluluğunun dâhili hukuku çerçevesinde bir yasal süreç başlatıldığına dair bildirim gelmediği veya 2. fıkra gereğince bir itirazda bulunulmadığı takdirde Federal Başbakan seçim sonucunu kabul etmeli ve seçim sonucu ilamını yazılı olarak onaylamalıdır.

Mütevelli Tayini Madde 29 – (1) Din topluluğunu veya dinî cemaatini dış temsile yetkisi bulunan organların görev süresi asgari altı ayı geçmiş veya başka bir nedenden dolayı faaliyet gösteremiyorsa idare, ilgili dinî cemaatten ve din topluluğundan, asgari bir, azami altı aylık bir süre içerisinde öngörülen seçimlerin gerçekleştirilmesini veya faaliyet kabiliyetinin tüzüklere uygun, başka bir şekilde yeniden tesis edilmesini talep etmelidir. (2) Dinî cemaat veya din topluluğu, emri yerine getirmediği ve, ne dinî cemaat ne de din topluluğu ilgili mahkemede bir mütevelli tayini talebinde bulunmadığı takdirde, bu talebi ilgili mahkemeye Federal Başbakan iletmelidir.

İdari Hükümlerin Uygulanması Madde 30 - Bu yasa gereğince alınan kararların uygulanması konusunda idare, bir kararla yasaya veya tüzüklere aykırı kararları iptal edebilir, uygun miktarda para cezasına çarptırabilir ve başkaca hukuken öngörölmüş araçlar kullanabilir.

6. Bölüm Son Hükümler

Mevcut Din Toplulukları, Dinî Cemaatler ve Bunların Tüzükleri Madde 31

– (1) Avusturya İslâm Cemaati (466/1988 sayılı Federal Resmi Gazete[BGBI.]) ve Avusturya Alevi İslâm Cemaati (133/2013 sayılı Federal Resmi Gazete'nin II. Bölümü [BGBI. II]) ve bunların kendi tüzel kişiliklerine sahip parçaları varlıklarını korurlar. Bunlar, bu federal yasanın 9. veya 16. maddesi hükümleri doğrultusunda kurulmuş din topluluklarıdır. Bu yasanın yürürlüğe girmesine müteakip on dört gün içerisinde, 3. madde 1. fıkraya gereğince, bu federal yasanın yürürlüğe girdiği gün itibarıyla bu federal yasa hükümlerine göre kurulmuş din toplulukları olduklarını tespit eden yönetmelikler çıkarılmalıdır. (2) Topluluk ve cemaat tüzükleri geçerliklerini ve seçimle belirlenen organlar görevlerini korurlar. Bunlar 31 Aralık 2015 tarihine kadar, bu federal yasa ile uyumlu hale getirilmelidir. Tüzüklerde yapılan bu değişiklikler hakkında Federal Başbakan en geç 1 Mart 2016 tarihine kadar karar vermelidir. (3) Bu yasa hükümlerine göre kurulmuş bir din topluluğunun dinî öğretilerini yayma amacı güden ve bu yasa yürürlüğe girdiği tarihte mevcut olan dernekler - eğer dernek amacı bu yasanın gerekliliklerine uyumlaştırılmamış ise - 31.12.2015 tarihine kadar İçişleri Bakanlığının kararı ile lağvedilmelidir. (4) Bu federal yasanın yürürlüğe girdiği tarihteki muvazzaf dinî yetkililer, 6. madde 2. fıkraya hükümleri istisna tutularak, görevlerini bu federal yasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıla kadar daha ifa edebilir.

Meriyet Ve İlga Madde 32 – Yasa, Federal Resmi Gazetede yayımlandığı günün bitimiyle yürürlüğe girer. Bu federal yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte 'İslâm Mensuplarının Bir Din Topluluğu Olarak Tanınması Hakkında Kanun' (159/1912 sayılı İmparatorluk Resmi Gazetesi, 144/1988 sayılı Federal Resmi Gazetesi metni; en son 2014 Federal Bakanlıklar Kanunu ile değiştirilmiştir, 11/2014 sayılı Federal Resmi Gazete'nin I. Bölümü) yürürlükten kalkar.

Yürütme Hükmi Madde 33 – Eğer münferit düzenlemeler çerçevesinde bir federal bakanın sorumluluk alanına girmiyor ise, bu federal yasanın yürütmesinden Federal Başbakan sorumludur.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aktay, Yasin ve Ahmet Kızılkaya. **Hepimiz Ötekiyiz!**. 1. Basım. İstanbul: Tezkire Yayınları, 2014.
- Barın, Hilal. **Tedirgin Nefret İslamofobi ve Daeş**. 1. Basım. İstanbul: Tezkire Yayıncılık, 2016.
- Bauman Zygmund. **Modernlik ve Müphemlik**. İsmail Türkmen (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014
- Bekaroğlu, Edip Asaf, Murat Batur, Necettin Doğan, Murat Kalkan ve Fatih Kucur. **Avrupa’da Göç Azınlıklar ve Siyaset Avusturya Örneği**. 1. Basım. İstanbul: Vadi Yayınları, 2015.
- Canatan, Kadir. “İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım”, Kadir Canatan ve Özcan Hıdır (der.). **Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm** içinde. Ankara: Eskiyeeni Yayınları, 2007, ss.19-63.
- Cesari, Jocelyne. “Batı’da İslamofobi: Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri Arasında Bir Mukayese”, John L. Esposito ve İbrahim Kalın (Ed.). **Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi** içinde. İstanbul: İnsan Yayınları, 2018, ss.59-87.
- Cherribi, Sam. “Bir Saplantının Canlanması: Hollanda, Avusturya ve Almanya’da İslamofobi”, John L. Esposito ve İbrahim Kalın (Ed.). **Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi** içinde. İstanbul: İnsan Yayınları, 2018, ss87-105.
- Connolly, William E. **Kimlik ve Farklılık Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri**. Ferma Lekesizalin (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995.
- Ertuğrul, Sinan (Ed). **Avusturya’da Din Devlet İlişkileri ve İslamofobia**. İstanbul: Pınar Yayınları, 2014.
- Hafez, Farid. “Avusturya Özgürlük Partisi FPÖ’nün Sağcı Popülizminin Bir Aracı Olarak İslamofobi”, Kadir Canatan ve Özcan Hıdır (der.). **Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti – İslamizm** içinde. Ankara: Eskiyeeni Yayınları, 2007, ss.355-373.
- Huntington, Samuel P. “Medeniyetler Çatışması mı?”, Murat Yılmaz (Ed.). **Medeniyetler Çatışması** içinde. Ankara :Vadi Yayınları, 2001, ss.22-50.

- Huntington, Samuel P. **Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması**. Mehmet Turhan ve Cem Soydemir (çev.). İstanbul: Okuyan Us Yayınları, 2002.
- Kalın, İbrahim. **İslam ve Batı**. 2. Basım. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2007.
- Kaya, Ayhan. **İslam, Göç ve Entegrasyon**. 1. Basım. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Kazıcı, Ziya. **Müslüman Hıristiyan İlişkileri Tarihi**. 2. Basım. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2017.
- Kumar, Deepa. **İslamofobi İmparatorluğun Siyaseti**. Işıl Alatl (çev.). İstanbul: Pınar Yayınları, 2016.
- Lean, Nathan. **İslamofobi Endüstrisi**. İbrahim Yılmaz (çev.). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Lewis, Bernard. **Çatışan Kültürler Keşifler Çağında Hıristiyanlar Müslümanlar Yahudiler**. Nurettin Elhüseyni (çev.). İstanbul: Tarih Vakfı, 2014.
- Lewis, Bernard. **İslam'ın Krizi**. Abdullah Yılmaz (çev.). İstanbul: Literatür Yayınları, 2003.
- Lewis, Bernard. **İslam'ın Siyasal Söylemi**. Ünsal Oskay (çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi, 2007.
- Lewis, Bernard. **Müslümanların Avrupa'yı Keşfi**. İhsan Durdu (çev.). İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2000.
- Mead, George Herbert. **Zihin, Benlik ve Toplum**. Yeşim Erdem (çev.) Ankara: Heretik Basın Yayın, 2017.
- Mert, Yunus. "Müslümanlar Arasında", Sinan Ertuğrul (der.). **Avusturya'da Din Devlet İlişkileri ve İslamofobia** içinde. İstanbul: Pınar Yayınları, 2014, ss.71-99.
- Meuleman, Johan. "İngiltere'de İslamofobi", Kadir Canatan ve Özcan Hıdır (der.). **Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti- İslamizm** içinde. Ankara: Eskiyeeni Yayınları, 2007, ss.283-309.
- Noi, Aylın Ünver. **Avrupa'da Yükselen Milliyetçilik**. 1.Basım. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları, 2007.
- Onuf, Nicholas Greenwood. **Making Sense, Making Worlds Constructivism in Social Theory and International Relations**. 1. Basım. New York: Routledge, 2013.
- Ortaylı, İlber. **Avrupa ve Biz**. 1. Basım. Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları, 2007.

- Potz, Richard. “Avusturya”, Ali Köse ve Talip Küçükcan(der.). **Avrupa Birliği Ülkelerinde Din – Devlet İlişkisi** içinde. İstanbul:İsam Yayınları, 2008, ss.81-97.
- Ramadan, Tariq. **Western Muslim and The Future of Islam**. 1. Basım. New York: Oxford University Press, 2004.
- Ramazan, Tarık. **Avrupalı Müslüman Olmak**. Ayşe Meral (çev.). İstanbul: Anka Yayınları, 2005.
- Said, Edward W. **Şarkiyatçılık**. Berna Yıldırım (çev.). İstanbul: Metis Yayıncılık, 2016.
- Sander, Oral. **Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e**. 16. Basım. Ankara: İmge Kitabevi, 2007.
- Sandıklı, Atilla. “Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm”. Atilla Sandıklı (der.). **Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri** içinde. İstanbul: Bilgesam Yayınları, 2012, ss.3-71.
- Şimşek, Hüseyin. **Türkiye’den Avusturya’ya Göçün 50 Yılı**. 1. Basım. İstanbul: Belge Yayınları, 2014.
- Tek, Tarkan. “Avusturya’da İslam ve Müslümanlar”, Sinan Ertuğrul (Ed.). **Avusturya’da Din Devlet İlişkileri ve İslamofobia** içinde. İstanbul: Pınar Yayınları, 2014, ss.49-71.
- Tibi, Bassam. “Avrupa’daki Müslüman Göçmenler: Avro-İslam ile Gettolaşma Arasında”, Nezar Alsayyad ve Manuel Castells (Ed.). **Müslüman Avrupa ya da Avro-İslam** içinde. İstanbul: Everest Yayınları, 2004, ss.47-80.
- Tibi, Bassam. **Political Islam, World Politics and Europe Democratic Peace and Euro – Islam versus Global Jihad**. 1.Basım. New York: Routledge, 2008.
- Türk, Duygu. **Öteki, Düşman, Olay**. 1.Basım. İstanbul: Metis Yayınları, 2013.
- Yılmaz, Fatma. **Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı**. 1.Basım. Ankara: Uluslararası stratejik Araştırmalar Kurumu,2008.
- Wendt Alexander. **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**. Helin Sarı Ertem ve Suna Güfer İhlamur Öner (çev.). İstanbul: Küre Yayınları, 2012.

Sürelî Yayınlar

- Akbaş, Zafer ve Zeynep Arslan Düzgün. “Libya’daki Arap Baharına Yönelik Türk Dış Politikasına Konstrüktivist Bir Yaklaşım”. **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**. Cilt.8, Sayı.2, 2012, ss.57-82.

- Aktaş, Murat. “Avusturya’da Aşırı Sağın Meşrulaşması”. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**. Cilt.11, sayı.60, 2018, ss. 276-286.
- Alpman, Polat S. “Sosyal Teorinin Konusu Olarak Kimlik: Sosyal İnşacı Yaklaşım”. **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**. Cilt.21, Sayı.2, 2019, ss.1-28.
- Arpa, Enver. “El – Muhacir’in MesailMİN Fıkhi’lCihad Kitabında Öngörülen Cihad Anlayışının Değerlendirilmesi”. **Diyanet İlmî Dergi**. Sayı.54, 2018, ss.167-208.
- Aslan, Seyfettin ve Müslüm Kayacı. “İslamofobi ve Batı Dünyasındaki Yansımaları”. **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Sayı 16, 2016, ss.451-463.
- Aşkın, Muhittin. “Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler”. **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Cilt.10, Sayı.2, 2019, ss.213-220.
- Aydın, Erdal. “Avusturya’da Radikal Sağ: Özgürlük Partisi (FPÖ) Haider Dönemi Avusturya Örneği”. **Yerelden Globale Stratejik Araştırmalar 3**.,Cilt 1, 2018, ss.126-139.
- Aydın, Mehmet. “Batı ve Doğu Hıristiyanlığına Tarihi Bir Bakış”. **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. Sayı.5, 1986, ss.123-148.
- Bekar, Nurgül. “Avrupa Birliği Ülkelerinde Yabancı Düşmanlığı ve Avrupa Güvenliğine Etkisi”. **Bilge Strateji**. Cilt.10, Sayı.18, 2018, ss.111-142
- Bekaroğlu, Edip Asaf . “Avrupa’da İyi Müslüman Olmak: Hollanda Örneği”. **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. Cilt.28, Sayı.2, 2009, ss.25-54.
- Çakmak, Zafer. “Avusturya - Macaristan İmparatorluğunun Bosna - Hersek’i İşgali ve Sonrasında Osmanlı Devleti İle Yaptığı Anlaşma”. **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**. Sayı.4, 2003, ss.16-20.
- Demirkent, Işın. “ Haçlı Seferi Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”. **Tarih Dergisi**. Cilt.0, Sayı.35, 1994, ss.65-78.
- Duygu, Zafer. “VII Yüzyıldaki İslam Fetihlerinin ve Müslüman Hakimiyetinin Hıristiyan Tarih Yazımına İzdüşümleri”. **Artuklu Akademi**. Sayı.1, 2014, ss.33-65.
- Ertem, Helin Sarı. “Kimlik ve Güvenlik İlişkinine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: Kimliğin Güvenliği ve Güvenliğin Kimliği”. **Güvenlik Stratejileri Dergisi**. Sayı.16, 2012, ss.177-237.
- Freeman, Heather Berit. “Austria: The 1999 Parliament Elections and the European Union Members’ Sanctions”. **Boston College International and Comparative Law Review**. Vol.25, 2002, ss.109-124.

- Hafez, Farid. “ Kurumsallaşmış İslomofoby: Avusturya İslam Kanunu Taslağı”. **Seta Perspektif**. Sayı.80, 2014, ss.1-5.
- Hafez, Farid.“Institutionalized Islamophobia The Draft of the Austrian Islam-Law”. **Seta Perspective**. No.14, 2014, ss.1-5.
- Hıdır, Özcan. “Avrupa’da Aşırı Sağ’ın Dini İdeolojik ve Tarihi Temelleri – Kökenleri”. **Muhafazakar Düşünce**. Yıl.14, sayı.53, 2018, ss.15-46.
- Hockenos, Paul. “Jörg Haider: Austria's Far Right Wunderkind”. **World Policy Journal**. Vol.12, No.3, 1995, ss.75-80.
- Hoffman, Robert H. “Constructivism Versus Realism, or Constructivism and Realism”. **Journal of Experimental Theoretical Artificial Intelligence**. Vol.6, No.4, 2007, ss.431-435.
- İnaç, Hüsamettin. “Günümüz Siyasal Sisteminin Ana Aktörü Olarak Kolektif Kimliklerin Sosyo - Politik Analizi”. **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Cilt.3, Sayı.28, 2017, ss.217-230.
- İnce, Hilal Onur. “Almanya’da Farklı Olmak: Entegrasyon ve Hoşgörü Kavramına Eleştirel Bir Bakış”. **Bilig Dergisi**. Cilt.58, 2019, ss.173-202.
- Karakoç, Jülide. “Konstruktivizmde Dış Politika ve Etnik Kimlikler”. **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. Cilt.28, Sayı.2, 2013, ss.131-160.
- Karic, Enes. “ Is Euro- Islam a Myth, Challenge or a Real Opportunity for Muslim and Europe?. ” **Journal of Muslim Minority Affairs**. Vol.22, No.2, 2002, ss.435-442.
- Kaya, İlhan. “Avrupalı Türkler: Misafir İşçilikten Avrupa Vatandaşlığına”. **Doğu Coğrafya Dergisi**. Cilt.13, Sayı.19, 2008, ss.149-166.
- Kaya, Sezgin. “Uluslararası İlişkilerde Konstruktivist Yaklaşımlar”. **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**. Cilt. 63, Sayı.3, 2008, ss.83-107.
- Koca, Salim. “Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuç Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir?”. **Akademik Bakış**. Cilt.10, Sayı.20, 2017, ss.15-35.
- Köse, Meryem ve Meryem Küçük. “Oryantalizm ve Öteki Algısı”. **Sosyal ve Kültürel Araştırmaları Dergisi**. Cilt.1, Sayı.1, 2015, ss.107-127.
- Mamedel , Mohammadreza Hasanian ve Davoud Sirous. “The Role of Islamic Identity on Political Development in Middle East”. **International Journal of Humanities and Cultural Studies**. 2015.

- Mandacı, Nazif ve Gökay Özerim. “Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi”. **Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi**. Cilt.10, Sayı.39, 2013, ss.104-130.
- Martı, Huriye. “İslamofobi ve Avrupa’da Müslüman Kadın İmajı”. **Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. Cilt.7, Sayı.13, 2018, ss.36-46.
- Mora, Necla. “Kendi Öteki İletişimi ve Etnomerkezcilik”. **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi**. Cilt.5, Sayı.2, 2008, ss.206-218.
- Önal, Recep. “İslamofobi Bağlamında İslam Karşıtı Söylemlerin Batı Dünyasındaki Yansımaları: Norveç Örneği Karikatür Krizi ve Berwick Terör Saldırısı”. **Kader**. Cilt.16, Sayı.2, 2018, ss.373-403.
- Öner, Selcen. “Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni Ötekiler ve Türkiye’nin AB Üyeliği”. **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**. Cilt.13, Sayı.1, 2014, ss.163-184.
- Öner, Selcen. “Different Manifestation of the Rise of Far – Right in European Politics: The Cases of Germany and Austria”. **Marmara Journal of European Studies**. Vol.22, No.2, 2014. ss.85-106.
- Özmen, Nebile. “Danimarka’da Homojen Kültür Söylemi ve İslamofobinin Tezahürü”. **Diyanet İlmî Dergi**. Cilt.53, Sayı.2, 2017, ss.101-118.
- Rashid, Amnah Khalid ve Mohamed Sofwan Ahmet Adhil. “A Constructivist response to Islamophobia and Counter Terrorism”. **A Journal of Multidisciplinary Research**. Vol.1 No.1, 2017, ss.15-51.
- Ruggie, John Gerard. “What Makes the World Hang Together? Neoliberalism and Social Constructivist Challenge”. **International Organization**, Vol.52, No.04, 1998, ss.855-885.
- Samur, Hakan. “Avrupa’nın Önyargıları ve Çelişkileri Sonucu Olarak İslamofobi”. **Yönetim Bilimleri Dergisi**. Cilt 15,Sayı.29, 2017, ss.147-173.
- Selçuk, Senem Sönmez. “Postmodern Dönemde Farklılığın Kutsanması ve Toplumun Parçacılaşırılması: Öteki ve Ötekileştirme”. **Sosyoloji Araştırma Dergisi**. Cilt.5, Sayı.2, 2019, ss.77-99.
- Sezgin, Zeynep. “Islam and Muslim Minorities in Austria: Historical Context and Current Challenges of Integration”. **Journal of International Migration and Integration**. Vol.20, No.3, 2019, ss.869-886.
- Övet, Talha. “Avrupa Ötekisi”. **TASAM Stratejik Araştırmalar Dergisi**. Sayı.12, 2007, ss.94-103.

- Özsoy Kırpınar, Nihal ve Özge Kobak. “Yugoslavya’daki Kimlik Çatışmalarının Sosyal İnşacılık Teorisi Kapsamında İncelenmesi”. **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Sayı.22, 2019, ss.207-219.
- Tandoğan, Muhammed. “Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı Bağlamında Afrika Birliği”. **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi**. Cilt.4, Sayı.3, 2015, ss.634-650
- Uzunçayır, Cihan. “Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa aşırı Sağı”. **Marmara Üniversitesi siyasal Bilimler Dergisi**. Cilt.2, Sayı.2, 2014, ss.131-147.
- Yağbasan Mustafa ve Ümran Örsöğlü. “Kültürlerarası İletişim Bağlamında Avrupa’da Göçmen ve İslam Algısı: Fransa Üzerinde Amprik Bir Çalışma”. **Global Media Journal Tr Edition**. Cilt.8 Sayı.15, 2017, ss.404-433.
- Yıldız, Abdullah. “Avrupa İslamı yada İslam’ın Batıl(D)leştirilmesi”. **Umrans Dergisi**. 2005, ss.27-33.
- Yıldız, Mustafa. “Yeni İslam Yasası ve Toplumsal Katılımcılık Perspektifinden Avusturya İslam Toplumu”. **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Cilt.7, Sayı.13, 2017, ss.259-276.
- Yüksel. Mehmet. “İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm ya da Batı ve Öteki”. **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**. Cilt72, 2014, ss.189-199.
- Wendt, Alexander. “Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”. **International Organization**. Vol.46, No.2, 1992, ss.391-425.

Diğer Kaynaklar

Açıklamalar.

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Erlaeuterungen.pdf (10 Ekim 2019).

Almanya’da Yeni Vatandaşlık Yasa Tasarısı Kabul Edildi. 2019.

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/almanya-da-yeni-vatandaslik-yasa-tasarisi-kabul-edildi/1517819> (5 Temmuz 2019).

Anteil der Muslime an der Bevölkerung in Österreich von 1971 bis 2016. 2019.

<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/807559/umfrage/bevoelkerungsanteil-der-muslime-in-oesterreich/> (26 Kasım 2019)

Anzahl der Ausländer in Österreich nach den zehn wichtigsten Staatsangehörigkeiten am 1. Januar 2019, 2019.

<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/293019/umfrage/auslaender-in-oesterreich-nach-staatsangehoerigkeit/> (1 Ekim.2019).

- Arslan, Zeynep. “Avusturya’da İslam Yasası’nın Avusturyalı Alevileri Getirdiği Son Nokta”.
https://www.academia.edu/31069985/Avusturya_%C4%B0slam_Yasas%C4%B1_ve_Alevilik.pdf, (5 Mayıs 2019).
- Austria Defends New Law on foreign Funding of Mosques.* 2015.
<https://www.theguardian.com/world/2015/mar/08/austria-foreign-minister-islam-funding-law-restricting> (17 Ekim 2019).
- Austria's Muslims fear changes to historic Islam law.*
2014.<https://www.bbc.com/news/world-europe-29814688> (18 Ekim 2019).
- Austria passes controversial reforms to 1912 Islam law.* 2015.
<https://www.bbc.com/news/world-europe-31629543> (18 Ekim 2019).
- Avrupa Aşırı Sağının AP Stratejisi: İslam, Göçmen ve Türkiye Karşılığı.* 2019.
<https://www.trthaber.com/haber/dunya/avrupa-asiri-saginin-ap-stratejisi-islam-gocmen-ve-turkiye-karsitligi-411326.html> (10 Eylül 2019).
- Avrupa ve Müslümanlar.* 2017. https://insamer.com/tr/avrupa-ve-musulmanlar_1047.html (10 Temmuz 2019).
- Avusturya.* 2017. <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/avusturya/901462> (15 Temmuz 2019).
- Avusturya’da Aşırı Sağın Geri Dönüşü: Korkulacak Bir Şey Yok.* 2017.
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42377656> (26 Temmuz 2019).
- Avusturya’da İlkokullarda Başörtüsü Yasağı Meclisten Geçti.*
2019.https://www.ntv.com.tr/dunya/avusturyada-ilkokullarda-basortusu-yasagi-meclisten-gecti,haVjN_DunUyQYPu6ymOINA (7 Temmuz 2019).
- Avusturya’da İslam.* <https://religion.orf.at/lexikon/stories/2553241/> (16 Temmuz 2019).
- Avusturya’da İslam Tarihsel Bir Taslak.* <https://muslimische-milieus-in-oesterreich.univie.ac.at/wwwgooglede0/> (24 Temmuz 2019).
- Avusturya’da İslam Yasa Tasarısı Kabul Edildi.* 2015.
<http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/avusturyada-islam-yasa-tasarisi-kabul-edildi-28300928> (20 Ekim 2019).
- Avusturya’da İslam Yasa Tasarısı Onaylandı.* 2015.
<https://www.cnnturk.com/haber/dunya/avusturyada-islam-yasa-tasarisi-onaylandi> (2 Ekim 2019).
- Avusturya İslam Yasası: Ön Yargılar Yasalasırsa.* 2014.
<http://perspektif.eu/2014/11/01/islam-yasasi-on-yargilar-yasalasirsa/> (18 Ekim 2019).

- Avusturya'da İslamofobik Yasak.* 2019. <https://www.diyamet.tv/avusturyada-islamofobik-yasak> (10 Ekim 2019).
- Avusturya'da Mahkeme Cami Kapatma Kararını İptal Etti.* 2019. <https://perspektif.eu/2019/02/15/avusturyada-mahkeme-cami-kapatma-kararini-iptal-etti/> (4 Ekim 2019).
- Avusturya Millet Meclisinin Kararı. http://www.derislam.at/deradmin/news/Islamgesetz_2015_T%C3%BCrkisch.pdf (13 Ekim 2019).
- Avusturya'da Yeni Bakan Başörtülü Öğretmene Karşı.* 2017. <http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/avusturyada-yeni-bakan-basortulu-ogretmene-karsi-40687620> (2 Haziran 2019).
- Avusturya'da Yeni İslam Yasası Onaylandı.* 2015. <https://www.dw.com/tr/avusturyada-yeni-islam-yasas%C4%B1na-onay/a-18281080> (9 Ekim 2019).
- Avusturya'nın Kabarık İslamofobi Dosyası,* 2018. <https://www.fikriyat.com/fikriyat-ozel/2018/06/08/avusturyanin-kabarik-islamofobi-dosyasi> (2 Haziran 2019).
- Avusturya'da Mahkeme Cami Kapatma Kararını İptal Etti.* 2019. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/avusturyada-mahkeme-cami-kapatma-kararini-iptal-etti-41117733> (7 Temmuz 2019).
- Avusturya'da Seçim: Sebastian Kurz Liderliğindeki Halk Partisi Birinci.* 2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49869960> (21 Ekim 2019).
- Avusturya'da Tartışmalı İslam Yasa Tasarısı Komisyonunda.* 2015. <https://www.yeniakit.com.tr/haber/avusturyada-tartismali-islam-yasa-tasarisi-komisyonunda-46703.html> (1 Ekim 2019).
- Avusturya'daki Türkler Yasal Süreç Başlatacak.* 2018. <https://tr.euronews.com/2018/06/08/avusturya-daki-turkler-yasal-surec-baslatacak> (18 Ekim 2019).
- Avusturya'da Yabancılar Yasası Yeniden Düzenleniyor.* 2018. <https://www.yenivatan.at/avusturyada-yabancilar-yasasi-yeniden-duezenleniyor/> (25 Temmuz 2019).
- Avusturyalı Bakan Kurz'un Müslümanlara Kumpasına Tepkiler.* 2017. <https://www.dunyabulteni.net/aa-analizleri/avusturyali-bakan-kurzun-muslimanlara-kumpasina-tepkiler-analiz-h403491.html>, (26 Temmuz 2019).

Avusturya'ya Hoşgeldiniz.

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Avusturya_ya_hos_geldiniz.pdf (1Ekim 2019).

Avusturya Özgürlük Partisi Lideri: Aşırı Sağcı Değiliz. 2017.

<https://haber.sol.org.tr/dunya/avusturya-ozgurluk-partisi-lideri-asiri-sagci-degiliz-214746> (4 Ekim 2019).

Bayraklı, Enes. “Avrupa Konseyi Avusturya'yı İzlemeye Almalı”. 2018.

<https://www.setav.org/avrupa-konseyi-avusturyayi-izlemeye-almali/> (2 Ekim 2019).

Bazı Avrupa Devletlerinde Din ve Devlet İlişkileri. 2011.

https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/bazi_avrupa_devletlerinde_din_ve_devlet_ilişkileri.pdf (27 Temmuz 2019).

Belçika'da Terör Saldırısı: Katilin Hedefi Polis Memurlarıydı. 2018.

<https://tr.euronews.com/2018/05/29/belcika-n-n-liege-kentinde-teror-sald-r-s-01> (01 Eylül 2019).

Bevölkerung mit Migrationshintergrund seit 2008. 2019.

http://statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/bevoelkerungsstruktur/bevoelkerung_nach_migrationshintergrund/index.html (20 Mayıs2019).

Bevölkerung von Österreich von 2009 bis 2019 (in Millionen Einwohner). 2019.

<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/19292/umfrage/gesamtbevoelkerung-in-oesterreich/> (01 Ekim 2019).

Bir Sosyal Mühendislik Projesi Olarak Avusturya İslamı. 2018.

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/bir-sosyal-muhendislik-projesi-olarak-avusturya-islami/1282102> 14 Temmuz 2019.

Bush'tan Haçlı Seferi Yakıştırması. 2001. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/bushtan-haclli-seferi-yakistirmasi-16285> (16 Mayıs 2019).

Bir Sosyal Mühendislik Projesi Olarak Avusturya İslamı.

2018. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/bir-sosyal-muhendislik-projesi-olarak-avusturya-islami/1282102>, (14 Temmuz 2019).

Can Islam Be Reformed? History and Human Nature Say Yes. 2013.

<http://www.danielpipes.org/13033/can-islam-be-reformed> (02.10.2019).

*Charlie Hebdo Neden Saldırıya Uğradı?.*2015.

<https://tr.euronews.com/2015/01/07/charlie-hebdo-neden-saldiriya-ugradi> (30 Ekim 2019).

Cihat. 2019. <http://sozluk.gov.tr/> (4 Haziran 2019).

- Daham statt Islam.* 2006.
<http://www.demokratiezentrum.org/bildstrategien/oesterreich.html?index=36&dimension=> (20 Ekim 2019).
- Diyalogforum Islam.* 2012.
https://www.bmi.gv.at/magazinfiles/2012/03_04/files/intergation.pdf (11 Ekim 2019).
- Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez: İslam Yasası Avusturya'ya Yakışmadı.* 2015.
<https://www.haberturk.com/gundem/haber/1047575-diyamet-isleri-baskani-mehmet-gormez-islam-yasasi-avusturyaya-yakismadi> (21 Ekim 2019).
- Die Geschichte von ZARA.*
https://www.zara.or.at/de/ueber_ZARA/was_wir_wollen/geschichte (5 Ekim 2019).
- Duhandzija, Zoja B. Ilıc. “ Bassam Tibi’s Euro – Islam”, 2017. University of Pristina , Faculty of Philosopy.
https://www.researchgate.net/publication/322309676_Bassam_Tibi's_Euro-Islam (20 Mayıs 2019).
- Ergebnisse der Europawahlen in Österreich von 1996 bis 2019.* 2019.
<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/301920/umfrage/ergebnis-der-europawahl-in-oesterreich/> (26 Kasım 2019).
- Fobi.* 2019. <http://sozluk.gov.tr/> (24 Haziran 2019).
- Fransa'da Olağanüstü Hal 3 Ay Uzuyor.* 2015.
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151119_fransa_olaganustu_hal (01 Eylül 2019).
- Fransa'dan Sömürgeci Bakış : “Fransa İslamı” Tartışmaları.* 2018.
<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/fransadan-somurgeci-bakis-fransa-islami-tartismalari/1254744> (11.09.2019).
- Hafez, Farid. “5 Soru: Avusturya’da Anayasaya Aykırı Başörtü Yasağı”. 2019.
<https://www.setav.org/5-soru-avusturyada-anayasaya-aykiri-basortusu-yasagi/> (2 Ekim 2019).
- Haider Avrupa'yı Sarstı.* 1999. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/haider-avrupayi-sarsti-39106028> (12 Ekim 2019).
- Haider ve Partisinden İnciler.* 2000. <http://arsiv.ntv.com.tr/news/9554.asp>, (25 Temmuz 2019).
- Hollanda'da İslam ve Göçmen Karşıtlığının Sembolü.* 2017.
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39254651> (19 Ağustos 2019).

- Hükümet 7 Camiyi Kapatıp Çok Sayıda İmamı Sınır Dışı etme Kararı Aldı.* 2018. <http://perspektif.eu/2018/06/08/avusturya-hukümet-7-camiyi-kapatip-cok-sayida-imami-sinir-disi-etme-karari-aldi/> (4 ekim 2019).
- Hz. Muhammed Karikatürleri Yeniden.* 2010. https://www.ntv.com.tr/dunya/hz-muhammed-karikaturleri-yeniden,1XoZZ_EGkkujM3p8UjsEOQ (30 Ekim 2019).
- İlkokullarda Başörtüsünü Yasaklayan Yasa Tasarısı Meclisten Geçti.* 2019. <http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/ilkokullarda-basortusunu-yasaklayan-yasa-tasarisi-meclisten-gecti-41208212> (7 Temmuz 2019).
- International Civil Liberties Alliance. The Problematic Definition of Islamophobia. 2013. <http://libertiesalliance.org/wp-content/uploads/2013/09/islamophobia-definition.pdf> (30 Ekim 2019).
- İslâm Din Topluluklarının Harici Hukuk İlişkileri hakkında Federal Yasa – İslâm Yasası 2015.* https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Gesetzestext.pdf (20 Ekim 2019).
- Islamgesetz.* <https://www.bmeia.gv.at/integration/islamgesetz/#accordion768195collapse5> (26 Kasım 2019).
- İslam Yasası 2015 – Özet.* https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Zusammenfassung.pdf (15 Haziran 2019).
- İslam Yasasının Siyasi Yansımaları ve İtirazlar.* 2015. <https://perspektif.eu/2015/11/01/siyasi-yansimalar-ve-itirazlar/> (18 Ekim 2019).
- İspanya’da Terör Saldırısı: 13 Ölü 100 Yaralı.* 2017. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ispanyada-teror-saldirisi-13-olu-100-yarali/886728> (10 Eylül 2019).
- İtalya seçimlerinde kim, kimdir?.* 2018. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43259116> (25 Ağustos 2019).
- Keskin, Kazım. “5 Soru: Avusturya’da İbiza Skandalı”. 2019. <https://www.setav.org/5-soru-avusturyada-ibiza-skandali/> (20 Ekim 2019).
- Kurulum Modeli.* <http://www.derislam.at/iggo/?c=content&cssid=Leitbild&navid=278&par=100> (12 Temmuz 2019).
- Tarih: İran – ABD İlişkilerini Kesen rehine Dramı.* 2004. <https://www.dw.com/tr/tarih-iran-abd-ili%C5%9Fkilerini-kesen-rehine-dram%C4%B1/a-2525812> (30 Ekim 2019).

- Tekin, Mehmet Ali. “Kardinal K lahı Görmektense Osmanlı Sarığını Yeğleriz”. *Yeni Akit*. 30 Kasım 2014. <https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/mehmet-ali-tekin/kardinal-kulahi-gormektense-osmanli-sariginini-yegleriz-8654.html> (22 Ekim 2019).
- Most visited Wikipedia articles by language in 2015. 2016*, <https://www.pewresearch.org/2016/01/14/wikipedia-top-10/> (4 Temmuz 2019).
- Mülteciler Açık Kollarla Karşılanmadıkları Avrupa’ya akın Ediyorlar*. 2015. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/04/24/refugees-stream-into-europe-where-they-are-not-welcomed-with-open-arms/> (10 Temmuz 2019).
- Öteki*. 2019. <http://sozluk.gov.tr/> (4 Nisan 2019).
-  zkan, Yusuf. “Hollanda’da Cuma Namazı İlk Kez Bir Kadın Tarafından Kıldırdıldı”. *BBC*. 13 Mayıs 2017 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39895662> (01.09.2019).
- Paris Saldırısı ve Avrupa’da Karikatür Krizi*. 2015. <https://www.amerikaninsesi.com/a/paris-saldirisi-ve-avrupada-dinmeyen-karikatur-krizi/2589221.html> (12 Haziran 2019).
- Party Programme of the Freedom Party of Austria (FP )*. <https://www.fpo.e.at/en/themen/partieprogramm/partieprogramm-englisch/> (14 Ekim 2019).
- Selman Ruşdi Krizi Büyüyor*. 2007. <https://www.dw.com/tr/salman-r%C3%BC%C5%9Fdi-krizi-b%C3%BCy%C3%BCyor/a-2616326> (30 Ekim 2019).
- Söylemez, Ayça. “IŞİD’in Dokuz Adı”. 2016. <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/179923-isis-in-dokuz-ismi> (30 Ekim 2019).
- Staatsgrundgesetz vom 21. Dezember 1867  ber die allgemeinen Rechte der Staatsbürger für die im Reichsrate vertretenen K nigreiche und L nder*. <http://www.verfassungen.at/at-18/stgg67-2.htm> (15 Ekim 2019).
- Strache (FP ): “Bir ok Müslüman Bu  lkenin Bir Parçası Olarak Radikal ve Siyasi İslam’ı İstemiyor*. 2018. <https://www.yenivatan.at/strache-fpo-soezlerimizi-tutuyoruz/> (20 Ekim 2019).
- Strache’nin Kudüs Bildirisi*. *Yeni Vatan Gazetesi*. 2010. http://www.yenivatan.com/wp-content/uploads/yvg_118.pdf (20 Ekim 2019).
- Terör Saldırıları Sonrası Bir Yılda Fransa’da Neler Değişti?*. 2016. <https://tr.euronews.com/2016/01/07/teror-saldirilari-sonrasi-bir-yilda-fransa-da-neler-degisti> (19 Ağustos 2019).

The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010 – 2050. 2015.
<https://www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projections-2010-2050/> (4 Haziran 2019).

Tibi, Bassam. “*Europeanisation, not Islamisation*”. 2007.
<http://www.signandsight.com/features/1258.html> (15.10.2019).

Wilders: Derdim Müslümanlarla Değil İslam’la. 2010.
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/wilders-derdim-muslumanlarla-degil-islamla-16266998> (21 Temmuz 2019).

2015 İslam Yasası Özet.
https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Zusammenfassung.pdf (6 Haziran 2019).

Raporlar

Dokustelle. **Report 2015**. Wien, 2015.

Eurobarometer. **Discrimination in the European Union**. 2007.

Eurobarometer. **Discrimination in the European Union 2008 Results For Austria**. 2008.

Eurobarometer. **Results of Special Eurobarometer on Integration of Immigrants in the European Union**. Brussels. 2018.

European Commission Against Racism and Intolerance. **Annual Report on ECRI’s Activities Covering the Period from 1 January to 31 December 2007**. 2007.

European Commission Against Racism and Intolerance. **Annual Report on ECRI’s Activities Covering the Period from 1 January to 31 December 2009**. 2009.

European Commission Against Racism and Intolerance. **Annual Report on ECRI’s Activities Covering the Period from 1 January to 31 December 2013**. 2013.

European Commission Against Racism and Intolerance. **Annual Report on ECRI’s Activities Covering the Period from 1 January to 31 December 2014**. 2014.

European Commission Against Racism and Intolerance. **Annual Report on ECRI’s Activities Covering the Period from 1 January to 31 December 2015**. 2015.

European Commission Against Racism and Intolerance. **Annual Report on ECRI’s Activities Covering the Period from 1 January to 31 December 2016**. 2016.

- European Commission Against Racism and Intolerance. **Annual Report on ECRI's Activities Covering the Period from 1 January to 31 December 2017.** 2017.
- European Commission Against Racism and Intolerance. **Annual Report on ECRI's Activities Covering the Period from 1 January to 31 December 2018.** 2018.
- European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia. **Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001.** 2002.
- European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia. **EUMC Raporu'nun Önemli Başlıkları Avrupa Birliği'nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi.** 2006.
- European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia. **Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001.** Vienna, 2002.
- European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia. **Muslim in the European Union Discrimination and Islamophobia.** 2006
- Kepenek, Büşra. "Avrupa'da İslam Düşmanlığı", **Nisan 2016 Raporu.** Diaspora Araştırmaları Merkezi, Sakarya, 2016.
- Runnymede Trust. **A Challenge For Us All.** London, 1997.
- Runnymede Trust. **Islamophobia – 20 Years on, Still a Challenge for Us All 2018.** London, 2017.
- Runnymede Trust. **The New Muslims.** London, 2013
- Van Der Valk, Ineke. "2016 Avrupa İslamofobi Raporu". **Hollanda'da İslamofobi.** İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırma Vakfı, 2017.
- Zara. **Racism Report 2000 Report on Particular Cases of Racist Infringement and Racist Structures in Austria.** Vienna, 2000.
- Zara. **Racism Report 2002 Case Report on Racist Incidents and Structures in Austria.** Vienna, 2002.
- Zara. **Racism Report 2017 Individual Case Report About Racist Attack and Structures in Austria.** Vienna, 2017.
- Zara. **Racism Report 2018 Individual Case Report About Racist Attack and Structures in Austria.** Vienna, 2018.

Yayınlanmamış Tezler

Akdemir, Erhan. “Kimlik ve Kùltür Tarışmaları Baēlamında Avrupa Kimliēinin ve Kùltürünün Oluşumu ve Tùrkiye – Avrupa Birliēi İlişkilerine Etkisi”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**. Ankara Ùniversitesi SBE, 2012.

Kılıç, Ayşe. “Endùlùs Mùslùmanları ve Osmanlı İmparatorluēu (1492 – 1614)”. **Yayınlanmamış Yùksek Lisans Tezi**. İstanbul Ùniversitesi SBE, 2012.

Tùzen, Zekeriya. “Integration of Muslims in Europe: The Failure Of Multiculturalism in Great Britain and Germany and the Quest For A New Paradigm”. **Yayınlanmamış Doktora Tezi**. Marmara Ùniversitesi Avrupa Birliēi Enstitùsù, 2015.

